

Niina Ollanketo

MITÄ KUULIJAT TOIVOVAT KUVAILUTULKKAUKSELTA?

Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten
vastaanottajien näkökulmasta

TIIVISTELMÄ

Niina Ollanketo: Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta.

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, englannin kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Lokakuu 2021

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tutkin sitä, mitä näkövammaiset toivovat luonnon kuvailutulkkaukselta. Tutkimus on laadullinen vastaanottotutkimus. Tutkimukseni tavoitteena on laajentaa kuvailutulkkauksen ja sen tutkimuksen piiriä, tuoda näkövammaisten kuvailutulkkauksen käyttäjien toiveet mukaan kuvailutulkkauksen kehitykseen sekä edistää näkövammaisten tasavertaisia mahdollisuuksia nauttia lähiluonnosta. Tutkimuskysymykseni ovat: 1) Mitä näkövammaiset vastaanottajat toivovat luonnon kuvailutulkkaukselta? ja 2) Vastaavatko Näkövammaisten Kulttuuripalvelun (2013) kuvailutulkkausohjeistukset yleisön toiveita?

Kuvailutulkkaustutkimus on tähän asti keskittynyt suurimmalta osin elokuvien ja TV-sarjojen kuvailutulkkaukseen, eikä luonnon kuvailutulkkausta varten ole juurikaan omia ohjeitaan. Kuvailutulkkauksen vastaanottotutkimuksia ei ole myöskään tiettävästi aiemmin tehty Suomessa. Kansainvälisellä tasolla vastaanottotutkimuksissa on havaittu esimerkiksi, että neutraaliuteen pyrkivä kuvailutyylä ei olekaan aina näkövammaisen elokuvayleisön mielestä mieluisin, vaikka sitä useissa kuvailutulkkausstandardeissa suositellaankin.

Aineistonkeruun menetelminäni olivat verkkokysely ja täsmäryhmähaastattelu. Vastaajat kuuntelivat ensin tutkimusta varten tekemäni kuvailutulkatun luontoretkiäänitteen, jossa käytän erilaisia kuvailutyylejä. Sen jälkeen he vastasivat kysymyksiin kuvailutulkkauksen miellyttävyydestä, selkeydestä, kokojen ja mittojen ilmaisuista, värien kuvailusta sekä kuvailujen etenemisjärjestyksestä ja pituudesta. Analyysimenetelmänäni puolestaan on teoriasidonnainen sisällönanalyysi, jossa pyrin ensisijaisesti tutkimaan, mitä laadullisista kysely- ja haastatteluvastauksista tulee esille. Analyysin loppuvaiheessa vertailin tuloksiani myös Näkövammaisten Kulttuuripalvelun ohjeisiin (2013) nähdäkseni, ovatko ne yleisön toiveiden mukaisia. Kyselyyn tuli 24 vastausta ja täsmäryhmähaastattelussa oli 3 haastateltavaa, minkä takia tulokset eivät ole välttämättä yleistettävissä, mutta tarjoavat kuitenkin kuvaa siitä, millaisia toiveita näkövammaisilla vastaanottajilla on luonnon kuvailutulkkauksen suhteen, ja kuvailutulkkauksen ylipäättään.

Kokojen kuvailussa voi vastaanottajien mukaan käyttää sekä metrimittoja että kehonosien ja arkisten esineiden mittoja, kunhan kehonosat ja esineet ovat kuulijalle tuttuja ja sellaisia, joiden koko ei vaihtelee. Yleisestä yksityiskohtiin etenevä kuvailu vaikutti puolestaan olevan miellyttävien kuvailutulkkauksen etenemisjärjestys, mutta toisenlaisia etenemistapoja voi käyttää esimerkiksi jonkin yksityiskohtaan korostamiseksi tai jos johonkin kohteeseen erityisesti sopii toisenlainen etenemisjärjestys. Tulkinnalliset kuvailut koettiin keskimäärin miellyttävämmiksi kuin kuvailut, joissa pyrin neutraaliuteen. Myös kuvailutulkin äänenkäyttö näyttää vaikuttavan kuvailun miellyttävyyteen ja selkeyteen. Vaikutti myös siltä, että kuvailun selkeys ei ole aina edellytys kuvailutulkkauksen miellyttävyydelle. Erityisesti luonnon kuvailutulkkaukselle olennaisia toiveita olivat se, että kuvailut olisivat melko lyhyitä, ja että kuvailtaisiin maaston muotoja sekä kohteiden etäisyyksiä suhteessa kuulijaan tai kuvailtavaan kohteeseen. Vaikka yleisesti toivottiin lyhyitä kuvailuja, kuulijoiden mielestä keskimäärin miellyttävimpiä kuvailukohteita olivat maisemien pitkät kuvaukset. Keskimäärin värien kuvailu oli tärkeää vastaanottajille, mutta heidän mieltymyksensä erosivat siinä, miten yksityiskohtaista sen tulisi olla. Myös luonto-oppaan tarjoamaa tietoa pidettiin hyvänä lisänä kuvailun ohessa. Eri näkövammaisryhmien mieltymyksissä ei tullut esille selkeitä eroja. Näiden tulosten pohjalta voisi muodostaa kuvailutulkkausohjeet erityisesti luonnon kuvailutulkkausta varten. Nykyisiä yleisiä kuvailutulkkausohjeitakin voisi tutkimukseni perusteella muuttaa ainakin mittojen ilmaisuun ja neutraaliuteen liittyvien suositusten osalta.

Avainsanat: kuvailutulkkaus, vastaanottotutkimus, luonto, käyttäjakeskeisyys, näkövammaisuus, saavutettavuus, tasavertaisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KUVAILUTULKKAUS: SUOSITUKSET JA HAASTEET	5
2.1 Kuvailutulkkaus, kuvailutulkaussuosituksset ja lainsäädäntö	5
2.1.1 Suositukset.....	5
2.1.2 Lainsäädäntö ja KT-vaatimukset Suomessa.....	8
2.2 Kuvailutulkkauksen piirteitä ja haasteita	9
2.2.1 Tulkinnallisuus ja ”neutraalius”	9
2.2.2 Värit.....	10
2.2.3 Mitat	11
2.3 Luonnon kuvailutulkkaus.....	12
2.4 Kuvailutulkkauksen vastaanottotutkimukset	16
3 TUTKIMUSASETELMA.....	17
3.1 Aineistonkeruumenetelmä.....	17
3.1.1 Äänitteen toteutus.....	17
3.1.2 Kysely.....	20
3.1.3 Täsmäryhmähaastattelu	22
3.2 Analyysimenetelmät.....	23
3.1.2 Sisällönanalyysi laadullisista haastattelu- ja kyselyvastauksista.....	24
3.1.2 Määrällisten kyselyvastausten suosituimmuusjärjestys	26
4 ANALYYSI.....	27
4.1 Mittojen kuvailu	27
4.1.1 Metrimitat	28
4.1.2 Arkiset esineet	29
4.1.3 Kehonosien mitat.....	30
4.1.4 Määrälliset vastaukset mitoista	31
4.1.5 Mittojen yhteenveto.....	32
4.2 Värien kuvailu	33
4.3 Kuvailun etenemisjärjestys	36
4.4 Kuvailujen pituus	38
4.5 Kuvailun miellyttävyys	41
4.6 Kuvailun selkeys	46

4.7 Kuvailun miellyttävyys ja selkeys verrattuna toisiinsa.....	50
4.8 Tulkinnallisuus ja neutraalius	52
4.9 Eri näkövammaisryhmien mieltymykset	54
4.9.1 Näkö heikentynyt myöhemmällä iällä.....	54
4.9.2 Sokeutunut lapsena, nuorena tai myöhemmällä iällä	55
4.9.3 Syntymästä asti heikkonäköiset.....	56
4.9.4 Syntymäsokeat.....	57
4.9.5 Yhteenveto eri näkövammaisryhmien mieltymyksistä	58
5 POHDINTA.....	60
6 PÄÄTELMÄT.....	62
6.1 Yhteenveto	62
6.2 Menetelmät ja tulokset sekä niiden merkitys.....	64
6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet.....	66
LÄHTEET	68
Aineistolähteet.....	68
Kirjallisuuslähteet.....	68
LIITTEET	72
Liite 1: Kuvailutulkatun luontoretkiäänitteen kuvailutulkkaus­käsikirjoitus	72
Liite 2: Kyselylomake: Luontoretken kuvailutulkkaus vastaanottajan näkökulmasta.....	77
Liite 3: Haastattelurunko.....	86
Liite 4: Luonnonympäristöjen kuvailutulkkauksen pääperiaatteita....	89
ENGLISH SUMMARY	I
WHAT DO AUDIO DESCRIPTION USERS PREFER? RECEPTION STUDY ON THE AD OF NATURAL ENVIRONMENTS	i
Introduction	i
AD Requirements.....	ii
AD Guidelines and Challenges.....	iii
Methods and data	iv
Key results.....	vi
Conclusion.....	xii

1 JOHDANTO

Tutkimukseni käsittelee luonnon kuvailutulkkausta. Luonnolla tässä yhteydessä tarkoitetaan ei-inhimillistä luontoa, kuten lähiluontoympäristöjä, kansallispuistoja, villieläimiä, kasveja, vesistöjä ja muita sellaisia osia ympäristöstämme, joissa ihmisen vaikutus näkyy suhteellisen vähän verrattuna esimerkiksi kaupunkiympäristöihin. Kuvailutulkkauksen puolestaan Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry (2012, 1) määrittelee seuraavasti:

”Kuvailutulkki kertoo sanoin sen mitä näkövammaisen ei voi nähdä. Kuvailutulkkaus on visuaalisuuden sanallistamista, visuaalisen ärsykkeen muuttamista puhutuksi tai kirjoitetuksi kieleksi tai kehoilliseksi viesteiksi. Kuvailutulkki kertoo sokealle tai heikkonäköiselle henkilölle mitä näkee. Kuvailutulkki pyrkii välittämään kohteen sanallisesti niin, että sokea tai heikkonäköinen voi päästä osalliseksi kokemuksesta yhdenvertaisesti näkevien kanssa.”

Kuvailutulkkaus viittaa siis prosessiin, josta syntyvää tuotosta usein kutsutaan kuvailutulkkaukseksi, kuvailutulkkeeksi tai kuvailuksi. Tutkimuksessani käytän kuvailutulkkaus-termin lyhenteenä kirjainyhdistelmää KT, jonka lisäksi puhun välillä lyhyemmin kuvailusta, erityisesti kuvailla-verbinä, joka myös tarkoittaa kuvailutulkkausta. Kuvailutulkkausta käytetään moninaisissa yhteyksissä, esimerkiksi museoissa, teatterissa tai netissä julkaistavissa videoissa, joissa kaikissa on omanlaisensa vaatimukset kuvailutulkkaukselle.

Kuvailutulkkauksen käyttäjillä, vastaanottajilla tai kuulijoilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan näkövammaisia ihmisiä eli henkilöitä, joiden näkökyvyn alentumisesta on huomattavaa haittaa jokapäiväisessä elämässä (NKL 2020). Näkövammaisen ihminen voi olla heikkonäköinen tai sokea. Sokeana pidetään ihmistä, ”joka ei pysty liikkumaan näön turvin tuntemattomassa paikassa”. (mt.) Heikkonäköiset taas saattavat pystyä lukemaan tai liikkumaan apuvälineiden avulla tai nähdä osan ympäristöstään. Näkövammaiseksi ei kuitenkaan luokitella ihmistä, jonka näkökyvyn voi korjata laseilla tai jonka toisessa silmässä on normaali näkö (mt.). Suomessa on noin 55 000 näkövammaista, joista noin 10 000 on sokeita. Heistä valtaosa (yli 80 %) on yli 65-vuotiaita ja vain noin 2 prosenttia alle 18-vuotiaita. (NKL 2018; NKL 2020). Nykyisellään näkövammaiset eivät saa samanlaista valtion tarjoamaa tukea kuvailutulkkaukseen kuin vaikkapa kuulovammaiset kirjoitustulkin käyttöön monissa arkisissa tilanteissa (Kela 2021). Viime vuosina kuvailutulkkaustarjonta on kuitenkin lähtenyt kasvamaan huomattavasti aiempaa nopeammin (Kulttuuripalvelu, 2020) ja uusia saavutettavuutta ja

kuvailutulkkaustarjontaa tukevia säädöksiäkin on tullut voimaan esimerkiksi EU:ssa ja Suomen elokuväsäätiöllä (Etelä-Suomen aluehallintavirasto 2021b; Suomen Elokuvasäätiö 2021).

Fryerin (2016, 49–50) mukaan sokeatkin ihmiset pystyvät KT:n avulla seuraamaan esimerkiksi elokuvan tai näytelmän juonta paremmin kuin ilman KT:tä, mutta sen lisäksi he voivat myös kokea vahvemmin olevansa osa ryhmää, vaikkapa teatteriyleisöä: esimerkiksi jos näyttelijät elehtivät niin, että se saa näkevät ihmiset nauramaan, ilman KT:tä sokea ihminen jäisi ulkopuoliseksi tällaisesta yhteisestä hauskuudesta. Samoin silloin, jos sosiaalisissa tilanteissa keskustellaan audiovisuaalisesta tai visuaalisesta kulttuurista, näkövammaisen ihminen voi tuntea itsensä ulkopuoliseksi, jos keskustelun pohjana toimiva visuaalinen tieto ei ole hänen saatavillaan. Siksi KT on sokeille ihmisille tärkeää myös sosiaalisen inklusion takia, täysipainoisista kulttuurikokemuksista nauttimisen lisäksi. (Fryer 2016, 49–50). Näkövammaisten mukaan KT myös auttaa ymmärtämään kuvailtavia tilanteita, jolloin näkövammaisen ihmisen ei tarvitse erikseen kysyä muilta, mikä oli hauskaa tai mitä tapahtuu, mikä puolestaan lisää itsenäisyyden kokemusta (Fryer 2016, 50). Näin KT voi jopa tukea itseluottamusta.

Luontoympäristöjen ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä on vahvaa tutkimusnäyttöä (Ks. esim. Tourula & Rautio 2014; Salonen 2020). Luonnossa oleskelu ja liikkuminen lisäävät ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä ja hyvinvointia muun muassa niin, että verenpaine alenee, sydämensyke tasoittuu, stressitasot laskevat ja jopa vihamielisyys ja masentuneisuus vähenevät (Tourula & Rautio 2014, 20, 58; Luonnonvarakeskus 2016). Tourulan ja Raition (2014, 58) mukaan luonnolla onkin kansanterveydellistä merkitystä ja kaikilla pitäisi olla mahdollisuus päästä luontoon. Lisäksi Ylen kyselyn mukaan (Salumäki 2019) jopa 78 prosenttia suomalaisista luokittelee itsensä ainakin jossain määrin luontoihmiseksi, ja keskimäärin luonnossa vietetään aikaa 2–3 kertaa viikossa. Luonnolla on siis suuri merkitys suomalaisille, ja erityisesti lähiluontoympäristöt ovat tärkeitä, sillä ne mahdollistavat säännöllisen yhteyden luontoon – vaikka Luonnonvarakeskuksen (2016) mukaan kaupunkien ulkopuoliset viheralueet vaikuttavatkin mielialaan tehokkaammin kuin kaupunkien viheralueet.

Tutkimukseni tavoitteena on edistää näkövammaisten tasavertaisia mahdollisuuksia nauttia lähiluonnosta ja luonnonympäristöistä ylipäätään sekä päästä osallisiksi luonnon hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Lisäksi tutkimus voi omalta pieneltä osaltaan auttaa kuvailutulkkauksen laadun parantamisessa ja vakiinnuttamisessa Suomessa, missä

kuvailutulkkaus on vielä melko tuore ilmiö (Aaltonen 2007, 8). Tarkemmin sanottuna pyrin tutkimuksessa selvittämään, millaisia kuvailutulkkausvalintoja kuulijat toivovat sen suhteen, miten esimerkiksi mittoja ja värejä kuvaillaan, miten tulkinnallista tai neutraalia KT on ja muita mahdollisesti esiin tulevia toiveita KT:lle.

Tutkimuskysymykset:

Mitä näkövammaiset vastaanottajat toivovat luonnonympäristöjen kuvailutulkkaukselta?

Vastaavatko Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkausohjeistukset vastaanottajien toiveita?

KT:n vastaanottotutkimuksissa voidaan käyttäjäkeskeisestä näkökulmasta selvittää, millä tavoin näkövammaisen yleisö kokee KT:n, mitä he toivoisivat siltä, mihin he ovat tyytyväisiä ja mihin eivät. Ramos Caron (2019, 51) mukaan vastaanottotutkimukset pohjautuvat vastaanottoteoriaan, joka tutkii lukijoiden ja tekstien vuorovaikutusta ja näin siirtää valokeilan tekstistä lukijaan. Vastaanottoteoreetikkojen mukaan teksti saa merkityksen vain tullessaan luetuksi, ja lukija on se, joka muotoilee tekstin uusiksi oman aikakautensa lähtökohdista. Vastaanottoteorian mukaisesti voi ajatella, että KT (kuten muutkin tekstit) muuttuu olennaiseksi vasta, kun sitä kuunnellaan (Ramos Caro 2019, 51). Aiemmissa vastaavissa tutkimuksissa on todettu esimerkiksi, ettei virallisten ohjeistusten (kuten Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2013) mukainen neutraali kuvailu ja tulkinnan välttäminen aina ole yleisölle mieluisinta, vaan se voi tehdä kuvailusta jopa tautologista. Sen sijaan tulkitseva kuvailu voi parantaa yleisön elokuvakokemusta. (Bardini 2017; Jekat & Carrer 2018). Siksi tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia sitäkin, miten hyvin Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkausohjeistukset vastaavat KT:n vastaanottajien toiveita sekä sitä, pitävätkö vastaanottajat enemmän neutraalista vai tulkinnallisesta kuvailusta.

Lisäksi luonnon ja ympäristön kuvailuun tarkoitetut ohjeet puuttuvat virallisista ohjeistuksista, vaikka luonnon kuvailussa on omia erityispiirteitään, joihin nykyiset ohjeistukset, mukaan lukien Näkövammaisten Kulttuuripalvelun (2013) ohjeet, eivät vastaa riittävästi. Suurin osa KT:stä ja sen tutkimuksesta keskittyykin elokuvaan ja TV-ohjelmiin (Fryer 2016, 21). Kansainvälisellä tasollakin luonnon KT:n kannalta hyödyllisiä ohjeita löytyy lähinnä luontodokumenttien ja äänioppaiden KT:tä varten tehdyistä ohjeista (ks. esim. ITC 2000; Mass

Audubon 2016). Tutkimukseni perusteella toivonkin pystyvani antamaan täydentäviä ja korvaavia suosituksia nykyisiin KT-ohjeisiin.

2 KUVAILUTULKKAUS: SUOSITUKSET JA HAASTEET

Tässä luvussa määrittelen kuvailutulkkauksen ja kuvailen olemassa olevia virallisia KT-suosituksia sekä KT:hen liittyvää lainsäädäntöä. Sen jälkeen siirryn esittelemään joitakin KT:n haasteita ja lopuksi erityisesti luonnon kuvailuun liittyviä KT:n piirteitä.

2.1 Kuvailutulkkaus, kuvailutulkaussuositukset ja lainsäädäntö

2.1.1 Suositukset

KT on lyhyesti sanottuna visuaalisen tiedon sanallistamista niin, että kuvailutulkki toimii ikään kuin näkövammaisen ihmisen tai ihmisten silminä. KT:n tulisi sisältää visuaalista tietoa, joka auttaa katsojia ymmärtämään kuvailtavaa kohdetta paremmin sekä nauttimaan siitä enemmän (Fryer 2013). Benecken (2014) mukaan tarkoituksena ei ole kuitenkaan sanallistaa kaikkea visuaalisesti esitettyä, vaan tukea esimerkiksi elokuvan äänimaailman tulkitsemista käyttäjien katsomiskokemuksessa sanallistamalla niitä elementtejä, joita näkövammaisen käyttäjä ei voi itse päätellä alkuperäisestä äänimaailmasta. KT on siis moniulotteisen, intermodaalisen ja intermediaalisen kääntämisen muoto. Toisin sanoen siinä muuttuvat sekä viestintäkanava että merkkijärjestelmä, kun visuaalinen tieto muutetaan auditiivisesti havaittavaan muotoon puheeksi ja kuvalliset merkit kielellisiksi. (Tuominen ym. 2016, 16–17.) Kuvailutulkki voi myös kuvailla kokoja ja mittoja haptisesti eli välittää viestejä piirtämällä kuulijan keholle, erityisesti kuurosokeille tulkatessa (Ks. Lahtinen ym. 2009, 116–129). Tässä tutkimuksessa kuitenkin keskitytään kielelliseen, puhuttuun kuvailuun. KT:ssä muun muassa kuvaillaan tärkeimmät henkilöt, toiminta ja pääasialliset tapahtumapaikat sekä nimetään sellaiset äänilähteet, jotka ovat visuaalisesti havaittavissa, mutta jotka pelkän kuulon perusteella voivat jäädä epämääräisiksi (Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013, 4–5; Braun 2011, 652–655). Kuvailtavien kohteiden merkitys kontekstissaan on kuitenkin tärkeämpää kuin niiden varsinainen ulkonäkö; esimerkiksi pallon väri ei välttämättä ole niin tärkeää kuin se, onko se pesäpallo, golfpallo tai tennispallo, eli mihin tarkoitukseen sitä voi käyttää (Fryer 2013, 459). Kuvailutulkkauksen kielen puolestaan tulisi olla luonnollista ja välttää monimutkaisia lauseita ja samalla olla eläväistä, monipuolista, selkeää ja tarkkaa sekä asiayhteyden sopivaa (Vercauteren s.d.).

KT-ohjeistukset on tarkoitettu vakiinnuttamaan KT-käytäntöjä ja edistämään kuvailutulkkaustaitoja. Jotkut ohjeistukset voivat olla sitovia sääntöjä saavutettavuuden takaamiseksi, toiset taas tyyllisiä suosituksia. (Reviere s.d.) Ohjeistuksia voivat tuottaa esimerkiksi edunvalvontajärjestöt, tutkimushankkeet tai tuotantoyhtiöt. Tunnetuimpiin ohjeistuksiin lukeutuvat ainakin Ison-Britannian TV-kanavia valvovan Ofcomin ”ITC Guidance On Standards for Audio Description” (ITC 2000) ja ADLAB PRO - tutkimushankkeen tuottama ”Pictures painted in words: ADLAB Audio Description guidelines” (Remael ym. 2015). (Reviere 2016).

ADLAB PRO on EU-rahoitteinen tutkimusprojekti, jonka edeltäjä ADLAB tunnisti epäjohtonmukaisuuksia eurooppalaisissa KT-ohjeistuksissa ja tuotti ensimmäisen koko Euroopan laajuisen KT-ohjeistuksen. ADLAB keskittyi pelkästään elokuvien KT:hen, kuten suuri osa KT-tutkimuksesta tähän mennessä, mutta ADLAB PRO -jatkotutkimushankkeessa otettiin mukaan muutkin KT-kontekstit. Hankkeen näkyvin lopputulos ohjeistuksen lisäksi on erittäin kattava, tutkittuun tietoon perustuva opetusmateriaalipankki, jota kuka tahansa voi käyttää ilmaiseksi KT:n itseopiskeluun tai opetukseen. (ADLAB 2021). ADLAB PRO -materiaaleissakaan ei silti ole erityisesti luonnollisten ympäristöjen kuvailuun tarkoitettuja ohjeita, vaan ympäristön kuvailuohjeet rajoittuvat lähinnä taidenäyttely- ja museoympäristöihin. Ulkotilojen kuvailusta on vain pari mainintaa suuntien kuvailua koskevassa osiossa, esimerkiksi se, että suuntien ja siirtymien kuvailussa kannattaa käyttää maamerkkejä kuten puita tai roska-astioita sen sijaan, että puhuisi pitkistä matkoista metreissä (Taylor 2016). Kyseisistä ohjeista olisi siis hyötyä lähinnä silloin, jos aikoo tehdä äänioppaan luontoympäristöön.

Suomessa puolestaan Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkausohjeistus (Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013) on tunnetuin ja tietääkseni ainoa jokseenkin virallinen KT-ohje. Siinä mainitaan selkeästi, ettei ohjeita ole tarkoitettu kattavaksi ohjeistukseksi, vaan tueksi koulutetuille kuvailutulkeille (mts. 1). Siksi on täysin ymmärrettävää, ettei tiiviissä ohjeistuksessa ole tarjolla juurikaan pohdintaa siitä, miten moni kuvailun toteutukseen liittyvä piirre voi riippua kuvailun kohteesta tai yleisöstä, vaan nämä pohdinnat on tarkoitettu enemmän kuvailutulkkiensa koulutuksen aikana keskusteltaviksi. Myöskään luonnonympäristöjen kuvailua koskevia ohjeita ei Kulttuuripalvelun ohjeissa ole lukuun ottamatta yleisiä KT-ohjeita esimerkiksi kuvailun etenemisestä yleisestä yksityiskohtiin sekä mittojen kuvailusta (ks. 2.2 Kuvailutulkkauksen piirteitä ja haasteita).

KT-suositukset ja viralliset ohjeistukset vaihtelevat maasta ja kulttuurista toiseen, etenkin neutraaliuteen pyrkimisen ja tulkinnallisuuden suhteen (ITC 2000, 15; Chmiel & Mazur 2016), mutta myös sen suhteen, onko ohjeistukset suunniteltu elokuvia, teatteria, museoita vai muitakin kuvailutulkkauskonteksteja varten ja ovatko ne sitovia vai pelkkiä suosituksia (Reviere s.d.). Vaikka KT-suositukset vaihtelevat maittain ja näin ollen eri maissa tehdyt KT:t voivat olla hieman erilaisia tyyliltään ja käytännöiltään, KT:n alkuperämaalla ja käytäntöjen erilaisuudella ei kuitenkaan välttämättä ole kuulijoille yhtä paljon merkitystä kuin sillä, että KT:tä olisi laajemmin tarjolla, se olisi laadukasta ja edistäisi saavutettavuutta (Rai 2011, 22). KT ylipäätään kehittyy vielä palvelemaan kuulijakuntaansa mahdollisimman hyvin, ja Fryer (2016, 164) on jopa ehdottanut, että KT:n toteutusstandardeja olisi parempi välttää vielä tässä kehitysvaiheessa. Toisaalta jonkinlaisten ohjeistusten olemassaolo voi helpottaa kuvailutulkkiin kouluttamista ja näin lisätä KT:n levinneisyyttä, mutta toisaalta monet ohjeistukset perustuvat alun perin yksittäisten kuvailutulkkiin omassa työssään hyväksi havaitsemiin käytäntöihin (Jankowska 2015, 24, Fryerin 2016, 22 mukaan) eivätkä esimerkiksi tutkimukseen, joten ne eivät välttämättä päde kaikkiin tilanteisiin tai yleisöihin.

Ihminen, joka on joskus nähnyt tai näkee vielä vähän saattaa odottaa kuvailulta hyvin erilaisia asioita kuin syntymäsokea ihminen (Chmiel & Mazur 2016, 273). ITC:n (2000, 6) ohjeissa mainitaankin, että käyttäjillä on erilaisia toiveita siitä, miten paljon yksityiskohtia ja millaista sisältöä KT:ssä on, ja näkövammaan tyyppi vaikuttaa näihin yksilöllisiin eroihin. Useimmat näkövaikeudet kehittyvät vähitellen, jolloin ihmisellä on ennestään jonkinlaisia visuaalisia muistikuvia ja hänellä säilyy tietynlainen näkömuisti. Heidän kokemuksensa on siis hyvin erilainen kuin ihmisten, jotka ovat syntyneet sokeina ja joilla ei ole minkäänlaista näkömuistia. (mp.) Joitakin syntymäsokeita eivät erityisesti kiinnosta kauneuden käsite, hiustenväri tai vaatteiden kuvailu, kun taas jotkut heikkonäköiset ihmiset saattavat toivoa juuri näitä piirteitä (mp.). Näkövammaiset käyttäjät ovatkin sekä tällä tapaa että muilla tavoilla hyvin monipuolinen ryhmä. Se aiheuttaa omat haasteensa KT:n suhteen, kun useimmiten yhden ja saman KT:n pitäisi sopia yleisölle, joka koostuu eri-ikäisistä ihmisistä, joilla voi olla tyystin erilaisia elämäkokemuksia.

2.1.2 Lainsäädäntö ja KT-vaatimukset Suomessa

Etelä-Suomen aluehallintoviraston (2021a) mukaan ”[s]aavutettavuuteen ohjaa tai velvoittaa useampi laki Suomessa. Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sisältää kenties konkreettisimmat velvoitteet (WCAG 2.1 -kriteerit)”, jonka lisäksi esimerkiksi perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki sekä laki julkisista hankinnoista ja käyttösopimuksista velvoittavat saavutettavuuden huomioimiseen (mt.) Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta tuli Suomessa voimaan 1.4.2019 ja se velvoittaa julkista sektoria sekä osaa yksityisen ja kolmannen sektorin organisaatioista noudattamaan digipalveluissa saavutettavuusvaatimuksia (Etelä-Suomen aluehallintavirasto 2021b), joihin kuuluu myös vaatimuksia kuvailutulkkauksen saatavuudesta (Kehitysvammaliitto ry 2018). Lain taustalla ovat EU:n saavutettavuusdirektiivi ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (Etelä-Suomen aluehallintavirasto 2021b). Myös Yleisradiolakiin sisältyy vaatimus yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä sekä ohjelmatarjonnasta vähemmistö- ja erityisryhmille (Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993, 3. luku 7 §), ja Yle onkin lisännyt kuvailutulkattujen ohjelmien määrää viime vuosina huomattavasti, erityisesti vuodesta 2018 eteenpäin (Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry 2021).

Tällä hetkellä laki siis kannustaa saavutettavuuteen, mutta konkreettisia vaatimuksia on vain julkisten toimijoiden digitaalisten palveluiden sekä Yleisradion sisällöistä. Lisäksi elokuva-alalla KT:n levinneisyyttä on kuitenkin edistänyt Suomen Elokuvasäätiö, joka on vuodesta 2019 lähtien vaatinut kuvailutulkkauksen ja ohjelmatekstityksen kaikilta pitkiltä näytelmä- ja dokumenttielokuvilta, jotka saavat säätiön markkinointi- ja levitystukea. Säätiö tarjoaa myös erillistä tukea elokuvien kuvailutulkkauksen ja ohjelmatekstityksen toteutuskustannuksiin. (Suomen Elokuvasäätiö 2021).

Julkisista toimijoista Kela puolestaan ei tarjoa KT:tä osana vammaisten tulkkauspalveluaan, vaan näkövammaiset ihmiset kuuluvat tulkkauspalvelun piiriin vain, jos heillä on lisäksi kuulovamma (Kela 2021, 6). Tulkkauspalveluita saa Kelan mukaan käyttää asioiden hoitamisen lisäksi muun muassa vapaa-ajan toiminnoissa, harrastuksissa, kulttuuritilaisuuksissa (esimerkiksi teatterissa) ja juhlissa, missä kuvailutulkkaus voisi huomattavasti parantaa näkövammaisten ihmisten osallistumiskokemuksia (mts. 7–8).

2.2 Kuvailutulkkauksen piirteitä ja haasteita

2.2.1 Tulkinnallisuus ja ”neutraalius”

KT:ssä objektiivisuutta tai neutraaliutta on pidetty yleisesti tavoiteltavana piirteenä. Kuvailutulkkauksen neutraaliutta määritellään niin, että kuvailussa ei kuulu kuvailutulkin mielipiteitä, tulkintoja, ennakkokäsityksiä tai henkilökohtaisia arviointeja, esimerkiksi arvottavien tai tunnepitoisten ilmaisujen muodossa (Vercauteren 2007, 144; Limbach 2012, 57–61). Esimerkiksi Peregon (s.d., 4) mukaan kuvailevat adjektiivit ja verbit sopivat hyvin kuvailutulkkaukseen, mutta arvottavat adjektiivit kuten ironinen tai kaunis suositellaan jättämään pois. Monissa virallisissa KT-ohjeistuksissa neuvotaan välttämään subjektiivisuutta tai tulkinnallisuutta (ks. esim. ITC 2000, 9, 18; Snyder 2010, 12, 17), mutta ainakin Euroopassa tämä asenne on alkanut pikkuhiljaa muuttua (Fryer 2016, 165) ja esimerkiksi ADLAB-ohjeistuksessa myönnetään avoimesti, että kaikki katsojat näkevät hieman erilaisen elokuvan, joten KT:ssä on aina hieman kuvailutulkin omaa tulkintaa (Remael ym. 2015). Neutraaliuden ihannetta on alettu kyseenalaistaa kuvailutulkkauksen tutkimuskentällä, ja esimerkiksi Finbow'n (2010, 215) mukaan objektiivisuus ei luo sokeille todenmukaista ja täyteläistä elokuvaelämystä. Tulkinnallisuus voikin ajoittain olla käytännöllistä ja auttaa tiivistämään kuvailua esimerkiksi ihmisten kasvojen ilmeitä kuvaillessa (ITC 2000, 15; Mazur & Chmiel 2012). KT:n neutraaliutta on väitetty myös täysin saavuttamattomaksi ihanteeksi, kuten käännosten objektiivisuutta ylipäätään (Fryer 2016, 164–165). Fryer lainaa ”erästä amerikkalaista KT:n käyttäjää”, jonka mukaan KT:n tulisi hylätä objektiivisuuden myytti sekä tämän myytin tavoitteluun liittyvät käytännöt ja periaatteet. Jos subjektiivinen kuvailu hyväksyttäisiin ja sitä jopa arvostettaisiin, KT:stä voisi tulla rikkaampaa, vapaampaa ja parempaa ja se voisi kohottaa KT-kokemuksen ”nykyisestä melko yleisluontoisesta ja tasapaksusta latteudestaan”. (mts. 165.)

Käytännön KT-työssä neutraalius ja tulkinnallisuus eivät ole toistensa binäärisiä vastakohtia, vaan pikemminkin KT saattaa eri kohdissa asettua eri kohtaan näiden vaihtoehtojen välisellä jatkumolla (Mazur & Chmiel 2012), kun kuvailutulkki tasapainottelee KT:n eri tarpeiden ja pyrkimysten kanssa. ADLAB-ohjeistuksessa annetaankin enemmän vaihtoehtoja kuin aiemmissa ohjeistuksissa niin, että kuvailutulkki voi tietoisesti valita neutraalin tai tulkinnallisen kuvailun tai näiden yhdistelmän. Esimerkkinä elokuvahahmon ilmettä voi kuvailla kolmella tapaa: ”Hänen silmänsä laajentuvat” (neutraali), ”Hän on hämmästynyt”

(tulkitseva) tai näiden yhdistelmä ”Hänen silmänsä laajentuvat hämmästyksestä”. (Reviere s.d.). Lisäksi Fryer (2016, 69) tuo esille sitä, miten metaforien käyttö voi tiivistää KT:tä toivotulla tavalla ytimekkääksi, vaikka toisaalta metaforien sijaan vertausten käyttö toisikin selkeämmin esille sen, että kielikuva on kuvailutulkin itse keksimä, eli tämän oma tulkinta. Vertauksen pieni *kuin*-sana ilmaisee siis kielikuvan rinnastusta samalla, kun se kertoo kuulijalle, että tämä kielikuva on kuvailutulkin omaa tulkintaa. (Vrt. esim. ”Hän on hiljainen hiirulainen” [metafora] ja ”Hän on hiljainen kuin hiirulainen.” [vertauskuva]) Yhtäältä vaakakupissa siis painavat KT:n ytimekkyys tai mahdollinen hämmentävyys, toisaalta tulkinnallisuus tai pyrkimys neutraaliuteen (mp.). Jos kuvailutulkki tuo esille omia mielipiteitään tai tulkintojaan, yleensä on suositeltavaa tuoda jotenkin esille, että se on nimenomaan kuvailutulkin oma tulkinta (esimerkiksi ilmauksilla ”Minusta...”, ”kuin...”, ”se voisi olla...”) (Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry 2013, 3). Metaforien ja vertausten sekä muiden kielikuvien käyttö voi olla muutenkin suositeltavaa, kun halutaan välittää yleisölle kuvailtavan kohteen visuaalista luonnetta tai ilmaista tiiviisti monimutkaisia muotoja ja ilmiöitä. Tällaista retorista kieltä käytetäänkin esimerkiksi National Geographicin dokumenteissa asiantuntijoiden tiedon välittämiseksi suurille yleisöille. (Cámara & Espasa, 2014, 420–421; Remael ym. 2015).

Tämä ristiriita monien kuvailutulkkausohjeiden ja toisaalta kuvailutulkkausten tutkimuskentän tulosten välillä sai minutkin kiinnostumaan tulkinnallisuuden ja objektiivisuuden jatkumosta ja siitä, miellyttääkö jompikumpi vastaanottajia enemmän tai vähemmän. Siksi pyrin luomaan äänitteen niin, että osa kuvailuista oli mahdollisimman neutraaleja ja toiset tulkinnallisia (ks. lisää luvusta 3.1.1 Äänitteen toteutus).

2.2.2 Värit

VocalEyesin (2016a) haastateltavien mukaan värien kuvailu auttaa näkövammaisia kuulijoita ymmärtämään kuvailtua kohdetta paremmin, hyödyntämään aiempia värimuistojaan, luomaan mielikuvan kuvailtavasta kohteesta – erityisesti, jos kyseessä on henkilö, joka on joskus nähnyt tai jolle on aiemmin kuvailtu värejä. Väreillä on kulttuuri- ja tunneyhteyksiä, joista useimmat näkövammaiset ihmiset ovat tietoisia (Fryer, 2016, 68–69). Nämä yhteydet vaihtelevat kulttuurista ja joskus jopa ihmisestä toiseen (mts. 69, 165). Kuvailutulkeille voi siis olla hyödyllistä tutustua hieman yleisimpiin värien konnotaatioihin erityisesti omassa kulttuurissaan sekä kuvailtavan kohteen lähdekulttuurissa. Suurin osa ihmisistä pitääkin värejä tärkeänä osana

kuvailua ja jopa syntymäsokeat tai hyvin varhaisessa elämänvaiheessa sokeutuneet ihmiset tietävät yleensä jotain värien merkityksistä, kuten sen, että punainen ilmaisee kuumuutta ja varoituksia, tai että mustaan tai kirkkaisiin väreihin pukeutuva ihminen voi viestiä tyyllillään jotain erityistä. (ITC 2000, 21.) Lahtinen ym. (2009, 100) huomauttavat, että värit liittyvät esimerkiksi liikennemerkkeihin, Raamatun teksteihin ja niiden symboliikkaan, kukkien kieleen (esimerkiksi valkoinen symboloi viattomuutta ja ystävyyttä), sukupuoleen, jalokiviin ja kuvionuottikirjoitukseen. Värit voivat ilmaista myös esimerkiksi hedelmien tai lihan kypsyyttä tai ne voidaan yhdistää muotoihin, numeroihin, kirjaimiin, ääniin ja sävelkorkeuksiin (mts. 96–97). Värien kieli siis sisältää monenlaisia merkityksiä, ja syntymäsokeallakin voi olla jonkinlainen mielikuva väreistä, vaikkei visuaalisia muistikuvia olisikaan (VocalEyes 2016a).

Jotkut näkövammaiset haluavat tietää yksityiskohtia värisävyjen sekoittumisesta toisiinsa ja värien syvyydestä, onko jokin väri esimerkiksi pastellinsävyinen vai rikas ja syvä, öljyvärimäinen sävy. Myös värisävyjen vertauskohdat kiinnostavat: onko sininen väri taivaansininen vai korallinsininen? (VocalEyes 2016a). Värien kuvailua voikin laajentaa näkövammaisen henkilön toiveesta värisävyihin, tummuuteen, puhtauteen sekä värin lämpösävyyteen (Lahtinen ym 2009, 96). Aiemman haastattelututkimuksen perusteella värejä selittäessä on hyvä kertoa, mitä ne tuovat mieleen ja mihin ne yleensä yhdistetään (Honkanen & Vartio 1998, Lahtisen ym. 2009, 98 mukaan). Näkövammaisilla haastateltavilla heräsi väreistä sekä symbolisia että konkreettisia miellelyhtymiä sekä tunneyhteyksiä: punaiseen liitettiin esimerkiksi intohimo, pehmeys, veri, puolukka, sosialismi ja joulu, ja siniseen vesi, taivas, siniristilippu, viileys ja rauhoittavuus. Keltainen, punainen, sininen, vihreä, musta ja valkoinen herättivät eniten tunne- ja miellelyhtymiä, kun taas oranssi ja violetti eivät juurikaan herättäneet henkilökohtaisia kokemuksia tai miellelyhtymiä (mts. 98–99).

2.2.3 Mitat

Näkövammaisten Kulttuuripalvelun (2013, 2) mukaan kokoja ja etäisyyksiä kuvaillessa tulisi tuoda asiat käytännön tasolle. Esimerkkeinä mainitaan ”käsivarren mitan päässä, vyötärön korkeudella, kananmunan muotoinen, jalkapallon kokoinen” (mt.). Juuri oikean kokoisia tai muotoisia arkisia esineitä tai kehonosia voi kuitenkin joskus olla vaikea keksiä. Lisäksi ihmiset ovat hyvin eri kokoisia, joten jotkin kehon perusteella kuvailtavat mitat saattavat kuulostaa eri ihmisten korviin aivan erilaisilta. Lisäksi kaikkien näkövammaisten arki ei ole samanlaista, joten jokin konkreettinen mitta, jopa jalkapallokin, voi olla toiselle hyvin tuttu ja toiselle vieras.

Tällaisten konkreettisten mittojen kanssa tulisikin pyrkiä keksimään sellaisia vertauskohtia, jotka ovat mahdollisimman laajalle yleisölle varmasti tuttuja ja jotka synnyttävät kuulijoissa mahdollisimman samanlaisia mielikuvia, etteivät KT:n tulkinnat vaihtele liikaa kuulijan mukaan. Esimerkiksi kehon mittoja käytettäessä kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että käyttää vain sellaisten kehonosien mittoja, jotka ovat erikokoisillakin ihmisillä melko samanlaisia, kuten ranteenpaksuinen tai kämmenen levyinen.

Joissakin ohjeissa (esim. DCMP 2021) taas kehoitetaan käyttämään mittoja ja muotoja kuvaillessa hyväksi sekä kehonosia, tuttuja esineitä että metrimittoja. Tämä mahdollisuus tarjoaa kuvailutulkille hieman enemmän joustoa mittojen ilmaisussa. Metrijärjestelmä on myös niin laajalti käytössä ainakin Suomessa, että yksinkertaiset metrimittat silloin tällöin KT:ssä käytettyinä voivat olla selkeämpiä kuin se, että yrittäisi keksiä esimerkiksi kahden metrin mitalle vastineeksi jotakin tuttua esinettä tai kehonosaa. Myös Lahtinen ym. (2009, 104) ehdottavat monenlaisten mittailmaisujen käyttöä. Heidän mukaansa kuvailussa voi käyttää silmämääräisiä sentti-, metri- ja kilometrimittoja sekä kehollisina mittoina askelia, kämmentä tai jalkaa (”Tuoli on kolmen askeleen päässä.”; ”Voimistelupenkki on jalan levyinen.”). Etäisyyttä voi kuvailla myös matkaan kuluvan ajan perusteella tai liittää etäisyys aiempaan kokemukseen, esimerkiksi ”Postiin on yhtä pitkä matka kuin monitoimitalolle.” (mp.). Lahtisen ym. (2009, 102) mukaan korkeutta puolestaan ilmaistaan suhteessa aiempiin kokemuksiin, tuttuihin asioihin (oven kahvan korkeus tai ikkunan yläpuolella) tai vastaanottajan kehonosiin, kuten polven, lantion, navan, rinnan, olkapään tai pään korkeudella.

2.3 Luonnon kuvailutulkkaus

Ammattimaista KT:tä alettiin kehittää alun perin teatteria ja hieman myöhemmin elokuvia varten (Cámara ja Espasa, 2014; Fryer 2016, 16–17), mikä näkyy edelleen sekä kuvailutulkkauksen saatavuudessa että tutkimuksessa. Esimerkiksi Kuvailutulkaustoimikunnan ohjeissa kuvailutulkille (Kulttuuripalvelu, 2013) annetaan KT-ohjeita yleisesti sekä erityisiä ohjenuoria elokuvien, näyttämötaiteiden, taidenäyttelyiden ja museoiden KT:hen. Tällä hetkellä KT:tä tehdään eniten elokuvia ja TV-ohjelmia varten (Fryer 2016, 21), mikä näkyy myös KT:n tutkimuskentällä niin, että suuri osa KT-tutkimuksesta keskittyy näihin konteksteihin ja muita KT-ympäristöjä on tutkittu melko vähän. Luontodokumenttien KT:tä on tutkittu sen verran, että KT:n on todettu tehostavan luontodokumenttien tieteellisen sisällön oppimista sekä tekevän niiden katselusta

miellyttävämpää ja mielenkiintoisempaa (Schmeidler & Kirchner, 2000). Opastettujen luontoretkienkin KT voisi siis mahdollisesti tehostaa näkövammaisten oppimista luonnonilmiöistä sekä luonnon myönteisiä vaikutuksia heissä. Luontodokumenttien KT-suosituksia voisi joissain määrin soveltaa myös luonnon KT:hen, mutta monet tällaisetkin suositukset keskittyvät enemmän yleispäteviin KT-suosituksiin ja TV-ohjelman teknisiin piirteisiin kuin luonnon piirteisiin. ITC:n ohjeistuksessa (2000, 26) on hyvin lyhyt osio, joka käsittelee erityisesti luontodokumentteja ja jossa neuvotaan, että kuvailija voi käyttää lajien nimiä ja luottaa siihen, että kuulijoilla on jonkinlainen ajatus siitä, millaisia eläimiä ne ovat. Esimerkkeinä mainitaan leijona ja gnuantilooppi ja että useimmat kuulijat ovat vähintäänkin joskus tavanneet kissan, mikä voi auttaa hahmottamaan, miltä leijona näyttää. ITC:n mukaan kuulija voi hyvin ymmärtää sellaisenkin asian, josta hänellä ei ole ennalta mielikuvaa (mts. 26). Lisäksi KT:n tehtävänähän on juuri maalata mielikuvia asioista, joita näkövammaisen yleisö ei muuten näkisi, ja täten helpottaa ymmärtämistä. Kattavin löytämäni saavutettavien luontopolkujen ohjeistus puolestaan on Mass Audubonilla (2016, 28–30), jonka ohjeistuksissa kerrotaan, mitä saavutettavien luontopolkujen suunnittelussa tulee ottaa huomioon aina teknisistä yksityiskohdista vierailijoiden kohtaamiseen. Näissäkään ohjeissa ei kuitenkaan anneta varsinaisia käytännön kuvailutulkkausohjeita, vaikka rikkaiden sanallisten kuvailujen kerrotaankin elävöittävän luontopolkuelämystä. (mp.) Luonnon KT:n kannalta kenties hyödyllisimpiä ohjenuoria tarjoaa Josélia Neves (2015), esimerkiksi:

- Korosta sitä, mikä tekee paikasta erityisen
- Selvennä, kuinka paikkaa kuvaillaan: tietyn reitin mukaan, korostaen tiettyjä piirteitä tai tiettyjä teemoja
- Kerro selkeästi, missä kohtaa kuulijan sijainti on suhteessa ympäristöön
- Kerro faktat ensin. Kuvailu tuo faktat eloon
- Kiedo kuvailu yhteen faktojen kanssa
- Korosta vain pääpiirteitä
- Kielen täytyy olla selkeää, yksinkertaista, suoraa, mutta eloisaa/värikästä ja monipuolista
- Pysähdysten pitää olla lyhyitä (1–2 minuuttia)

Näitä ohjeita voi jo ainakin osittain käyttää kuvailutulkattujen luontoretkien suunnitteluun ja osaa näistä olisin varmasti käyttänyt äänitteenkin suunnittelussa, mikäli olisin löytänyt tämän ohjeistuksen aiemmassa vaiheessa. Kuten Nevesin (2015) ohjeissa neuvotaan, luonnon kuvailutulkkauksessa on tärkeää viestiä selkeästi siitä, missä suunnissa ja millä etäisyydellä

kuvailtavat asiat ovat suhteessa kuulijaan. Fryer ym. (2013) toteavat erilaisten multimodaalisten maamerkkien sekä reitin varrella olevien virstanpylväiden olevan erityisen tärkeitä näkövammaisille, mikä kannattaa ottaa huomioon kuvailussa käyttämällä esimerkiksi auringonvaloa tai luonnon ääniä tällaisina maamerkkeinä. Sisätiloissa etäisyydet voi kertoa askelten määrän perusteella ja ulkotiloissa joko askelten tai pidemmällä etäisyyksillä matkaan kuluvan ajan perusteella (Taylor 2016). Myös metrimittoja voi käyttää, erityisesti pitkillä etäisyyksillä (VocalEyes 2016b). VocalEyesin (2016b) näkövammaiset haastateltavat kertoivat, että parasta on selkeä ja yksinkertainen suuntien kuvailu esimerkiksi niin, että se perustuu ”vasen, oikea, edessä, takana” -tyyliseen suunnanantoon. Samoin vastaajat toivoivat tietoa hieman etukäteen siitä, mitä on tulossa vastaan sekä tietoa paikoista, joissa saattaa kompastua tai kaatua. (mt.) Tilassa olevia esineitä ja maamerkkejä kannattaa käyttää apuna: esimerkiksi seinää, naruaitaa, risteystä tai ravintolasta tulevaa tuoksua, joita voidaan kuvailla tai joita kuulija voi koskea tai muutoin aistia ja siten tietää olevansa oikeassa paikassa (Lahtinen ym. 2009, 122; Taylor 2016; VocalEyes 2016b).

Esimerkiksi näytelmien KT:ssä on tärkeää nimetä henkilöt selvästi heti esityksen alussa ja käyttää samaa nimeä läpi esityksen (Näkövammaisten Kulttuuripalvelu 2013, 7). Luonnossa sama sääntö voisi tarkoittaa, että kääpä tai sammal nimetään heti kuvailun alussa, jotta kuulija tietää heti, mistä puhutaan ja saa jonkin nimen asialle, jota aletaan kuvailla. ITC:n lyhyen luontodokumenttiohjeistuksen (2000, 26) mukaisesti näin pitäisikin toimia, eikä lajien nimeäminen edustaisi liiallista tulkitsevuutta. Toisaalta lajien nimeäminen riippuu myös kuvailutulkin asiantuntemuksesta tai perehtymisestä ja voi myös mennä pieleen, jos kuvailutulkki yrittää käyttää väärää nimeä tai esimerkiksi väärää yläkäsitettä lajista, jota ei itse tunnista. Aiheeseen liittyy myös kuvailutulkin ja luonto-oppaan roolijako: luonto-opas on asiantuntija, joka kertoo, mitä kuvaillut kohteet ovat ja kuvailutulkki kuvailee, miltä ne näyttävät. Tässä jaottelussa siis lajien nimeäminen kuuluisi enemmän luonto-oppaan tehtäviin kuin kuvailutulkin. Kuulijoiden ei myöskään voi olettaa tuntevan kaikkia samoja lajeja kuin kuvailutulkki, joten on epävarmaa, selkeyttääkö lajien nimeäminen alussa KT:tä. Toisin sanoen lajien nimeäminenkin on siis jokseenkin tulkinnanvaraista ja voisi siten kuulua pelkästään tulkitsevan KT:n piiriin. Lajien nimeäminen voi kuitenkin selkeyttää KT:tä niin paljon, ettei sitä mielestäni kannata täysin karttaa, vaikka muuten pyrkisikin neutraaliin ilmaisuun.

Luonnon kuvailussa ei ole aivan samanlaista ihmismäisen visuaalisen viestinnän aspektia kuin esimerkiksi elokuvien KT:ssä ihmisten toimintaa kuvaillessa. Luonnon visuaalinen viestintä

voi liittyä vuodenvuorokiertoon, sääolosuhteisiin sekä lajistoon. Toisin sanoen tulkinnallisuus voi käydä ilmi esimerkiksi niin, että KT:ssä todetaan ”on kesä” tai ”maa on kostea” sen sijaan, että kuvailtaisiin neutraalisti, mikä näkymässä on saanut kuvailutulkin päättämään nämä seikat. Neutraali kuvailu voisi olla esimerkiksi ”aurinko paistaa kirkkaasti ja kasvien lehdet ovat vihreitä” tai ”maa on tummanruskea ja siinä on kengänjälkiä”. Tulkinnallisuutta voi olla sekin, että kuvailutulkki kertoo, mitä lajia kuvailee (esim. mustikanvarpuja), sen sijaan, että rajoittaisi kuvailustaan pois kaiken, minkä tietää ja sisällyttäisi pelkästään siihen, mitä näkee (kuten äänitteeni kuvailussa ”*enintään polvenkorkuisia heleänvihreitä kasveja*”).

Luontoa kuvaillessa poistuu myös yksi elokuvien ja teatterin suurimmista haasteista eli aikarajoitteet. KT:n ei tarvitse mahtua dialogin väleihin, sillä kuulijat keskittyvät enimmäkseen kuvailuun ja muihin aistimuksiin sekä lisäksi mahdolliseen luonto-opastukseen, joka ei myöskään ole aikasidonnainen. Kestoa rajoittaakin lähinnä se, miten pitkään kuulijoiden voi odottaa pystyvän keskittymään kuvailun kuuntelemiseen (Neves, 2015), minkä lisäksi ulkona tapahtuvilla kuvaillailla luontoretkillä sääolot vaikuttavat siihen, miten pitkiä kuvailujen kannattaa olla, jos niitä varten täytyy pysähtyä. Luonnon kuvailussa on myös omat rajoitteensa mahdollisten ympäristön äänten ja kuvailun kuuluvuuden kannalta. Jos vastaanottajia on useampi, täytyy huolehtia siitä, että kaikki kuulevat kuvailun – mikä saattaa etenkin suurten ryhmien kanssa vaatia pysähtymistä ja ringin tai vastaavan muodostamista – ja että paikat, joissa kuvaillaan, eivät ole liian meluisia niin, ettei kuvailun kuuntelu ole hankalaa.

Luontoretken KT:ssä on lisähaasteena se, että kuvailtu tilanne elää, joten KT:tä voi valmistella etukäteen vain osittain. Luontoretken tarjoamisessa podcast-muodossa taas on haasteena podcastin ja kuvailutulkkeiden pituuden rajoittaminen niin, että kuulijat jaksavat keskittyä kuulemaansa. Yksi KT:n keskeinen ominaisuus on myös etenemisjärjestys, eli se, missä järjestyksessä yksittäisen kuvailun sisällä edetään, mistä kerron lisää osiossa 3.1.1 Äänitteen toteutus.

2.4 Kuvailutulkkauksen vastaanottotutkimukset

Kuten johdannossa totesin, vastaanottotutkimuksissa siirretään valokeila tekstistä lukijaan, sillä vastaanottoteorian mukaan tekstit (kuten KT) muuttuvat olennaisiksi vasta, kun niitä luetaan tai kuunnellaan (Ramos Caro 2019, 51). Siksi KT:n käyttäjät tai vastaanottajat ovat tämän tutkimuksen keskiössä. Mikään tutkimus tai lähestymistapa ei kuitenkaan tuota täysin kattavaa tietoa vastaanotosta, sillä jokainen vastaanottaja on yksilö ja jokainen vastaanottotapahtuma ainutlaatuinen. Esimerkiksi vastaanottajan ikä, sukupuoli, koulutus ja kulttuuri vaikuttavat huomattavasti tekstin vastaanottamiseen. Ryhmissä, joissa on samanlaisia piirteitä, saatetaan kuitenkin havainnoida tekstejä samanlaisilla tavoilla. Vastaanottajien tutkimusta tarvitaan, sillä se lisää ymmärrystä siitä, mikä toimii aidoissa vastaanottotilanteissa ja auttaa siten laatimaan parempia multimodaalisia käännöksiä. (Tuominen 2016, 27; Ramos Caro 2019, 51). KT:n vastaanottotutkimuksilla voidaan selvittää ainakin näkövammaisten käyttäjien tarpeita ja toiveita KT:lle sekä sitä, mitä visuaalista tietoa KT:n pitäisi välittää. Vastaanottotutkimuksilla on selvitetty myös, miten vastaanottajat ymmärtävät ja kokevat kuvailutulkattuja esityksiä sekä testattu vaihtoehtoisten tai uusien kuvailutapojen hyväksyttävyyttä. (Hirvonen & Tiittula 2020, 80). Suomessa KT:tä tutkivia vastaanottotutkimuksia ei tiettävästi ole aiemmin tehty, mutta ohjelmatekstitysten saralla erityisesti Liisa Tiittula ja Päivi Rainò ovat edistäneet vastaanottotutkimusta (Ks. esim. Tiittula & Rainò 2013; Tiittula ym. 2018).

Ramos Caro (2019, 51–54) ja ADLAB (2012, 50–52) listaavat esimerkkejä 2000- ja 2010-luvun KT-vastaanottotutkimuksista, joista suurin osa on keskittynyt TV-ohjelmien ja elokuvien KT:hen. Kaikissa listatuissa tutkimuksissa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä kyselyitä, kuten tässäkin tutkimuksessa. Kyselyissä pyritään usein selvittämään, millaista KT:tä tai millaisia KT-valintoja käyttäjät pitävät miellyttävinä tai hyväksyttävinä tai eivät. Chmielin ja Mazurin (2016, 271) mukaan tällä menetelmällä on kuitenkin monia rajoituksia, ja subjektiivisten mielipiteiden selvittämisen sijaan voisi olla hyödyllisempää kysyä käyttäjiltä kysymyksiä, joilla selvitetään KT:n kognitiivista tehokkuutta. Eräässä ADLAB-projektin osana toteutetussa tutkimuksessa tämä olikin tehty niin, että tutkimuksen osallistujille (80 näkövammaista ja 77 näkevää verrokkia) esitettiin erinäisiä KT-ratkaisuja ja he vastasivat kysymyksiin, jotka koskivat mieltymyksiä, ymmärrystä ja visualisointia. Niillä pyrittiin selvittämään, mistä ratkaisuista he pitivät eniten, paljonko he ymmärsivät tietyn KT:n jälkeen ja miten helppoa heidän oli kuvitella tietty kuvailu. (Chmiel & Mazur 2016, 271).

3 TUTKIMUSASETELMA

Tämän osion ensimmäisessä aluvussa 3.1 käsittelen aineistonkeruumenetelmäni. Aineistonkeruuta varten kirjoitin KT:n luontoretkeä varten, jossa minä kuvailin näkymiä ja luonto-opas kertoi kuvailuista kohteista omia tietojaan. Kuvailutulkattu luontoretki äänitettiin ja julkaistiin verkossa, niin että voisin pyytää siitä palautetta näkövammaisilta ympäri Suomen. Käytin palautteen keräämisessä kahta erimenetelmää, verkkokyselyä ja täsmäryhmähaastattelua, jotta saisin mahdollisimman paljon aineistoa. Ensimmäisessä aluvussa kerron, millaisia valintoja tein äänitteen KT:n toteutuksessa ja sen jälkeen, miten toteutin verkkokyselyn ja täsmäryhmähaastattelun. Pohdin myös näiden aineistonkeruumenetelmien haasteita. Toisessa aluvussa kerron analyysimenetelmästäni.

3.1 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistoni koostuu verkkokyselylomakkeen ja täsmäryhmähaastattelun vastauksista. Päätin tehdä vastaanottotutkimuksen, koska halusin nimenomaan tietää, mitä näkövammaiset itse toivovat kuvailutulkaukselta. Tutkimusprosessini aikana vuonna 2020 koronapandemialle ei näkynyt loppua, joten pyrin toteuttamaan aineistonkeruun ensisijaisesti verkon välityksellä lähikontaktien ja tartuntariskin minimoimiseksi. Toteutin siis yhteistyössä luonto-opas Tuomas Lillebergin kanssa kuvailutulkattua luontoretkiäänitteen, jonka kuvailuissa käytin vaihtelevia tekniikoita ja tyylejä testatakseni, mistä näkövammaisen yleisö pitää ja mistä ei. Äänitteen yhteyteen laadin verkkokyselyn, jonka avulla pyrin selvittämään, mitä mieltä kuulijat olivat eri tekniikoista ja tyyleistä. Näkövammaiset ovat kuitenkin vaativa tutkimuksen kohderyhmä, sillä suuri osa heistä on ikääntyneitä. Verkkokysely ei siis välttämättä saavuta heitä, vaikka teinkin kyselystä mahdollisimman saavutettavan. Siksi tartuinkin tilaisuuteen toteuttaa lisäksi täsmäryhmähaastattelu, jossa käytin samaa äänitettä ja pitkälti samoja kysymyksiä kuin kyselyssäkin.

3.1.1 Äänitteen toteutus

Luonnon KT:stä ei ole vielä olemassa erillistä ohjeistusta ja suurin osa kuvailutulkauksen tutkimuksestakin keskittyy elokuvien kuvailutulkaukseen, mistä suuri osa on usein ihmisten toimintaa ja kehollista viestintää. Koska vastaavaa projektia ei ole aiemmin tehty, tämä projekti on pitkälti kokeellinen ja tarkoituksena oli testata erilaisia tapoja kuvailutulkata luontokohteita.

Äänite on siis käsikirjoitettu tutkimustarkoitusten mukaisesti, ja kyselyn tulokset voisivat olla hyvin erilaisia, jos sama kysely tehtäisiin jostain toisesta äänitteestä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä vastaanottajien mielestä parhaat käytännöt ovat ja käyttää tietoa tulevien kuvailutulkattavien luontoretkien suunnitteluun näkövammaisille. Äänite on kuitenkin hieman teennäinen tapa simuloida oikealla luontoretkellä tapahtuvaa KT:n ja opastuksen yhdistelmää, koska luonnossa tapahtuva KT olisi interaktiivista ja koko kokemus olisi eri tavalla moniaistillinen. Äänite tarjosi kuitenkin tavan tutkia erityisesti luonnon KT:tä tämän tutkimuksen ja korona-ajan rajoissa.

Äänite muotoiltiin yhteistyössä luonto-oppaan kanssa. Pyrimme sovittamaan puheenvuoromme yhteen myös sen mukaan, mitkä kohteet arvelimme kiinnostaviksi valitsemamme luontopolun varrella. Valintoihin vaikutti se, mitä asioita luonto-opas tavallisellakin luontoretkellä voisi kertoa, sekä se, mikä olisi mielenkiintoista kuvailla. Kuvailtuja kohteita oli yhdeksän: Maiseman alkuesittely; lahopuu; käävät; suopursu; rahkasammal; lampi; polunvarsi ilta-auringossa; kallio; sekä kataja. Pituutta äänitteelle tuli yhteensä 22 minuuttia.

Äänittämisen aikana luin suurimman osan etukäteen valmistelemastani käsikirjoituksesta (Liite 1) paperilta muistaakseni kuvailut kunnolla. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, miten luonnolliselta kuvailu kuulosti. Äänityksen aikana kuitenkin myös poikettiin aiemmin suunnitellusta erityisesti kahdessa kohtaa. Ensin lahopuun kuvailussa luonto-opas alkoikin kertoa lahottajahyönteisten tekemistä käytävistä, joita kuvailutulkki ei ollut kuvaillut, mikä saattoi aiheuttaa hämmennystä tämän kohteen kuvailussa. Lisäksi retken loppupuolella päätin kuvailla täysin suunnittelematta polunvartta ilta-auringossa, koska se oli niin kaunis näkymä. Harkitsin tämän kuvailun jättämistä pois äänitteestä, koska se poikkesi huomattavasti muista suunnittelemattomuudessaan ja saattaisi vääristää tuloksia. Toisaalta minua kiinnosti selvittää, suhtautuisivatko kyselyn vastaajat tähän kuvailuun eri tavalla juuri siksi, että se oli suunnittelematon ja mahdollisesti luonnollisemman kuuloinen kuin muut. Kuvailu erottuu muista improvisoidun luonteensa vuoksi ainakin niin, ettei se ole yhtä ytimekäs kuin muissa kohteissa, vaan sisältää tavallista enemmän taukoja ja empimisen ääniä ("ää"). Toisaalta improvisoitu kuvailu voi kuulostaa luonnollisemmalta ja persoonallisemmalta kuin paperilta luettu, joten on myös mahdollista, että se miellyttää joitakin kuulijoita enemmän kuin etukäteen suunnitellut kuvailut.

Halusin selvittää, vaikuttaako kuulijoiden mieltymyksiin se, onko kuvailu objektiivista vai tulkinnallista, joten pyrin tekemään joistakin kuvailuista mahdollisimman objektiivisia ja

toisista tulkinnallisia. Tulkinnallisuuden ja neutraaliuden jaottelu ja ilmaiseminen olivat kuitenkin vaikeimmat KT:n piirteet toteuttaa. Neutraaleissa kuvailuissa pyrin välttämään tulkintaa mahdollisimman paljon, niin että kuvailisin ainoastaan sitä, mitä näen – melkein kuin näkisin itse ensi kertaa enkä tietäisi, miltä luonto näyttää, tai kuin katsoisin kuvaa, josta kuvailen vain muotoja ja värejä tulkitsematta lainkaan sitä, mitä näkemäni on. Pyrin mahdollisimman neutraaliin ilmaisuun myös adjektiivien käytössä. Tulkinnallisissa kuvailuissa puolestaan pyrin luovuuteen ja heittäytymiseen ja annoin persoonani kuulua kuvailusta. Tulkinnallisuus ilmeni myös niin, että toin omia mielipiteitäni ja persoonallisuuttani esille käyttämällä kuvailuissa arvottavia ilmauksia ja laatusanoja kuten *ihana*, *kaunis* ja *ainutlaatuinen*. Myös värien kuvailuissa pyrin käyttämään mielikuvituksellisempia tapoja kuvata eri värisävyjä kuin neutraaleissa kuvailuissa.

Lajien nimeäminen oli yksi tulkinnallisuuden ja neutraaliuden suurimmista kysymyksistä tämän äänitteen käsikirjoituksessa. Joissakin neutraaleissa kuvailuissa en siis nimennyt edes yleisesti tunnettuja lajeja, vaan kuvailin vain, miltä ne näyttävät päälle päin. Voitanee kuitenkin olettaa, että kaikki suomalaiset tuntevat nimeltä yleisimmistä puulajeistamme ainakin koivun, männyn ja kuusen, joten tällaisissa tapauksissa lajin nimeäminen kuvailun alussa antaa kuulijalle heti alusta asti selkeämmän kuvan siitä, mitä kuvaillaan. Siksi äänitteen neutraaleissakin kuvailuissa nimetään yleisimpiä puulajeja. Mustikanvarpuja taas ei kuvailussa nimetty, vaan niitä pelkästään kuvailtiin, sillä asiaan vihkiytymätön ei välttämättä tunnistaisi niitä ilman marjoja, joita ei äänittämishetkellä ollut. Tulkinnallisissa kuvailuissa otin enemmän vapauksia lajien nimeämisen suhteen silloinkin, kun lajit eivät olleet kaikista yleisimpiä. Tässä kuitenkin kävi ilmi myös väärinimeämisen riski: puhuin kuvailussa *rantakortteista*, joita ei lajina ole olemassakaan, vaikka ne olivat jonkinlaisia kortteita, jotka kasvavat rannan tuntumassa. Samoin sarakasveja kuvaillessa minulta lipsahti kuvaus *heinämäistä kortetta*, vaikka sarat eivät ole kortteita alkuunkaan.

Halusin tutkia sitäkin, millaisia mittojen ilmauksia vastaanottajat toivovat kuvailutulkauksessa käytettävän. Siksi käytin kuvailuissa vaihtelevasti kehonosien ja arkisten esineiden mittoja, kuten Näkövammaisten kulttuuripalvelun suositelluissa esimerkeissä (2013, 2) kehotetaan, sekä metrimittoja, joita DCMP (2021) ja Lahtinen ym. (2009, 23) suosittelevat käytettäväksi kehonosien ja arkisten esineiden mittojen lisäksi. Selvitän tutkimuksessani myös sitä, millainen kuvailun sisäinen etenemisjärjestys miellyttää tai ei miellytä näkövammaisia vastaanottajia. Yksittäisen kuvailun sisäisestä etenemisjärjestyksestä Lahtinen ym. (2009, 23)

erittelevät seuraavat etenemistavat: ”itsestä ulospäin tai ulkoa itseen päin, sisältä ulos tai ulkoa sisälle, ylhäältä alas tai alhaalta ylös, edestä taakse tai takaa eteen, vasemmalta oikealle tai oikealta vasemmalle.” He myös antavat esimerkkejä siitä, millainen etenemisjärjestys voi toimia missäkin tilanteessa, esimerkiksi alhaalta ylöspäin voi toimia kasvusuuntien mukaisesti esimerkiksi puuta kuvaillessa tai liekkien liikkeen etenemisen mukaan (mp.) Näkövammaisten kulttuuripalvelun ohjeissa (2013, 2) puolestaan kehoitetaan etenemään johdonmukaisesti yleisestä yksityiskohtiin. Otin äänitteen kuvailuihin mukaan näiden teorialähteiden mukaisesti etenemistavoiksi seuraavat: yleisestä yksityiskohtiin, vasemmalta oikealle, alhaalta ylös, itsestä ulospäin, laidoilta sisäänpäin ja ulkoa itseen päin. Valitsin etenemistavat myös osittain sen mukaan, mikä tuntui sopivan kullekin kuvailukohteelle. Tein kuvailuista myös eri pituisia, joistakin lyhyitä ja joistakin pitkiä, lähinnä siksi, että äänitteen rytmi hieman vaihtelisi eivätkä kaikki kuvailut venyisi liian pitkiksi niin, että kuulijat eivät välttämättä jaksaisi enää keskittyä. Halusin kuitenkin ottaa pituudenkin mahdolliset vaikutukset huomioon, joten kyselyssä kysyin siitäkin, olivatko pitkät vai lyhyet kuvailut vai molemmat mieluisia tai vähemmän mieluisia.

3.1.2 Kysely

Äänitteen yhteyteen tein verkkokyselylomakkeen, jossa otin erityisesti huomioon lomakkeen saavutettavuuden ruudunlukijalla. Lomakkeen kysymykset koskevat kuuntelijan kokemusta siitä, millaiset kuvailutulkkausratkaisut olivat äänitteessä hänen mielestään enemmän tai vähemmän miellyttäviä ja selkeitä (Ks. Liite 2). Julkaisin äänitteen YouTubessa, koska näin pystyin liittämään äänitteen suoraan verkkokyselylomakkeeseen ilman, että vastaajien täytyy siirtyä eri sivustolle kuunnellakseen äänitteen. Linkki kyselyyn ja sen kautta äänitteeseen lähetettiin Näkövammaisten keskusliitolle sekä Näkövammaisten liiton paikallisryhmille ja teemaryhmille, jotta he voisivat lähettää sen sähköpostilistoilleen sekä julkaista sen sosiaalisessa mediassa tai omalla keskustelufoorumillaan sen mukaan, missä uskoivat viestin saavuttavan eniten osallistujia. Verkossa toteutettavassa kyselyssä on kuitenkin kaikesta saavutettavuussuunnittelusta huolimatta ongelmana se, että ilmeisesti näkövammaisia on melko hankalaa saada vastaamaan tällaisiin kyselyihin. Otin tämän mahdollisuuden kuitenkin huomioon kyselyn suunnittelussa. Kyselyssä on sekä määrällisiä että laadullisia kysymyksiä, joten vaikken saisi tilastollisesti merkittäviä vastauksia määrällisiin kysymyksiin, laadullisista kyselyvastauksista voin saada silti ainakin alustavia ”sisäpiirin” näkemyksiä siitä, mitä kuvailutulkkaukselta halutaan. Kysymysten yhteydessä esitettävissä esimerkeissä pyrin aina

tasapainoon neutraalien ja tulkitsevien kuvailuesimerkkien välillä, niin että esimerkkejä oli yhtä paljon molemmista tyyleistä.

Miellyttävyyys ei ole tieteellisesti eksakti käsite, mutta kun tutkitaan vastaanottajien mieltymyksiä, se toisaalta jättää tilaa vastaajien omalle määrittelylle siitä, mikä heille on tärkeää KT:ssä ja mikä vaikuttaa siihen, ovatko he tyytyväisiä KT:hen tai eivät. Selkeydestä kysyn vielä erikseen omina kysymyksinään, vaikka voisi olettaa sen vaikuttavan myös siihen, miten miellyttäväksi kuvailu koetaan. Muut seikat voivat kuitenkin vaikuttaa miellyttävyyteen enemmän kuin se, miten selkeää kuvailu on.

Suunnitellessani verkkokyselyä tutkin paljon sitä, miten voisin varmistaa sen saavutettavuuden. Muotoilin esimerkiksi kysymykset niin, että tärkein tieto olisi useimmiten kysymyksen tai vastausvaihtoehdon alussa ja kysymykset itsessään sisältävät kaikki vastausvaihtoehdot (Kaczmarek & Wolff 2007, 378–379). Vaikka Microsoft Forms -kyselyalustalla kysymyksiin tulee automaattisesti kysymysnumerot, lisäsin varmuuden vuoksi numerot kysymysten tekstin alkuunkin, jotta ruudunlukija varmasti lukisi ne. Otsikoihinkin lisäsi osionumerot niin, että vastaajat tietäisivät, montako osiota on yhteensä ja missä niistä ollaan, esimerkiksi otsikko ”4/8 Kuvailun etenemisjärjestys”. Kyselyn alussa puolestaan kerroin vastaajille: ”Kyselyssä on kahdeksan osiota ja kysymyksiä on yhteensä 23”, jotta he tietäisivät, mitä odottaa kyselyn pituudelta. (Kaczmarek & Wolff 2007, 378.) Lisäksi käytin esimerkiksi Office for National Statisticsin (2020) ohjeita yleisestä saavutettavuudesta ja Qualtricsin (2021) ohjeita verkkokyselyiden saavutettavuudesta esimerkiksi, kun mietin, minkä tyyppisiä kysymyksiä esittäisin ja millä tavoin vastaajat pystyisivät helpoiten valitsemaan vastauksensa etenkin monivalintakysymyksissä. Testasin kyselyä ja Youtube-videon käyttöä myös Wave-verkkosaavutettavuudenarviointityökalun (WebAIM 2021) avulla. Lopuksi vielä lähetin kyselyn saavutettavuustarkistukseen Näkövammaisten liitto ry:n saavutettavuusasiantuntijalle sekä Pro Vilhon Santtu Salmiselle, jotka testasivat kyselyn saavutettavuuden ruudunlukijalla ja neuvoivat minua kyselyn saavutettavuuden parantamisessa. Pyysin myös tutulta väitöskirjatutkijalta palautetta kysymysmuotoiluista tutkimusnäkökulmasta, ja hänen suosituksensa perusteella vaihdoin esimerkiksi kysymyksen ”Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi epämiellyttävintä?” muotoon ”Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi vähiten miellyttävää?” Panostin kyselyn suunnittelussa kuitenkin huomattavasti enemmän saavutettavuuteen ja kohdeyleisön huomiontiin sitä kautta, vaikka kysymysmuotoilujakin mietin ja etsin joitain esimerkkejä muista kyselyistä.

Näkövammaisten joukko on moninainen. Taustatietoja (ikä, sukupuoli, näkövammaisuuden tyyppi ja paikkakunta) koskevien kysymysten tarkoituksena oli selvittää, miten hyvin kyselyyn osallistuneiden joukko edustaa näkövammaisia Suomessa. Kyselyn ja äänitteen julkaiseminen verkkoympäristöissä ja sähköpostilistojen kautta voi vaikuttaa vastaajien ikäjakaumaan, sillä nuoret ja keski-ikäiset käyttävät tietotekniikkaa keskimäärin enemmän kuin ikäihmiset. Ikäkysymys sisällytettiin kyselyyn, jotta sen voi ottaa huomioon kyselyvastauksia analysoidessa. Ensimmäisinä kuukausina 6.8.–23.10.2020 kyselyyn tulikin vain 13 vastausta, joten kyselyn suunnitellun sulkeutumisaajan lähestyessä lähetin järjestöille ja muille näkövammaisryhmille uuden sähköpostin, jossa muistutin tutkimuksestani ja kerroin, että olin saanut vasta melko vähän vastauksia ja että sen takia pidensin vastausaikaa vielä kuukaudella 30.11.2020 asti. Muistutussähköposti ja kyselyajan pidentäminen auttoivat niin, että kyselyyn tuli yhteensä 24 vastausta.

Kyselyn vastaajista 2 kertoi olevansa syntymäsokeita, 2 sokeutunut myöhemmällä iällä, 1 sokeutunut lapsena, 6 syntymästä asti heikkonäköisiä, 6:lla näkö heikentynyt myöhemmällä iällä, ja yksi kertoi näkönsä heikentyneen lapsuudesta alkaen keski-ikänsä täydelliseen sokeuteen saakka. Ikäjakauma oli 20–70 ja keski-ikä 53,2 vuotta. Naisia vastaajista oli 8, miehiä 12 ja 1 vastaaja, jolla on muu sukupuoli-identiteetti. Vastaajien asuinpaikat vaihtelivat Lapista Helsinkiin, mutta painottuivat kuitenkin lähinnä Kuopion eteläpuolelle ja erityisesti Tampereelle.

3.1.3 Täsmäryhmähaastattelu

Täsmäryhmähaastatteluun tarjoutui mahdollisuus koronasta huolimatta, kun erään näkövammaisten toimintaryhmän vetäjä otti yhteyttä kuultuaan tutkimuksestani ja tarjosi mahdollisuutta haastatella osallistujia yhdessä heidän kokoontumisistaan. Tilaisuudessa haastatteluun osallistui kolme näkövammaista osallistujaa sekä kuusi näkevää, jotka osallistuvat näkövammaisryhmän toimintaan vapaaehtoisina. Paikalla oli lisäksi muita näkövammaisia ja näkeviä henkilöitä, jotka eivät osallistuneet keskusteluun. Toimin itse haastattelijana, ja yliopistolehtori Anne Ketola toimi tutkimusavustajana ja kuljetti mikrofonia puhujalta toiselle.

Ennen haastattelua tutustuin tutkimushaastatteluohjeisiin ja täsmäryhmähaastatteluiden teoriaan (esim. Ahola 2002). Haastattelutilaisuudessa kuunneltiin ensin äänite, minkä jälkeen

käytiin melko avointa keskustelua siitä, mitä mieltä paikalla olleet kuulijat olivat tutkimuksen teemoista eli kuvailun miellyttävyydestä ja selkeydestä, värien kuvailusta, mittojen ja kokojen kuvailusta, kuvailujen pituudesta sekä kuvailujen etenemisjärjestyksestä. Toteutin haastattelun puolistrukturoituna teemahaastatteluna, jossa osallistujat saivat vapaasti kommentoida aiheita, mutta ohjailin keskustelua myös tutkimusteemojeni mukaisesti ja kyselin tarkentavia kysymyksiä silloin, kun vastauksia ei muuten irronnut heti. Käytin haastattelun tarkentavina kysymyksinä lähes samoja kysymyksiä kuin kyselylomakkeessani, jotta voin analysoida molempien laadullisia vastauksia yhdessä. Tein kysymyksiin kuitenkin pieniä muutoksia liiallisen muodollisuuden välttämiseksi haastattelutilanteessa. Haastattelurunko on liitteessä 3. Haastattelutila oli melko väljä, ja koronapandemiankin takia jotkut osallistujat istuivat melko kaukana toisistaan pitkien pöytien ääressä. Asetelma ei siis ehkä kannustanut epämuodolliseen keskusteluun. Vastauksia vaikuttikin välillä tulevan enemmän näkeviltä kuin näkövammaisilta osallistujilta.

Haastattelun jälkeen litteroin äänittämäni aineiston. Välillä en tiennyt varmasti, kuka nauhalla puhui ja oliko puhuja näkövammaisen vai yksi näkevistä osallistujista. Suurimmasta osasta puheenvuoroja pystyin päättelemään puhujan sen perusteella, mitä muistin kenenkin haastateltavan sanoneen tai kuka puhui kenen jälkeen. Välillä haastateltavat myös kutsuivat toisiaan nimeltä, mikä osaltaan helpotti puhujien tunnistamista.

3.2 Analyysimenetelmät

Koska kyselyvastauksia ja haastateltavia on liian vähän tilastollisesti merkittävien havaintojen tekemiseksi, keskityin analyysissäni laadulliseen analyysiin. Tarkoitukseni on siis selvittää, millaisia toiveita ja mieltymyksiä KT:n käyttäjillä on ja saada näin myös pohjaa jatkotutkimuksille. Analysoin haastatteluvastauksia ja kyselyn laadullisia vastauksia teoriasidonnaisen laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tuomen ja Sarajärven (2002, 105) mukaan ”[s]isällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aiheita koskeviin muihin tutkimustuloksiin.” Ensisijaisesti pyrin tekemään analyysia aineistolähtöisesti, mutta peilaan sitä kuitenkin olemassa oleviin KT-suosituksiin. Samalla otan huomioon senkin, että aineiston haastattelu- ja kyselyvastaukset koskevat äänitettä, joka pohjautuu aiempaan kuvailutulkkausteoriaan ja omaan kuvailutulkkauskoulutukseeni, eli teoria vaikuttaa tuloksiin siinäkin mielessä. Analyysini ei perustu teoriaan, mutta etsin teoriasta selityksiä aineistosta

tehdylle havainnoille tulkintojeni tukemiseksi, eli tutkimukseni on teoriasidonnaista (Eskola 2001). Pyrin aineistoon perehtymisen jälkeen ensin pelkistämään siitä löytyviä ilmauksia sopiviksi koodeiksi. Sitten vertailin, yhdistelin ja erittelin löytyneitä koodeja, minkä jälkeen muodostin niistä kategorioita ja alakategorioita niiden yhtäläisyyksien ja erilaisuuksien perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Numeeristen vastausten analysointiin en käyttänyt tilastollisia menetelmiä, koska kyselyyn tuli vain 24 vastausta. Sen sijaan koostan niistä suosituimmuusjärjestyksiä sen perusteella, miten monen vastaajan mielestä jokin KT-valinta tai tietyn kohteen KT on ollut yksi miellyttävimmistä tai vähiten miellyttävistä.

3.1.2 Sisällönanalyysi laadullisista haastattelu- ja kyselyvastauksista

Käytin analyysimenetelmänä aineistolähtöistä, teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Aloitin lukemalla aineiston läpi kokonaisuudessaan. Seuraavilla lukukerroilla aloin havainnoida aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia piirteitä ja sen perusteella koodata aineistoa käyttäen apunani Atlas TI -sisällönanalyysiohjelmaa. Pyrin tekemään koodausta aineistolähtöisesti, mutta olemassa olevien kuvailutulkkausohjeiden vaikutus saattaa näkyä koodien muotoilussa. Lisäksi tutkimustavoitteeni näkyvät koodimerkinnöissä ainakin niin, että merkitsin yksinkertaisilla ”hyvä”- tai ”huono”-koodeilla (esim. ”Värit: Hyvä”, ”Selkeys: Huono”) aineiston kohtia, joista tavalla tai toisella tuli ilmi se, että jokin kuvailutulkkauksen piirre joko miellytti vastaajaa tai ei miellyttänyt. Luin aineiston läpi samalla koodaten niin monta kertaa, etten enää keksinyt aineiston perusteella uusia koodeja. Välillä myös järjestelin koodeja koodiryhmiin ja yhdistelin toistensa kanssa samankaltaisia koodeja. Välillä loin Atlas TI:ssä *Network*-toiminnolla ns. verkostoja eli eräänlaisia ajatuskarttoja, joihin lisäsin tietyn koodikategorian koodit ja lainaukset ja pystyin tarkastelemaan, mitä esimerkiksi tiettyyn koodiin liittyvistä lainauksista nousi esille. Aluksi tein verkostoja melko laajoista koodikategorioista kuten ”Mitat”, mikä auttoi huomaamaan koodikategorian koodien välisiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tämän tarkastelutavan avulla lisäsin vielä uusia koodeja joihinkin lainauksiin. Myöhemmin tein pienempiä yhteen koodiin keskittyviä ajatuskarttoja (esim. Mitat: Arkiset esineet), joihin lisäsin kaikki siihen koodiin liittyvät lainaukset ja sen koodin kanssa yhdessä esiintyvät muut koodit, mutten muihin koodeihin liittyviä muita lainauksia. Näin pyrin tarkastelemaan esimerkiksi mittojen ilmaisutyyliä omina kokonaisuuksinaan jäsennelläkseni analyysia niin, että tarkastelen mittaustyyli kerrallaan, mitä

kustakin ilmaisutyylistä on aineistossa sanottu. Sitten vertasin aineistosta nousseita teemoja Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkausohjeisiin selvittääkseni tutkimuskysymykseni mukaisesti, vastaavatko nykyiset ohjeet yleisön toiveita. Analysoidessani lainauksia ja järjestellessäni niitä aina uusiin ryhmiin huomasin välillä uusia teemoja, joiden perusteella liitin aineistoon taas uusia koodeja. Työvaiheet siis limittyivät toistensa kanssa: koodasin aineistoa, tein Atlas TI:ssä ajatuskarttoja joistain aiheista ja kirjoitin niiden pohjalta sisällönanalyysia. Siitä taas välillä huomasin uusia toistuvia teemoja ja koodeja, joista tein taas uusia ajatuskarttoja ja niin edespäin. Päivitin alkuvaiheessa tehtyjä ajatuskarttoja aina välillä, kun liitin sekä uusia että vanhoja koodeja aineiston osiin, joita en ollut vielä aiemmin analysoinut. Välillä myös yhdistelin toisiinsa liittyviä koodeja niin, että koodaus olisi mahdollisimman johdonmukaista ja samalla kattaisi mahdollisimman perusteellisesti aineistossa esiintyvät piirteet.

Prosessin aikana huomasin kahdesti, että vastaajat eivät olleetkaan käyttäneet kyselylomakkeen avovastauskenttiä kuten olin odottanut, vaan laadullisia vastauksia oli tullut myös sellaisiin kysymyksiin, joilla hain määrällisiä vastauksia. Vastaajat olivat kirjoittaneet lisäkommentteja sellaisiin tekstikenttiin, missä kysyttiin vain esimerkiksi miellyttävimpiä kuvailtuja kohteita, eli kohteiden nimeämisen lisäksi tai sen sijaan he kirjoittivat myös siitä, mikä ylipäätään tekee kuvailusta miellyttävää. Aluksi olin kuitenkin kopioinut kyselyvastausten Excel-taulukosta vain sellaisten kysymysten vastaukset, jotka selkeästi ohjasivat antamaan laadullisia vastauksia lisäkommenttien muodossa. Siksi jouduinkin myöhemmin yhdistelemään eri kenttiin annettuja vastauksia ja lisäämään niitä Atlas TI:hin. Olisi ehkä ollut parasta siirtää kerralla koko tekstimassa Excel-tiedostona Atlas TI:hin, että olisin välttynyt tältä.

Esittelen analyysini yhteydessä tutkimusaineistosta lainauksia, joiden kirjoitusasua olen muokannut hieman selkiyttääkseni tekstiä, jos olen havainnut siinä selkeitä kirjoitusvirheitä, jotka voivat johtua siitä, että vastaajat eivät näe näppäimistöä kirjoittaessaan vastauksia ja havainnoivat ruutuakin mahdollisesti ruudunlukijan avulla. Esimerkiksi eräässä vastauksessa vastaaja oli tietokoneella kirjoittaessaan painanut tarkoittamansa näppäimen oikealla puolella olevaa näppäintä, minkä johdosta eräässä sanassa oli kaksi väärää kirjainta. Olen kuitenkin muokannut tekstiä mahdollisimman vähän ja vain sen verran, että siitä saa selvää.

3.1.2 Määrällisten kyselyvastausten suosituimmuusjärjestys

Kyselyssä kysyin vastaajilta: ”Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi miellyttävintä? Valitse enintään kolme kohdetta alla olevasta listasta.” Samaan tyyliin kysyin, minkä kohteiden KT oli vähiten miellyttävää, selkeintä ja vähiten selkeää. Vastaajat saivat siis valita enintään kolme kohdetta kuhunkin kysymyksen. Etenemisjärjestyksen ja mittojen kuvailutyöni miellyttävyydestä kysyin myös samaan tyyliin, mutta vastaajat saivat valita niin monta etenemisjärjestystä kuin halusivat ja mitoista sai valita vain yhden mieluisimman tai vähiten mieluisan. Tätä kirjoittaessani en valitettavasti enää muista, minkä vuoksi päätin juuri tällaiset rajat vastausmäärille, enkä pitänyt tarpeeksi tarkkaa tutkimuspäiväkirjaa. Kuvailujen pituudesta puolestaan kysyin: ”Piditkö enemmän lyhyistä vai pitkistä kuvailuista vai yhtä paljon molemmista? Valitse yksi kolmesta vaihtoehdosta.”

Koska vastaajia oli vain 24, en tehnyt mitään tilastolliseen merkittävyyteen pyrkivää analyysia. Sen sijaan lähinnä kuvailen sitä, miten määrälliset vastaukset suhteutuvat laadullisissa vastauksissa esille tulleisiin asioihin. Miellyttävyyden ja selkeysvastauksista laskin yksinkertaistetut miellyttävyyden ja selkeyden suosituimmuusjärjestykset kullekin kuvailukohteelle niin, että jos kohde oli merkattu yhdeksi miellyttävimmistä, se sai yhden pluspisteen kustakin vastaajasta, ja jos kohde oli merkitty yhdeksi vähiten miellyttävistä, se sai yhden miinuspisteen kustakin vastaajasta. Sitten laskin plus- ja miinuspisteet yhteen ja sain niiden summasta miellyttävyyden kokonaislukeman. Tein samoin selkeysvastausten kanssa. Sekä miellyttävyyden että selkeyslukemissa laskin kohteiden kokonaislukemista myös neutraalien ja tulkitsevien kuvailujen ryhmäkeskiarvot, jotta voisin verrata neutraalia ja tulkitsevaa tyyliä toisiinsa. Sen jälkeen laskin kullekin kohteelle miellyttävyyden ja selkeyden kokonaislukemien yhteissumman nähdäkseni, miten vastaajat arvioivat kunkin kohteen kokonaisuutena ottaen huomioon sekä miellyttävyyden että selkeyden. Laskin myös miellyttävyyden ja selkeyden kokonaislukemien erotuksen niin, että vähensin miellyttävyyden kokonaislukemasta selkeyden kokonaislukeman, eli mitä lähempänä nollaa tuloksena saamani erotus on, sitä lähempänä miellyttävyyden ja selkeyden kokonaislukemat ovat toisiaan. Tällä halusin selvittää, korreloivatko miellyttävyyden ja selkeyden toistensa kanssa tässä pienessä otoksessa vai ovatko selkeys ja miellyttävyyden toisistaan erillisiä niin, että KT voi olla yhtä aikaa miellyttävää ja epäselvää tai selkeää ja epämiellyttävää.

4 ANALYYSI

Tässä osiossa esittelen analyysini tuloksia aihepiireittäin. Alaluvut olen jakanut aihepiireihin seuraavasti: 4.1 Mittojen kuvailu, 4.2 Värien kuvailu, 4.3 Kuvailun etenemisjärjestys, 4.4 Kuvailun pituus, 4.5 Kuvailun miellyttävyys, 4.6 Kuvailun selkeys, 4.7 Kuvailun miellyttävyys ja selkeys verrattuna toisiinsa, 4.8 Tulkinnallisuus ja neutraalius, ja 4.9 Eri näkövammaisryhmien mieltymykset. Alaluvuissa 4.2–4.8 aloitan kunkin alaluvun kyselyn ja haastattelun laadullisten vastausten sisällönanalyysillä ja etenen kyselyn määrällisten vastausten analyysiin. Tulkinnallisuutta ja neutraaliutta käsittelen osittain myös alaluvuissa 4.5 ja 4.6. Miellyttävyys ja selkeys puolestaan ovat koko analyysin läpileikkaavia teemoja. Alaluvuissa 4.5 ja 4.6 esitän myös koonteja siitä, mitkä kuvailut miellyttivät kuulijoita eniten ja vähiten, mitkä kuvailut olivat kuulijoiden mielestä selkeimpiä tai vähiten selkeitä sekä alaluvussa 4.7 siitä, miten selkeys- ja miellyttävyysvastaukset vertautuvat toisiinsa ja millaisia yhteyksiä niillä on toisiinsa, jos on. Kun lainaan haastateltavien ja kyselyyn vastanneiden ihmisten kommentteja, vastaajien yksityisyyden suojaamiseksi en pääsääntöisesti kerro yksittäisten lähteiden tietoja, sillä tutkimuksen kohderyhmä on niin pieni, että vastaajien yksityisyyden suojaaminen on muutenkin haastavaa. Kohdissa, joissa esimerkiksi näkövamman laadulla saattaa olla merkitystä, olen kuitenkin maininnut sen.

4.1 Mittojen kuvailu

Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeissa (Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry, 2013, 2) suositellaan seuraavasti: ”Kun kuvailutulkkaukset kokoja ja etäisyyksiä, tuo asiat käytännön tasolle. Esimerkiksi: käsivarren mitan päässä, vyötärön korkeudella, kananmunan muotoinen, jalkapallon kokoinen.” ”Käytännön taso” vaikuttaa viittaavan jonkinlaiseen konkreettisuuteen ja ohjeessa mainitut esimerkit ovat kehonosien ja arkisten esineiden mittoja. Metrimittoja puolestaan ei ohjeessa kielletä, muttei suositellakaan, vaikka ne ovat yleisin tapa ilmaista mittoja. Ohjeesta saakin vaikutelman, että metrimitat eivät ehkä olisi yhtä konkreettisia tai käytännönläheisiä kuin esimerkeissä mainitut kehonosien ja arkisten esineiden mitat.

Äänitteessäni halusin testata sekä näitä suositeltuja kehonosien ja arkisten esineiden mittoja että metrimittoja. Kyselyssä ja haastattelussa kysyin vastaajilta, mikä näistä kolmesta mittojenilmaisutyylistä oli heistä eniten ja vähiten miellyttävä sekä kommentteja siitä, mikä teki mittojenilmaisutyylistä miellyttävän tai vähemmän miellyttävän.

4.1.1 Metrimitat

Kaksi kyselyvastaajaa oli samoilla linjoilla Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeiden kanssa sen suhteen, että arkisten esineiden ja kehonosien käyttö mittojen ilmaisussa on konkreettisempaa kuin metrimitat:

Olemassa olevien esineiden tai kehonosien mittoja käyttämällä selostus on mielestäni paljon elävämpää. Tämä liittyy aiemmin mainitsemaani kuvatulkkajaan verbaaliseen monipuolisuuteen. Heti tulee mieleen konkreettinen koko, kun metrimittoja käyttäen joutuu pohtimaan kesken selostuksen

Arkiset esineet ovat konkreettisempia ja saa helpommin mielikuvan, minkä kokoinen jokin asia on kuin metrijärjestelmää käyttäen on hankala hahmottaa.

Heidän molempien mielestä arkiset esineet olivat paras mittojen kuvailukeino. Näiden vastaajien mukaan metrimittojen käyttö siis ikään kuin keskeyttää ajatukset, koska niitä on hankala hahmottaa ja täytyy pysähtyä kesken kuvailun miettimään, miten pitkä jokin mitta onkaan, kun taas esineiden ja kehonosien mitat luovat heti konkreettisen mielikuvan.

Kysely- ja haastatteluvastauksissa metrimitat yhdistettiin kuitenkin selkeyteen, tuttuuteen ja miellyttävyyteen useammin kuin kehonosat ja arkiset esineet. Eräs vastaaja koki metrijärjestelmän jopa konkreettisena, kuten aiemmissa vastauksissa esineiden ja kehonosien mitat oli koettu:

Selkeä ja konkreettinen kaikille tuttu metrijärjestelmä

Metrimitat tuttuja ja helposti hahmotettavia.

Metrijärjestelmä entiselle näkevälle helpoin mielletävä.

Metrimitat eivät siis vastausten perusteella ole lainkaan poissuljettuja kuvailutulkkauksesta, kuten aiemmin esitetyn ohjeistuksen perusteella voisi ajatella. Ne koettiin päinvastoin usein miellyttäväksi ja selkeäksi tavaksi ilmaista mittoja ja kokoja, mikä oli yllättävää siihen nähden, mitä Kulttuuritoimikunnan ohjeet suosittavat. Kun otetaan vielä huomioon, että jotkut vastaajat ovat voineet kuulla ohjeiden suosituksista, tai ovat voineet käyttää aiemminkin KT-palveluita, jotka on toteutettu suositusten mukaisesti, voisi olettaa, että kuulijoilla olisi jonkin verran ennakkomieltymystä sellaisia käytäntöjä kohtaan, joihin ovat saattaneet tottua aiemmissa KT-kokemuksissaan tai joita pitävät ”oikeina” sen perusteella, mitä ovat kuulleet KT-ohjeista. Tällaista vaikutusta ei kuitenkaan näytä olevan vastauksissa, sillä metrimitat koettiin näin mieluisina. Kuten vastaajat sanoivatkin, metrijärjestelmä on kuitenkin todella yleinen ja kaikille tuttu tapa mitata asioita alakoulusta lähtien, ja tuttuutensa takia se lienee helppo hahmottaa.

Myös DCMP (2021) ja Lahtinen ym. (2009, 104) suosittelivat metrimittojen käyttöä kehonosien ja arkisten esineiden mittojen lisäksi.

4.1.2 Arkiset esineet

Kuten edellisessä, metrejä käsittelevässä osiossa totesin, arkisten esineiden käyttö mittojen ilmaisussa oli kahden vastaajan mielestä konkreettisempaa, elävämpää ja helpommin hahmotettavampaa kuin metrimittojen käyttö. Arkisten esineiden käyttö herätti kuitenkin kaikista kolmesta vaihtoehdosta selkeimmin jakautuneen vastaanoton, eli hyvin tasapuolisesti sekä myönteisiä että kielteisiä reaktioita. Ne olivat joidenkin vastaajien mielestä ylipäättään hieman vieras ja hankala mittauksen väline:

Arkisten asioiden mukaan mittaaminen on vieraampaa.

Arkiset esineet ei kaikille ole ehkä hahmotettavia

Arkisten esineiden tuttuus puolestaan vaikutti olevan suuri tekijä siinä, olivatko ne kuulijan mielestä miellyttäviä tai selkeitä mittoja:

Esim. jalkapalloa en ole nähnyt kymmeneen vuosiin!

nii jalkapallon kokonen, et aika hyvä, hyvä mutta sit mä mietin just ison etanan, kun ei oo ikinä nähny etanaa niin niin se että et et just sen tyyppiset et mitä ei välttämättä oo nähny syntymästä asti näkövammaisena, niin se on voi olla vaikee niinku hahmottaa just, et mikä se on.

Toiselle jalkapallo siis oli vieras esine, toiselle taas tuttu, vaikka kumpikaan ei ollut nähnyt sellaista pitkiin aikoihin. Ehkä haastateltava, jonka mielestä jalkapallo oli hyvä mitta, oli jonkin toisen aistin kautta ollut kosketuksissa jalkapallon kanssa ja siksi tunnisti sen koon – tai ehkä se on hänen syntymästä asti heikkonäköisille silmilleen tarpeeksi iso esine havaittavaksi, kun taas etana ei. Valitettavasti en haastattelutilanteessa huomannut kysyä aiheesta tarkemmin. Tämä aiheuttaa tietysti kuvailutulkille hankaluuksia, koska on erittäin vaikeaa arvioida etukäteen, mitä arkisia esineitä kukin kuulija tuntee tarpeeksi hyvin, että niistä syntyy tarpeeksi selkeä mielikuva koosta tai pituudesta.

Sekin näkyi vastauksissa, että mittaamiseen tulisi käyttää vain sellaisia arkisia esineitä, joiden koko on vakiintunut eikä vaihtelee:

Arkiset esineet vaikein, erityisesti iso etana, kun ei ole muistikuvaa kuin 2,5 sentin etanoista, mutta olen kuullut etelässä olevan jättietanoita?

Itse olen pelannut jalkapalloa nappulasta teiniin ja pallojen koko jo silloin vaihteli 1960-1970-luvuilla.

Iso etana, jalkapallo ja vaikkapa *tuolin korkuinen* voivat siis olla epäselviä, koska niitä kaikkia on eri kokoisia.

Kuvaus *jalkapallon korkuisesta* puunrungosta herätti hyvin analyttisiäkin ajatuksia siitä, minkä muotoiset esineet sopivat minkäkin mittojen kuvailuun:

Myös suunta on tärkeä. Korkeuden mitta on yleensä pystyssä olevista asioista johdettu. Pituus on vaakatasossa olevista asioista johdettu. – – Sormen ja ranteen paksuinen on hyvä esimerkiksi oksista ja puista, jotka ovat pyöreitä ja heti kuvaavat myös muotoa. Jalkapallon korkuinen on hölmö kuvaus.

Tämä onkin erittäin hyvä huomio ja hyvä ottaa huomioon KT:ssä. Jos siis käytetään kehon osia tai arkisia esineitä mittojen kuvailussa, kannattaa ottaa huomioon sekin, minkä muotoinen kuvailtava kohde on ja että sen mittojen kuvailuun käytettävän kehon osan tai arkisen esineen muoto on vertailukelpoinen tai suunnilleen samanlainen.

4.1.3 Kehonosien mitat

Kehomittoihin liittyvissä vastauksissa selkeimmin nousi esille se, että vanhat mitat, vaaksa ja kyynärä, eivät olleet vastaajien mielestä selkeitä ja niitä joutui pohtimaan:

Vaaksa oli itselleni outo mitta. Vanhahtavia mittoja joutui pohtimaan termit jalka, kyynär, eivät ole kaikille selkeitä. Ruumiinosat muutoin kyllä selkeitä.

Tämä selvästi toistui vastauksissa, joten vanhojen kehonosiin perustuvien mittojen käyttö KT:ssä ei vaikuta suositeltavalta vaihtoehdolta. Muutoin kehonmitat kuitenkin koettiin selkeäksi ja helpoksi tavaksi hahmottaa mittoja, ja noin puolet kehonmittoihin liittyvistä laadullisista vastauksista oli myönteisiä suhtautumisessaan tähän mittaustyyliin:

Itseä miellytti kehonosien mitat enemmän kuin muut, koska niiden kautta oli helppo hahmottaa mittoja, ja ne ovat selkeitä mittoja.

Oma keho ja mittayksiköt ovat ainakin lähellä itseä ja koulussa opittua.

Kuten arkisten esineiden tapauksessa, tässäkin kehonosien käyttöä vaikuttaa puoltavan se, että ne ovat ”lähellä itseä” eli sitä kautta tuttuja ja selkeitä. Vanhat mitat taas eivät olleet tuttuja vastaajille. On siis mahdollista, että ilman vaaksaa ja kyynärää kehonmitat olisivat saavuttaneet suurempaa suosiota. Kahdessa vastauksessa kuitenkin tuotiin myös ilmi sitä, miten eri kokoisia me ihmiset olemme:

etanat ja ihmiset ovat kaikki eri kokoisia.

kahden ihmisen mittainen nii mietin sitä, että että ku meitä on eri pituisia niin tota mitä mitä ne on

Ihmisten kokoerojen voi siis tulkita tuovan tietynlaista epäluotettavuutta kehonosien käyttöön mittaamisessa. Kuten arkisten esineidenkin kanssa, kuvailutulkauksessa kannattaa siis pyrkiä käyttämään sellaisia kehonmittoja, jotka ovat kaikilla suunnilleen samankokoisia, eli ei esimerkiksi ihmisen koko pituutta, mutta *nilkan korkeudella* on jo melko samanlainen mitta

kaikilla. Toinen vaihtoehto on tuoda kehonosien mitat henkilökohtaiselle tasolle ja käyttää kuulijan omia tai hänelle tuttuja ihmisten kehonosia vertauskohteina, jolloin varmasti tiedetään, millaisista mitoista on kyse. Jos kuvailijalla ja kuulijalla on kosketusyhteys ja suostumus haptiisien käyttöön, kuvailutulkki voi myös kuvailla kokoja ja mittoja haptisesti eli piirtää kuulijan keholle tarkoittamansa mitan (Ks. Lahtinen ym. 2009, 116–129).

Yhtä vastaajaa puolestaan miellyttivät kehonosien mitat, mukaan lukien kyynärä, vaikkei hän ollutkaan varma siitä, mitä kyynärä tarkoittaa:

Mitat oli mukavasti esitelty nilkan taso, kahden ihmisen korkuinen tai kyynärö, tosin en ollut varma mitä se tarkoittaa, noin kyynärvartta

Tässä vastauksessa ilmenee jälleen mielenkiintoista ristiriitaa selkeyden ja miellyttävyyden välillä: Vastaaja ei ole varma, mitä *kyynärä* tarkoittaa. Hänen arvauksensa kyllä osuu oikeaan, mutta termi on saattanut aiheuttaa hieman pohdintaa tai epävarmuutta siitä, onko hän ymmärtänyt termin oikein, mikä puolestaan voisi hankaloittaa keskittymistä KT:hen. Silti tämä vastaaja kokee kyynäränmitan olevan ”mukavasti esitelty”. Kuten myöhemmin totean osiossa 4.7 Kuvailun miellyttävyys ja selkeys verrattuna toisiinsa, kuvailun selkeys ei vaikuta aina olevan tärkeintä miellyttävyyden kannalta, vaikka siihen tietysti kannattaakin pyrkiä.

4.1.4 Määrälliset vastaukset mitoista

Vastaajista 10 oli sitä mieltä, että metrijärjestelmä oli miellyttävin mittojen kuvailutyö, arkiset esineet olivat miellyttävin mittaustyö neljän vastaajan mielestä ja kolmen vastaajan mielestä kehonosien mitat. Kaksi vastasi kohtaan ”Muu vastaus”, että on hyvä käyttää monipuolisesti kaikkia mittajärjestelmiä. Vähiten miellyttävä mittojen kuvailutyö oli seitsemän vastaajan mielestä arkisten esineiden mitat, viiden mielestä kehonosien mitat, kolmen mielestä metrijärjestelmä. ”Muu vastaus” -kohdassa yksi vastaaja kertoi, että mikään ei ollut epämiellyttävää, kun taas toinen vastasi: ”Potaskaa.” Ehkä hän ei pitänyt mistään mittojen kuvailutyölistä tai oli väsynyt vastaamaan kysymyksiin. Sama vastaaja olikin aiemmassa kohdassa jo kritisoinut jalkapallon ja kyynärän mittojen käyttöä, joten hän saattoi viitata niihinkin.

Määrällistenkin vastausten perusteella vaikuttaa siis siltä, että metrijärjestelmä koetaan keskimäärin miellyttävimmäksi tavaksi ilmaista mittoja. Kehonosien ja arkisten esineiden mitoilla puolestaan oli melko tasaisesti sekä vastustajia että kannattajia, vaikka molempia oli hieman useammin arvioitu vähiten miellyttäväksi mittojen kuvailutyöksi kuin

miellyttävimmäksi. Mitään mittaustyyliä ei siis välttämättä kannata jättää kokonaan käyttämättä, mutta ainakin metrimittoja kannattaa käyttää.

4.1.5 Mittojen yhteenveto

Mieltymykset siis vaihtelevat paljon, ja mittajärjestelmien monipuolinen käyttö nähtiinkin myönteisenä asiana: ”Kuvailusta tulee elävämpää, jos käytetään kaikkia mittajärjestelmiä.” Esineiden ja kehonmittojen käytössä kuvailutulkki voi tarvita hieman enemmän mielikuvitusta kuin metrimittoja käyttäessä sekä tarkkaa harkintaa sen suhteen, millainen esine tai kehonosa kuvaa parhaiten kuvailtavan kohteen kokoa. Jos mitan ilmaisuun käytetään esinettä, sen täytyy myös olla tarpeeksi tuttu kohdeyleisölle, jotta koko varmasti tulee selväksi. Mittojen ilmaisuun käytettävillä kehonosilla ja esineillä tulee myös olla vakiintunut koko, sillä jos esineen tai kehonosan koko vaihtelee, ei se toimi luotettavana mittana KT:ssä. Eräs vastaaja, jonka näkö on heikentynyt myöhemmällä iällä, kuvailikin hyvin kattavasti ja osuvasti mittavalintojen osuvuuden tärkeyttä erityisesti kohderyhmän mukaan:

Hyvä tulkkaja osaa käyttää kaikkia eri tapoja värittääkseen kuvailutulkkausta. Mutta pitää olla tarkkana, miten menee perille erityyppisille kuuntelijoille. Syntymäsokealla on mitoista ja muodoista erilainen tuntuma kuin esim. myöhemmin näkövammautuneilla tai heikkonäköisillä. Varmin tapa on metrijärjestelmä. Vanhahtavat termit kuten kyynärä tai vaaksa aiheuttaa kuulijassa enemmänkin miettimistä, minkä pituinen tuon nyt sitten onkaan, ja muu tulkkauksen unohtuu hetkeksi.

Joissakin vastauksissa tuotiin esille sitäkin, että riippuu kohteesta, millaiset mitat sopivat sen koon kuvailuun: ”Tiettyihin kohteisiin sopii paremmin metrijärjestelmä, tiettyihin ruumiin mitat.”

Mittoihin liittyvää oli myös se, että monet vastaajat kertoivat kaivanneensa kuvailuun enemmän maaston muotojen ja etäisyyksien kuvausta sekä kuvailua, joka auttaisi hahmottamaan mittasuhteita: ”Etäisyydet ja koko suhteessa kuvaillun kohteen muuhun luontoon ympärillä epäselvyys”. Tämä olisi oikealla luontoretkellä vielä tärkeämpää, sillä maaston muodot saattavat vaikuttaa myös kulkemiseen. Nämä vastaukset saattava liittyä siihenkin, että oikealla luontoretkellä myös kuulijan asema suhteessa muuhun ympäristöön on Nevesin (2015) ohjeiden mukaan tärkeää kuvailla. Äänitettä kuunnellessaan kuulijat eivät olleet tällä tavalla osana ympäristöä, joten heidän asemaansa suhteessa ympäristöön ei olisi voinut kuvailla, mutta minun ja luonto-oppaan sekä kuvailtavien kohteiden asemaa suhteessa ympäristöön olisi, ja se olisi voinut luoda kuulijoille vahvempaa yleiskuvaa maisemasta.

4.2 Värien kuvailu

Äänitteen KT:ssä on paljon eri värien ja värisävyjen seikkaperäistä kuvailua, mitä en mitenkään tarkoituksella halunnut korostaa, mutta ehkä itseäni kuvailutulkkina kiinnostivat eri kasvien sävyerot ja siksi panostin niihin niin paljon. Tutkijana minua taas kiinnosti paljon se, miten näkövammaiset kokevat värikuvailut. Monet vastaajat olivatkin tyytyväisiä siihen, että värisävyjä kuvailtiin niin, että ne selkeästi erottuivat toisistaan:

Kuvailu oli mielestäni selkeää, ja kaikki värit erottuivat hyvin toisistaan. Tulkkaja osasi myös luoda hyvän vaikutelman eri värien tyyleistä, joihin puusto, ja muu kasvillisuus hyvin sopivat. Myös itse osasi omassa päässään muodostaa hyvän kuvan eri väreistä, kun kuvailu oli selkeä.

nautin siitä, kun ne oli niin rikkaasti kuvattu.

Kiva, että värierot muistettiin mainita.

Nämä vastaajat siis ilmeisesti toivoivatkin sitä, että värisävyjen erot ja niiden ”tyyli” kerrotaan ja kokivat sen auttavan oman mielikuvan muodostamisessa. Kolme vastaajaa oli kuitenkin sitä mieltä, että värien kuvailua oli liikaakin ja se vaikutti kielteisesti sekä kuvailun miellyttävyyteen että selkeyteen:

Joskus tuntui, että värienkuvailu vei suurimman osan muusta kuvailusta eli värien kuvailun painoarvo ei saa olla suuri.

epäselvää teki värisävyjen selostus

Värisävyjen tarkka kuvailu vaikuttaa siis tehneen KT:stä epäselvää joillekin vastaajille. Myös värisävyjen suurta painoarvoa KT:ssä kritisoitiin. Äänitteessä olikin niin paljon värien kuvailua, että tällaisia kriittisiä kommentteja olisi voinut odottaa enemmänkin, mutta silti värien kuvailusta tuli selkeästi enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kommentteja. Vaikuttaa siis siltä, että vastaajat keskimäärin nauttivat värisävyjen tarkastakin kuvailusta ja toivoivat sitä luonnon KT:ltä. Siltikään värien kuvailun ei pitäisi viedä huomiota pois muiden yksityiskohtien, kuten muotojen, kuvailulta. Jotkut vastaajat toivat esille sitäkin, millaisena osana kokonaisuutta värien KT toimii:

Miellyttävin kokonaisuus saadaan, kun kuvailussa on tasapainoisesti käytetty tietoja, muotoja, värejä, jne.

KT:ssä vaikuttaisi siis olevan tärkeää tasapainoisuus – ettei painoteta liikaa mitään tiettyä asiaa kuten värien kuvailua.

Haastattelussa pohdittiin myös sitä, miten ihmiset, jotka eivät koskaan ole nähneet värejä, kokevat tällaisen värikylläisen kuvailun ja miten eri näkövammaisryhmät eroavat toisistaan siinä, miten he kokevat värien KT:n:

No mulle on noi värit on hirveen tärkeitä, niin tota mutta mulla on se, et mä oon nähny ne värit. – – ne on tosi tärkeet sillon. Mut tosiaan mä tiedän ne värit, kun mä oon nähny, vaikka nyt mä en enää nää. – – ettei ollu ei moitteita, että ihan selkeesti tuli kaikki kyllä. (Vastaja sokeutunut myöhemmällä iällä)

Ja varsinki semmosis tapauksissa, että on näkövammanen, joka ei oo koskaan nähny värejä, nii hänelle ei kyl paljoo kerro, että ruskea, vihreä, kukertava, tai se ei niinku kerro sinänsä siitä asiasta paljo enempää, mut tietysti ihminen joka on joskus nähny värit, nii sille ne palautuu tossa kuvauksessa tosi niinku sävykkäästi ja rikkaasti, et hän [kuvailutulkki] oli hyvin paljon käyttäny sitä värisävykuvausta, mikä ei ainakaa mua haitannu, vaikka en ite värejä nääkkään, että, et kuuntelin iha mielenkiinnolla sitä. (Vastaja ollut heikkonäköinen syntymästä asti, ei ole koskaan nähnyt värejä)

värit niinku ihmiselle, joka ei oo koskaan niitä nähny nii ei ei sillain merkitte, se ei tavallaan tuo niinku sitä visuaalisuutta lisää, koska sä et voi kuvitella, miltä sininen näyttää. Mutta kuvaile vaan ne noin rikkaasti, kyl se ei se varmaan ketään niinku haittaa, vaikka sitä ei, ei se ainakaa multa oo pois, jos joku toinen näkee rikkaasti (Vastaja ollut heikkonäköinen syntymästä asti, ei ole koskaan nähnyt värejä)

Näiden kahden vastaajan mukaan värit vaikuttavat siis olevan hyvin tärkeitä erityisesti ihmisille, jotka ovat joskus nähneet niitä, ja kuvailu voi auttaa heitä palauttamaan aiempia värimuistoja. Ihmiselle, joka ei koskaan ole nähnyt värejä, niiden kuvailu ei välttämättä tuo lisää visuaalisuutta KT:hen, mutta ainakaan tätä vastaajaa värien kuvailu ei haittaakaan. Kun mainitsin itse, että väreihin sanotaan liittyvän visuaalisen tiedon lisäksi tunteita ja kulttuuriyhteyksiä (Ks. 2.3.2 Värit), niin eräs haastateltava kertoikin limittäin minun kommenttini kanssa, että hän kokee värit erityisesti tunneyhteyden kautta, vaikkei ole koskaan värejä nähnytkään:

Tutkija 1: Kiva kuulla. Ja siis monesti sanotaan kans sitä, että vaikka ei tietäis varsinaisesti, että miltä joku väri näyttää, nii...

[Anni]: Se tuntuu.

Tutkija 1: ...saattaa tietää sen tavallaan tunneyhteyden...

[Anni]: Juuri näin.

Tutkija 1: ...kulttuuriyhteyden tai tälle.

[Anni]: Että mulle se on ainaki niinku emotio se väri, et ilman muuta.

”Anni” oli myös aiemmin vastannut verkkokyselyyn, missä hän myös kertoi nauttineensa kuvailun *värikylystä*:

Tuntui, että kuvailija suorastaan heittäytyi värien kuvailuun. Toisaalta ihminen, joka ei ole esim. koskaan nähnyt värejä, jää silti tästä värikylläisyydestä paitsi, ellei hän sitten (niin kuin minä) aisti värejä tunteiden kautta. Hienoa värikylyä kuitenkin mielestäni! Nautin.

Ainakin tämä haastateltava siis aistii kuvailun kautta värejä tuntemuksina, ja niiden kautta nauttii värien kuvailusta, vaikkei tiukan visuaalisesti ajateltuna tiedä, minkä näköisiä kuvailut värit ovat. Värien kulttuuriyhteyksiä hän tai muutkaan vastaajat eivät vastauksissaan kommentoineet, mutta värien tunneyhteys voi tästä päätellen olla hyvinkin vahva ja tärkeä riippumatta siitä, onko värejä koskaan nähnyt.

Jotkut vastaajat toivat esille sitäkin, miten vaikeaa värien kuvailu on, koska me kaikki näemme värit eri tavoin:

Sehän on tietenkin selvää, että ihmiset näkevät värit erilaisina, sehän on tutkittu. Kolme ihmistä saattaa nähdä värit erilaisina ja sen jälkeen vaatekaupan myyjä katsoo värikoodia ja sanoo sen värin. Asioihin vaikuttavat valot, päivän ja keinovalot ja ihmisten värikyvyn ja sen näkemisen ymmärtäminen.

Lisäksi kaksi vastaajaa toivoi luonnon kuvailuun luonnonmukaista ja luonnollista värikuvailua: ”luonnonmukaiset värikuvailut sopivat luontokuvailuun.” Nämä vastaajat eivät tarkentaneet, mitä tarkoittavat luonnonmukaisella tai luonnollisella kuvailulla, joten en osaa sanoa, miten tämän voisi ottaa huomioon KT:ssä.

Yksi vastaaja huomautti, että värien sävyyn vaikuttaa myös niihin osuva valo:

Väreihin luo oma sävytystä myös niille laskeutuva valo varjoineen. Ehkä pitäisi sitä käyttää myös. Lahtinen (2009, 96) kirjoittaa värikuvailun laajentamisesta värisävyihin, tummuuteen, puhtauteen sekä värin lämpösävyyn, mutta vaikuttaa siltä kuin vastaaja puhuisi tässä siitä, miten muualta tulevat valot ja varjot osuvat kuvailtavaan kohteeseen ja miten se näkyy kohteen värissä. Esimerkiksi metsäretkellä puidenoksien ja lehtien varjot osuvat alempana kasvaviin kasveihin ja muuhun maastoon, mikä voi näkyä vaikkapa tummina täplinä tai muina kuvioina muuten tasaisella pinnalla. Pyrin kuvailemaan tätä rahkasammaleen ja lammen välillä, kun kuvailin aivan lyhyesti näkymää reittimme varrella, joka ei ollut yksi varsinaisista tutkittavista kuvailuista. Siinä kuvailin ”suopursuja valkoisena sädehtivine kukkakuunuineen”, mikä liittyi juuri siihen, että valo osui suopursuihin ja sai ne ikään kuin loistamaan. En kuitenkaan maininnut värityksen johtuvan valosta, mikä olisi voinut selkiyttää kyseistä KT:tä.

Värien kuvailu on siis haastavaa, ja tutkimukseni osallistujat myös tunnistivat tämän haasteen sekä sen, että kaikki näkevät värejä eri tavalla. Vastaajat pohtivat myös eri näkövammaisryhmien eroja värien KT:n kannalta. Aiemmin elämässään värejä nähneet pystyvät KT:n avulla palauttamaan mieleensä, miltä eri värit näyttävät. Toisaalta ihmiset, jotka eivät koskaan ole silmillään nähneet värejä, voivat silti KT:n kautta havainnoida värejä esimerkiksi tunteina ja nauttia värien kuvailusta. Monet vastaajat pitivät yksityiskohtaisesta värisävyjen kuvailusta, mutta joillekin vähempikin olisi riittänyt, eli tässäkin on yksilöllisiä eroja vastaanottajien välillä. KT:n tasapainoisuutta pidettiin myös tavoittelemisen arvoisena piirteenä, eli ettei värien tai muiden yksityiskohtien kuvailua painotettaisi ylen määrin, vaan muodostettaisiin tasapainoinen kokonaisuus. Värien KT vaikuttaa kuitenkin keskimäärin olevan tärkeää KT:n käyttäjille.

4.3 Kuvailun etenemisjärjestys

Etenemisjärjestystä pidettiin useimmin miellyttävänä silloin, kun kuvailu eteni yleisestä yksityiskohtiin:

Alussa voisi kuvailla kokonaisuuden ja sitten näkymästä joitain yksityiskohtia, hetkeen tilaa luoda oma käsitys tunnelma kuvasta ja hetkestä kohteessa.

Selkeää oli, kuvailu alkoi isommasta kokonaisuudesta siirtyen pienempiin yksityiskohtiin.

Yleisestä yksityiskohtiin etenevän kuvailun suosioon saattaa vaikuttaa sekin, että sitä suositellaan esimerkiksi Näkövammaisten kulttuuripalvelun KT-ohjeissa (2013, 2). Jos siis vastaajat ovat aiemmin kuulleet KT:tä tai ovat kuulleet suosituksia siitä, miten sitä kannattaisi tehdä, heidän vastauksissaan saattaa kuulua se, miten he ajattelevat, että KT:tä ”pitäisi” tehdä. Tällaisten vaikuttimien takia olisi kannattanut kyselyssä kysyä sitäkin, miten paljon KT:tä vastaajat ovat aiemmin käyttäneet tai miten paljon he siitä tietävät. Toisaalta jos näkeväkin ihminen katsoo vaikka valokuvaa tai maalausta, niin usein katsomme ensin kokonaisuutta ja sitten ehkä yksityiskohtia. Tai jos puhumme jostain uudesta aiheesta, emme välttämättä ensimmäisenä hyppää yksityiskohtiin, vaan aloitamme yleistasosta. Yleisestä yksityiskohtiin etenevän kuvailun suosio ei siis välttämättä johdu pelkästään olemassa olevien ohjeiden vaikutuksesta.

Eräs vastaaja kuitenkin huomautti, että vaikka yleisestä yksityiskohtiin on useimmiten hyvä tapa edetä kuvailussa, niin joskus siitä voi tehdä poikkeuksia, jos jokin yksityiskohta erityisesti vetää huomion puoleensa:

Tietysti yleisestä yksityiskohtiin antaa paremman kokonaiskäsityksen, mutta toisaalta joskus luontoretkellä tulee vastaan jokin huomiota vaativa yksityiskohta, jolloin yleismaiseman kuvaus jää merkitykseltään vähäisemmäksi, ainakin minulle.

Vähän samaan tyyliin toinenkin vastaaja kertoi toiveestaan kuulla joskus näkevän henkilön ensireaktio, se ”mihin silmä tarttuu”. Nämä ratkaisut voivat toimia tehokeinona ja ikään kuin korostaa joitain yksityiskohtia KT:ssä silloin, kun vastaan tulee huomion kiinnittäviä yksityiskohtia. Tehokeinoksi ehdotettiin myös ulkoa itseen päin etenevää kuvailua, jota käytin kuvaillessani polunvartta ilta-auringossa:

Ulkoa itseen päin etäisyyksien muodostuminen omassa päässä jännää. Mitä enemmän asioita ilmenee lähempänä itseäsi, sitä enemmän joudut zoomaamaan taaksepäin tilassa. Voisi toimia tehokeinonakin?

Kuulostaa siis siltä, että kuvailun ajattelu tämän etenemisjärjestyksen kautta voisi olla hieman haastavaakin, mutta mahdollisesti toimivaa tehokeinona.

Yksi vastaaja huomautti myös näin: ”Olisi hyvä valita vain yksi tai pari etenemistapaa. Ei kaikkia yhteen kuvailuun.” Tämä onkin hyvä pitää mielessä aidoissa kuvailutilanteissa, eli ei käytettäisi liian monenlaista etenemistapaa samassa KT-kokonaisuudessa. Tällainen jatkuvuus voi helpottaa KT:n käyttökokemusta siinä mielessä, että jos KT:n järjestys on odotettavissa ja samanlainen joka kerta, voi kuulija hieman ennakoida, millaista tietoa on tulossa sen sijaan, että aina yllättyisi siitä, mistä kohtaa kuvailtavaa kohdetta kussakin kuvailussa aloitetaan. Toisaalta eriävän kuvailujärjestyksen voisi myös jollain tapaa tuoda esille kuvailun alussa, mikä voisi myös auttaa kuulijaa pääsemään heti mukaan siihen, miten kuvailussa edetään. Etenemisjärjestyksestä kysyttäessä eräs vastaaja toi esille senkin, että etenemisjärjestyksen lisäksi etenemistahti on tärkeää ottaa huomioon:

Sopiva eteneminen. Jossain olikohan rahkasammaleen kohdalla olisin tarvinnut tauotetumpaa esittelyä, jotta saan päähäni kokonaiskuvan ja miettiä yksityiskohtia

Etenemistahti ei siis saa olla liian nopea, vaan kuulijoille tulee jättää tarpeeksi aikaa muodostaa mielikuvansa kuvailusta.

Kuvailun etenemisjärjestyksistä yleisestä yksityiskohtiin ja laidoilta sisäänpäin eteneminen koettiin miellyttävimmiksi (7 vastaajaa kummassakin), sitten alhaalta ylöspäin eteneminen (5 vastaajaa). Ulkoa itseen päin etenemistä oli pitänyt miellyttävimpänä tapana kaksi vastaajaa ja vasemmalta oikealle etenemistä vain yksi. Jos siis pyritään käyttämään KT:ssä pääsääntöisesti vain paria etenemisjärjestyksiä (kuten aiemmassa alaluvussa mainittiin), niin tämän perusteella kannattaa käyttää ensisijaisesti yleisestä yksityiskohtiin, laidoilta sisäänpäin ja alhaalta ylöspäin etenemistä.

Vähiten miellyttäväksi etenemistavaksi koettiin ylivoimaisesti ulkoa itseen päin eteneminen (11 vastaajaa), jonka jo aiemmin mainittiin olleen haastava hahmottamisen kannalta. Seuraavaksi vähiten miellyttävä vaihtoehto vastaajien mukaan oli vasemmalta oikealle etenevä kuvailu (4 vastaajaa). Tämän vaihtoehdon epäsuosioon ei ole yksiselitteistä syytä, mutta ehkä se sopisi paremmin kaksiulotteisten kohteiden KT:hen kuin ympäristöön, jossa kuvailtavaa on joka puolella. Laidoilta sisäänpäin etenemisestä eivät pitäneet kaksi vastaajaa, ja yleisestä yksityiskohtiin sekä alhaalta ylös eteneminen olivat kumpikin vain yhden vastaajan mielestä vähiten miellyttäviä etenemistapoja.

Yleisestä yksityiskohtiin etenemistä ei siis turhaan suositella KT-ohjeissa. Se oli selvästi suosituin tapa laadullisten vastausten perusteella ja toinen suosituimmista määrällisten vastausten perusteella. Laidoilta sisäänpäin etenevä kuvailu puolestaan yllätti suosiollaan, sillä

se ei ole etenemistapa, jota erityisesti suositeltaisiin ohjeissa. Käytin laidoilta sisäänpäin etenevää kuvailua lammen KT:ssä, ja ilmeisesti tämä etenemisjärjestys sopi ainakin siihen kohteeseen todella hyvin. Yleisestä yksityiskohtiin etenevä kuvailu voikin olla yleensä ottaen paras vaihtoehto, joka sopii lähes mihin tahansa tilanteeseen, kun taas laidoilta sisäänpäin tai alhaalta ylöspäin eteneminen voi toimia hyvin tietyille kuvailukohteille, muttei kaikille. Alhaalta ylöspäin etenevää järjestystä käytin suopursun ja rahkasammaleen kuvailuissa, joihin se sopiikin tavallaan hyvin luontevasti – kasvavathan kasvit alhaalta ylöspäin. Ulkoa itseen päin etenevä kuvailu ei vaikuttanut toimivan vastaajien mielestä juuri ollenkaan, eikä vasemmalta oikealle etenevä kuvailukaan saanut kovin myönteistä vastaanottoa.

4.4 Kuvailujen pituus

Kuvailujen pituuksista tuli hyvin vaihtelevia vastauksia: joidenkin mielestä kuvailu on sitä parempaa, mitä ytimekkäämpää tai lyhyempää on, kun taas toiset nauttivat siitä, että kohteiden kuvailuihin paneuduttiin ja käytettiin riittävästi aikaa. Jotkut eivät jaksaneet keskittyä pitkiin kuvailuihin, toiset puolestaan kokivat saavansa pitkissä kuvailuissa tarpeeksi aikaa luoda oma mielikuva kohteesta:

Kuvailija ei sorru liian monisanaiseen kuvailuun, jos se ei sitä vaadi.

Pidemässä kuvailussa on aikaa luoda kuvailusta oma mielikuva helpommin.

Kuvailun etenemisjärjestyksestä miellyttävän teki se, että se oli selkeä, kaikki kohteet kuvailtiin riittävän tarkasti, jokaiseen kuvailuun käytettiin riittävästi aikaa.

Kasvien kuvailu oli varmaan hienoa, mutta minä pitkästyin.

Joidenkin mielestä myös kuvailun pituuden vaihtelu toimi hyvin:

Molemmat [pitkät ja lyhyet] kuvailut olivat hyviä, koska jokaiseen osaan käytettiin riittävästi aikaa, ja joskus lyhyistä kuvailuista saa paremmin informaatiota, kuin pitkistä, ja jos esim. kasvi tai maisema oli sellainen, jonka kuvailuun ei tarvittu paljon aikaa. Mielestäni tulkkaja oli osannut ajoittaa kuvailut hyvin, eikä tullut pitkästyneet olo.

Eräs vastaaja toi myös esille kuulijoiden eroja:

Riippuu niin paljon kuulijasta. Jos on esimerkiksi mahdollisuus kysyä ryhmältä, millaista kuvausta haluaa. Joukossa voi olla teknisesti ja toiminnallisesti olevia jäseniä, joille tärkeitä ovat muut asiat, jotka ovat taas vähäpätöisiä ns. taiteellisille ja kauneutta kaipaaville.

KT:n käyttäjiltä kysyminen onkin aina suositeltavaa, jos se vain on mahdollista. Tässäkin vastauksessa tulee esille yksi niistä monista tavoista, joilla KT:n käyttäjät eroavat toisistaan. Kuvailujen pituus voi siis riippua hieman sekä kohteesta että yleisöstä, ja KT voi toimiakin hyvin niin, että jotkut kuvailut ovat pitkiä ja jotkut lyhyitä. Tällä tavoin voisi myös vastata kuulijoiden erilaisiin mieltymyksiin, kun jotkut pitävät enemmän lyhyistä kuvailuista ja toiset

pitkistä. Muissakin vastauksissa tuli esille se, että KT:n sopiva pituus voi riippua kohteesta ja tarkemmin kohteen koosta ja siitä, miten mielenkiintoinen kohde on kuvailijan mielestä, tai siitä, mitä KT:ssä halutaan painottaa. Yhden vastaajan mielestä pienten kasvien kuvailussa lyhyt KT on parempi kuin pitkä ja maisemien kanssa puolestaan voi KT:hen käyttää enemmän aikaa kuin pienikokoisissa kohteissa.

Mielestäni kun kuvataan isompaa aluetta niin voi olla pidempikin tulkkaus, ja jotain yksittäistä kasvia kuvatessa lyhyt on hyvä.

Maisemien kuvailusta oltiin kuitenkin myös eri mieltä:

Lyhyempi kokonaiskuva maisemasta on hyvä kertoa hieman lyhyemmin, mutta niin, että kuulija saa siitä mieleen näkymän.

Toisin sanoen maisemien kuvailut voivat olla hyviä, kun ne ovat pitkiä tai kun ne ovat lyhyitä, kunhan kuulija saa niistä muodostettua mieleensä näkymän.

Yksi vastaaja puolestaan koki, että jos kuvailutulkki itse kiinnostuu jostain kohteesta, kuvailu voi olla pitkä:

Sopiva kuvailupituus riippuu varmaankin siitä, kuinka mielenkiintoiselta kohde näyttää kuvailijalle itselleen. Eli jos kuvailija löytää mielenkiintoista visuaalista, sen kuvailun kuunteleminen on kiinnostavaa.

Kuvailijan mielenkiinto voi siis herättää kuulijankin mielenkiinnon. Tämän vastauksen voi katsoa jopa kannustavan jonkinasteiseen tulkinnallisuuteen, sillä jos kuvailu olisi täysin neutraalia, ei kuvailutulkin mielenkiinto kuuluisi KT:stä mitenkään.

Kahden vastaajan mielestä myös etenemisjärjestys vaikuttaa siihen, miten pitkästi kannattaa kuvailla:

Jos kuvaillaan yleisilmeestä yksityiskohtiin, voivat kuvailut olla pitkiä, muuten lyhyet parempia.

Tässäkin siis yleisestä yksityiskohtiin eteneminen vaikuttaa olevan ikään kuin hyvä oletusarvo etenemisjärjestykselle, mutta jos korostetaan vaikka jotain yksityiskohtaa niin, että aloitetaankin KT yksityiskohdasta, niin kuvailun voisi pitää lyhyenä. Vastauksesta tulee mieleen, että lyhyet ja ehkä hieman muista eroavat KT:t voisivat olla kuin pieniä kurkistuksia johonkin tavallisuudesta poikkeavaan.

Enemmän vastaajat kuitenkin kritisivat avoimissa vastauksissa kuvailujen liiallista pituutta kuin liiallista lyhyyttä:

Liian pientä piperrystä asiasta ja erilaisista kasveista.

Jos yleisesittely on liian pitkä, tulee tunne, että tähänkö jäätiin.

Ilmeisesti vastaajat siis toivoivat sitä, että KT etenisi jouhevasti eikä jäätäisi liian pitkäksi aikaa kuvailemaan yhtä kohdetta. Myös Neves (2015) suosittelee vain 1–2 minuutin pituisia pysähdyksiä (ks. 2.3 Luonnon kuvailutulkkaus). Vain yksi vastaaja koki yhden kuvauksen jääneen liian lyhyeksi:

Kalliomaiseman kuvailu jäi lyhyeksi ja vajaaksi. Mitä esimerkiksi kallion laelta maisemasta erottui?

Jos KT siis on liian lyhyt, se voi herättää kuulijassa kysymyksiä siitä, mikä jää puuttumaan KT:stä. KT:n sopiva pituus vaatiikin kuvailutulkilta tasapainottelua sen kanssa, miten pitkässä kuvailussa tietoa on tarpeeksi, milloin liian vähän tai liian paljon. Joidenkin vastaajien mielestä kuvailut olivat myös juuri sopivan mittaisia: ”Hyvin valitut sanat, ei turhia selityksiä.” Eräs vastaaja puolestaan olisi pitkien yksittäisten kuvailujen sijaan toivonut monipuolisemmin useampien kohteiden kuvailua:

Enemmän kiinnitin huomiota siihen, että kuvailtavaksi oli valittu vain muutamia kohteita, kun itse olisin kuullut mielelläni laajemmin maisemasta ja nähtävillä olevista eläimistä jne. En jaksaisi kuunnella näin pitkiä selostuksia yhdestä kohteesta, varsinkin kun retkellä saisin tuntoaistin kautta myös tietoa.

Tästä tutkimusasetelmasta moniaistisuuden kokemus valitettavasti puuttuu, vaikka aidossa luontoympäristön KT-tilanteessa KT:n käyttäjät tosiaan käyttäisivät muitakin kuin kuuloaistiaan, kuten tämä vastaaja huomauttaa. Kun toteutimme Vantaan aikuisopiston kautta tutkimuksesta erillisen kuvailutulkatun luontoretken Sipoonkorven kansallispuistossa lokakuussa 2020, otimmekin kuuloaistin lisäksi tuntoaistin sekä maku- ja hajuaistit mukaan elämykseen: pysähdyimme joukolla tunnustelemaan erilaisia jäkäliä, männyn kaarnaa sekä kuusenneulasnahikasta, jonka hajua ja kaalimaista makuakin kuulijat pääsivät testaamaan luonto-oppaan opastuksella. Yksi vastaaja oli käynyt tällä kuvailutulkatulla luontoretkellä Vantaalla, joten hänen kommenttinsa ei varsinaisesti vastaa tutkimuksen äänitettä koskevaan kysymykseen, mutta siinä tulee esille hyvä huomio siitä, että kuvailun tapahtuessa luonnossa kannattaa ottaa pituudessa huomioon myös säätö:

Joskus olisi lyhyempi riittänyt, koska rupesi palelemaan.

Paleleminen on tietysti ikävää kaikin puolin, mutta se voi myös vaikuttaa kuulijoiden keskittymiseen. Jos KT on niin pitkä, että kuulijat vain odottavat pääsevänsä taas liikkeelle, liian pitkä kuvaus voi sitä kautta jopa vähentää KT:n hyödyllisyyttä ja mielekkyyttä.

Vastauksissa oli siis hieman havaittavissa sitä, että ytimekäs ja jopa lyhyt kuvailu on parempi kuin liian pitkä, mutta KT:n sopivasta pituudesta oltiin niin montaa mieltä, ettei tämän kyselyn perusteella voi tehdä perusteltuja johtopäätöksiä siitä, mikä toimii ja mikä ei. Kuvailun sopiva

pituus vaikuttaa riippuvan paljon kuulijan omista mieltymyksistä, kuvailtavasta kohteesta ja joskus jopa kuvailutulkin omasta mielenkiinnosta. Kuvailun pituudessa kannattaa kuitenkin ottaa huomioon kuulijoiden keskittymiskyky ja mahdolliset häiriötekijät, kuten sääolot, ettei kuulijoiden tarvitse paleltua kuvailua kuunnellessaan. Tällaiset häiriötekijät puuttuivat tutkimusasetelmasta, mutta tosielämässä luonnonympäristöjen KT:ssä keskittymiseen voivat vaikuttaa sääolojen lisäksi kuulemiseenkin vaikuttavat tekijät, kuten tuulen humina, mahdolliset liikenteen äänet, lehtien kahina sekä muiden retkeilijöiden tai muunlajisten eläinten äänet. Toisaalta näiden häiriötekijöiden puuttuminen mahdollisti keskittymisen niihin asioihin, joita halusin tutkia.

4.5 Kuvailun miellyttävyyys

Kyselyssä ja haastattelussa kysyin KT:n yleisestä miellyttävyydestä seuraavasti: ”Mitkä seikat vaikuttivat kuvailutulkauksen miellyttävyyteen mielestäsi myönteisesti tai kielteisesti? Kirjoita alle.” KT:n miellyttävyyys rakentuu monista osista, joista osaa olen jo käsitellyt aiemmissa alaluvuissa. Tässä alaluvussa keskitynkään niihin vastauksiin, jotka liittyivät miellyttävyyteen mutta eivät aiemmin käsiteltyihin aiheisiin.

Sammal ja kataja mainittiin haastattelussa erityisen miellyttävinä kuvailukohteina. En saanut äänitteestä selvää, keitä asiaa ääneen kommentoineet olivat, mutta heidän lisäksi moni muu nyökytteli ja osoitti niin olevansa samaa mieltä asiasta:

[Ehkä näkevä osallistuja]: ”Nii mulla jäi mieleen oikeestaan rahkasammal kaikista parhaiten, miten se oli kuvailtu.”

”Se oli hieno.”

”Ihana.”

”Joo.”

Tutkija 2: Moni nyökyttelee täällä myös. Joo.

[Anni]: ”Ja sit kataja.”

[Hertta]: ”Hei kataja oli!”

Yksittäisiä mainintoja tuli myös siitä, että miellyttävyyttä paransivat asiantuntijan mukanaolo, yksityiskohtaiset kerronnat pienistä asioista luonnossa, tasapainoisesti tietoa, muotoja ja värejä sisältävä kuvailu sekä se, että äänite oli tehty livenä luonnossa:

Tämän tyyppisissä luontokuvailuissa, miksei teknisissä, asiantuntijan mukanaolo kuvailussa tuo lisäarvoa ja täydentää kuvailutulkausta kivasti!

Itse muistan paljon lapsuuteni metsämaisemien kokonaiskuvia, mutta esimerkiksi sammalten muodostuminen pienistä tiheässä kasvavista varsista ja tähtikukista sammalmaton kutimina oli uusi

oivallus. Eli yksityiskohtaiset kerronnat ihan pienistä asioista luonnossa ovat tärkeitä ainakin joskus ennen nähneille - tai siis ainakin minulle.

Miellyttävän kokonaisuus saadaan, kun kuvailussa on tasapainoisesti käytetty tietoja, muotoja, värejä, jne.

miellyttävän koska kulkijat olivat livenä luonnossa

Viimeisin kommentti saattaa liittyä siihen, että tutkimusasetelma on hieman keinotekoinen, koska kuulijat eivät itse ole paikan päällä kuuntelemassa luonnon KT:tä. Tämä vastaaja on kuitenkin ilmeisesti nauttinut tästä hieman keinotekoisestakin luontoelämyksestä, kun me äänitteen tekijät olimme sentään oikeasti luonnossa sitä tehdessämme. Myös aiemmin elämässään nähneen ihmisen kommentti yksityiskohtaisesta KT:stä on mielenkiintoinen, sillä siitä ilmenee, miten KT voi aiemmin nähneellekin tuottaa uusia oivalluksia siitä, miltä pienet yksityiskohdat luonnossa näyttävätkään.

Kielteisesti miellyttävyyteen vaikuttaneita seikkoja on jo suurimmalta osin käsitelty aiemmissä alaluvuissa. Näitä kahta vastausta ei kuitenkaan ole vielä käsitelty aiemmin:

Vähemmän mieluisa kuvailu herättää aina kysymyksiä ja ne jäävät kaivertamaan mieltäni. Sellainen kuvailu on hyppelähtävä ja ei luo kokonaisuutta.

Ei tarvitse niitä makuelämyksiä kertoa.

Yksi vastaaja ei siis pitänyt moniaistisuuden esille tuomisesta äänitteessä, vaikka joku muu toisaalta kehui juuri sitä kohtaa, jossa luonto-opas ja minä haistelimme suopursua. Ylemmässä kommentissa puolestaan tulee esille se, miten tärkeää on, että KT ei aiheuta kysymyksiä vaan vastaa niihin. Jotkut muutkin vastaajat huomauttivat, ettei telkkää kuvailtu, vaikka se mainittiin, mikä synnytti kysymyksiä siitä, miltä se näytti. Samoin kalliomaiseman kuvailu oli lyhydessään aiheuttanut kysymyksiä yhdessä vastaajassa.

Moni vastaaja koki myös kuvailutulkin äänenkäytön ja puhettavan vaikuttavan miellyttävyyteen:

Naisen ääni oli selkeä ja miellyttävä. Parani loppua kohden, koska kuvailu sujui luontevammin eikä kuulostanut paperista luetulta.

Tulkaaaja tarvitsee rauhallisen ja selvän artikuloinnin.

Miellyttävä ja rauhallinen puhe ääni.

mua miellyttää aina se, että ku ihminen ei narise eikä puhu tälle, tää kimenee näin loppuun asti. Et sit, puhuu niinku rauhallisesti, mut ei taas sitte puhu semmosella liian korostetun selkeällä äänellä, niin nimenomaan se oli luontevaa

Työ äänenkäytön parissa vaikuttaa siis olevan tärkeää KT:n sisällön lisäksi. Yksi haastateltava toi esille sen, ettei ole miellyttävää kuunnella *narisevaa* tai lauseen loppua kohden *kimenevää* ääntä, mutta ei toisaalta *liian korostetun selkeäkään*, vaan nimenomaan *luontevaa*. Luonteva,

selkeä ja rauhallinen äänenkäyttö on siis tärkeää KT:ssä. Äänitteellä kuvailuni oli hieman jähmeää, koska olin luonut KT:t tutkimustarkoituksessa tietynlaisiksi ja luin niitä paperilta, paitsi KT:n polunvarresta ilta-auringossa. Olin toki harjoitellut etukäteen, mutta vaikuttaa siltä, että jotkut vastaajat ovat kuitenkin kuulleet paperista lukemisen ja ehkä jännityksenkin äänestäni. Olin kuitenkin hyvin tietoinen äänenkäytöstä äänitettä nauhoittaessamme, sillä tulkkaukopintojen osana olen saanut äänenkäyttökoulutustakin ja tässäkin tilanteessa ennen puhetyön aloittamista lämmittelin ääntäni kunnolla. Nauhoittamisen aikana puolestaan pyrin artikuloimaan selkeästi ja antamaan äänen kulkea luonnollisesti, mutta itselleni tyypillistä loppulauseen narinaa välttämällä. Miellyttävä ääni ja äänenkäyttö eivät siis syntyneet itsestään, ja vaikuttaa siltä, että sillä tosiaan on merkitystä kuulijoille, kun näin moni on sen erikseen tuonut esille. Kuvailutulkkien koulutuksissakin olisi siis hyvä puhua aiheesta, vähintäänkin joistain perusasioista, kuten ADLABin koulutuksessa (ADLAB 2021, 3–4) ja Fryerin (2016, 87–99) teoksessakin suositellaan.

Yksi vastaaja jopa suositteli murteen käyttöä KT:ssä:

Naisääni oli miellyttävä, hänen olisi kannattanut käyttää keskisuomalaista murrettaan, joka sieltä alta tuli.

Tämä on kuitenkin hankala kysymys, sillä jos kuvailutulkki puhuisi vahvaa murretta, eivät kaikki kuulijat välttämättä ymmärtäisi. Itse pyrin äänitteellä melko yleiskieliseen KT:hen, mutta erityisesti kohdissa, joissa keskustelin luonto-oppaan kanssa enkä kuvaillut, murteeni tuli esille hieman enemmän kuin kuvailuissa.

Taulukossa 1 seuraavalla sivulla näkyvät miellyttävyyden kokonaislukemat kullekin kohteelle. Alkuesittelyn metsämaisema, lampi ja polunvarsi ilta-auringossa saivat kokonaislukemiksi 10, 9 ja 8, eli ne on koettu selvästi useammin miellyttäväksi kuin muut kohteet ja myös selvästi keskiarvoa (3,78) miellyttävämmiksi. Lahopuu ja käävät puolestaan olivat ainoat kohteet, joiden kokonaislukema on miinuksien puolella (-3 ja -2), eli keskimäärin ne koettiin kaikista kohteista vähiten miellyttävinä. Muiden kohteiden eli suopursun, rahkasammaleen, kalliomaiseman ja katajan miellyttävyydsluvut ovat hyvin lähellä toisiaan, 2:n ja 4:n välillä.

Taulukko 1. Miellyttävyyden kokonaislukemat

Kuvailutulkkauksen kohde	Miellyttävyyden kokonaislukema
Alkuesittely + maisema	10
Lahopuu	-3
Käävät	-2
Suopursu	3
Keskiarvo - neutraalit KT:t	2
Rahkasammal	2
Lampi	9
Polunvarsi ilta-auringossa	8
Kallio	3
Kataja	4
Keskiarvo - tulkitsevat KT:t	5,2
Kaikkien kohteiden keskiarvo	3,78

Miellyttävyydessä parhaiten pärjäsivät siis laajojen tilojen pitkät kuvaukset. Alkuesittelyn maisema, lampi ja polunvarsi ilta-auringossa saivat kokonaislukemikseen 10, 9 ja 8, eli huomattavasti enemmän kuin kaikkien kohteiden keskiarvo 3,78 tai edes seuraavaksi suosituimman kohteen, katajan, lukema 4. Näissä keskimäärin miellyttävimmiksi koetuissa kohteissa oli mukana kaksi tulkitsevaa KT:tä ja yksi neutraali, ja kuvailujen etenemisjärjestyskin vaihteli: alun maisemassa edettiin vasemmalta oikealle, lammella itsestä ulospäin ja laidoilta sisäänpäin, ja polunvarren kuvailussa ulkoa itseen päin. Alun maiseman ja lammen kuvailussa käytettiin molemmissa sekä metrimittoja että ilmaisua *polvenkorkuinen*. *Polvenkorkuinen* onkin hyvin konkreettinen ja yleisesti käytetty kehomitta, eli ehkä sen käyttö on voinut osaltaan edistää näiden kuvailujen miellyttävyyttä. Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin kuvailu polunvarresta ilta-auringossa:

Lopussa hämähäkin seitistä siivilöityvän ilta-auringon häikäisevä kauneus oli ihana kuvaus.

Alkuesittelyn maiseman asema aivan ensimmäisenä kuvailuna voi vaikuttaa sen arviointiin myönteisesti, koska kuulijat saavat selville aivan uutta tietoa siitä, millaisessa paikassa ollaan, eivätkä kuulijat ole ehtineet väsyä kuuntelemiseen vaan ovat alussa vielä valppaimmillaan. Avoimissa vastauksissa eräs kuulija kommentoikin näin:

Metsäpolun esittelystä sai hyvän yleiskuvan koko maisemasta

Ensimmäinen kuvailu saattaa näistä syistä jopa jäädä paremmin mieleen kuin muut, vaikka toisaalta olisi mahdollista sekin, että alkupään kuvailut jo unohtuisivat äänitteen loppua kohti.

Ylipäättään laajojen maisemien kuvailuakin kommentoitiin avoimissa vastauksissa:

Itselleni antoisinta oli yleiskuvaukset laajemmista kokonaisuuksista. Kuvailu oli havainnollista ja kykenin muodostamaan tila ja maisema kuvaa paikoista. Kaukomaiseman kuvaus olisi ollut hyvä lisä sekä puulajien

Nämä vastaukset saavat pohtimaan, johtuuko maisemakuvailujen suosio siitä, että maisemia näkövammaiset ihmiset eivät voi havainnoida muilla aisteillaan samoin kuin välittömässä ympäristössään olevia asioita. Kasveja, kiviä ja maatakin he voivat tunnustella ja haistella, ja lähiympäristöä voi kuunnellakin. Mutta kokonaiskuvaa maisemasta voi olla hankalampi hahmottaa ilman näköaistia kuin tällaisia pienempiä osia ympäristöstä. Laajojakin maisemia voisi mahdollisesti havainnoida kuuloaistin kautta KT:n lisäksi kaiun avulla. Avaraan maisemaan huutaminen tai muu kovan äänen tuottaminen ei toki sovi kaikkiin tilanteisiin ja voi häiritä kokemusta luonnon rauhasta, mutta joissain tilanteissa se voisi myös mahdollisesti auttaa hahmottamaan laajoja maisemia, joiden hahmottaminen muutoin olisi KT:n varassa. Lisäksi maisemien KT:n merkitystä voi selittää se, että esimerkiksi kansallismaisemat ovat osa kulttuuri-identiteettiämme. Usein myös luontopolkujen tai vaellusreittien varrella on näköalapaikkoja, jotka syystä tai toisesta houkuttelevat ihmisiä. Näkövammaistenkin ihmisten tulisi siis saada tietää, mistä näissä meille niin tärkeissä näkymissä on kyse.

Keskimäärin vähiten miellyttävinä puolestaan pidettiin lahopuun ja kääpien KT:tä luvuin -3 ja -2. Molemmat ovat neutraaleja ja lyhyitä, yleisestä yksityiskohtiin eteneviä kuvailuja. KT-ohjeiden perusteella siis niiden pitäisi olla toimivia kuvailuja, mutta kuulijat vaikuttavat olleen hieman eri mieltä tässä kohtaa. Kääpien KT:ssä käytin metrimittoja, kun taas lahopuun KT:ssä oli metrimittojen lisäksi *jalkapallon korkuinen* -kuvaus, joka jo aiemmin mittailmausten analyysissa (4.1.1) todettiin paljon mielipiteitä ja hämmennystäkin herättäneeksi mitaksi, mikä voi selittää lahopuun epäsuosiota.

Tulkitsevat KT:t pärjäsivät hieman paremmin miellyttävyydessä kuin neutraalit. Ero ei ole suuri, mutta mielestäni se osoittaa, ettei tulkinnallisuus erityisesti huononna KT:tä, tai ainakaan KT:n miellyttävyyttä, vaan voi jopa parantaa sitä. Monissa ohjeissa suositellaan välttämään tulkinnallisuutta, mutta sekä tämän tutkimuksen että aiempien, erityisesti tulkinnallisuuteen ja neutraaliuteen keskittyneiden tutkimusten (Ks. 2.3.1 Tulkinnallisuus ja ”neutraalius”) perusteella ei ole erityistä syytä kehottaa kuvailutulkkeja tulkinnallisuuden välttelyyn,

erityisesti kun neutraaliuskin on pelkkä saavuttamaton ihanne (ks. 2.3.1 Tulkinnallisuus ja ”neutraalius”). On tietysti reilua kuulijoita kohtaan, että pysymme mahdollisimman lähellä jonkinlaista totuutta siitä, miltä jokin kuvailemamme asia näyttää, mutta kuten aiemmin todettua, näemme kaikki omien linssiemme läpi, mitä jotkut haastateltavatkin toivat esille. Luontokokemuksiin myös liittyy usein jonkinlainen elämyksellisyys, ja siksi voi olla, että tulkinnalliset ja eläytyvät KT:t välittävät tällaisen elämyksellisyyden paremmin kuin KT:t, joissa pyritään neutraaliuteen. Tulkinnallisuuden yksiselitteisen välttelyn sijaan voisi siis myöntää sen, että KT on aina jokseenkin tulkinnallista (kuten Fryer 2016, ks. 2.3.1 Tulkinnallisuus ja ”neutraalius”) ja puhua ennemmin siitä, mitä tulkinnallisuus käytännössä tarkoittaa, millaista tulkinnallisuutta KT:ssä voi olla, millaisia mieltymyseroja kuulijoilla voi olla, sekä siitä, miten kertoa kuulijoille, että jokin asia on kuvailutulkin omaa tulkintaa. Tulkinnallisten kuvailukohteiden suosioon voi vaikuttaa sekin, että ne olivat pitkiä useammin kuin neutraalit KT:t, joten kuulijoilla oli enemmän aikaa ja tietoa, joita käyttää mielikuvan muovaamiseen KT:n perusteella. Käsittelen lyhyitä kuvailuja lisää alempana selkeysosiossa.

4.6 Kuvailun selkeys

Aiemmissa analyysiosioissa on tullut jo esille joitain piirteitä, jotka ovat vastaajien mielestä tehneet kuvailusta selkeää tai vähemmän selkeää. Esimerkiksi metrimitat yhdistettiin usein selkeyteen. Tässä alaluvussa käsittelen selkeyteen liittyviä vastauksia, joita en aiemmissa alaluvuissa ole käsitellyt. Aloitan kyselyn ja haastattelun laadullisista vastauksista ja etenen kyselyn määrällisten vastausten analyysiin.

Jotkin yksittäiset kuvailukohteet koettiin erityisen selkeiksi: yhden haastateltavan mukaan lammen kuvaus oli hyvin selkeä, erään kyselyvastaajan mielestä puolestaan metsäpolun kuvaus:

Ja kyl... Tulee aina pätkittäin näitä mut kyl tota noin kyl se miten sä kuvasit sen lammen myöskin nii oli aivan ihanaa että ku siinä oli se, ku se se minkälaista se vesi oli ja miltä se näytti ja mitä siinä pinnalla oli ja sit sen tosiaan sen muoto ja mitat. Se se tuli kyl. Ja sit se kasvillisuus mikä oli siin rannassa, nii kyl se se oli kyl todella selkee kuvaus.

Metsäpolun esittelystä sai hyvän yleiskuvan koko maisemasta.

Lammen kuvaus oli pitkä ja hieman tulkitseva (käytin ilmaisuja kuten *todella kaunis*, heinät muodostivat *pieniä kevyitä kumpuja*, vesi oli *synkänsinertävän mustaa* ja kasvit olivat *heinämäistä kortetta*). Kuvailu eteni itsestä ulospäin ja lammen laidoilta sisäänpäin, ja mittoina käytin seuraavia ilmaisuja: (lampi on) *noin 60 metriä pitkä ja 20 metriä leveä*; (heinät nousevat)

polvenkorkuisina; (kasvien päissä roikkuu) ison etanan kokoisia pötköjä; ja (vehkat nousevat maasta) vaaksan korkuisina. Haastateltava mainitsi erikseen muodot, joita kuvailin niin, että kerroin meidän olevan lammen kapeassa päässä ja että rantakasvillisuus alkaa aivan varpaidemme edestä ja ”kaartaa edessämme rantaa myöten puoliympyrän muotoisena kaistaleena lammen yhdeltä sivulta toiselle”. Muotokieltä kuvasi myös lause ”Kauempänä lammen molemmilla laidoilla aivan vesirajassa asti kasvavat puut kumartuvat hieman viistosti veden ylle, kuin kurkottaen kohti taivasta siellä, missä voivat.” Myös tämä veden kuvailu miellytti: ”Lammen vesi on synkänsinertävän mustaa ja sen tyynestä pinnasta heijastuu lampea ympäröivä kasvillisuus ruskean ja vihreän sävyissä. Rantojen lähellä vedessä kelluu myös litteitä lumpeenlehtiä, jotka ovat ruosteisen kuparin värisiä.”

Selkeydestä kysyttäessä joidenkin vastaajien mielestä erityisesti maisemakuvailut olivat selkeitä, toisten mielestä taas kasvien kuvailu:

Maiseman kuvailu oli selkeää.

Yleisesti jonkun kasvin kuvaus oli selkeää. Ympäristöjen kuvaus hieman vähemmän selkeää.

Kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että kuvailusta tekee selkeää se, että pystyy itse mielessään kuvittelemaan kuvailtavan maiseman, ja kun kuvailutulkki ns. maalaa mielikuvan sanoilla:

Selkeä on kuvailu silloin, kun sanoilla maalatessa voi muuta sen omassa mielessä mielimaisemaksi.

Onnistunut KT siis auttaa kuulijaa muodostamaan omassa mielessään maiseman, eli KT:n kautta voi sanoilla maalata mielenmaiseman.

Seuraavalla sivulla taulukossa 2 näkyvät kaikkien kohteiden selkeyden kokonaislukemat. Alkuesittelyn maiseman pitkä, neutraalisti vasemmalta oikealle etenevä kuvailu on koettu selkeäksi paljon kaikkia muita kohteita useammin (kokonaisluku 10), mihin saattaa tässäkin vaikuttaa edellä käsitelty asema aivan ensimmäisenä kuvailuna.

Taulukko 2. Selkeyden kokonaislukemat.

Kuvailutulkkauksen kohde	Selkeyden kokonaislukema
Alkuesittely + maisema	10
Lahopuu	-8
Käävät	-2
Suopursu	6
Keskiarvo - neutraalit KT:t	1,5
Rahkasammal	2
Lampi	4
Polunvarsi ilta-auringossa	-3
Kallio	-1
Kataja	5
Keskiarvo - tulkitsevat KT:t	1,4
Kaikkien kohteiden keskiarvo	1,4

Suopursu, kataja ja lampikin pärjäävät 6, 5 ja 4 pisteellään keskivertoa paremmin. Suopursun kuvailu on lyhyt ja alkuesittelyn maiseman tavoin neutraali, kun taas katajan ja lammen kuvailut ovat tulkitsevia ja pitkiä. Etenemisjärjestyksetkin eroavat näissä niin, että suopursussa edetään alhaalta ylös, katajassa yleisestä yksityiskohtiin ja lammella itsestä ulospäin. Katajan etenemisjärjestyttä kuitenkin kehuttiin erikseen avoimissa vastauksissa miellyttäväksi: ”Katajan kuvauksessa eteneminen rungosta oksiin oli hyvä”.

Lammen kuvauksen selkeyttä puolestaan kommentoitiin haastattelussa:

”se miten sä kuvasit sen lammen myöskin nii oli aivan ihanaa että ku siinä oli se, ku se se minkäläistä se vesi oli ja miltä se näytti ja mitä siinä pinnalla oli ja sit sen tosiaan sen muoto ja mitat. Se se tuli kyl. Ja sit se kasvillisuus mikä oli siin rannassa, nii kyl se se oli kyl todella selkee kuvaus.”

Jos siis laadullisten vastausten avulla yrittää etsiä selityksiä katajan ja lammen hyville arvioille selkeyden suhteen, niin ainakin yleisestä yksityiskohtiin eteneminen näyttää vaikuttavan myönteisesti selkeyteen. Kommentista on hieman vaikeaa tulkita, vaikuttiko selkeyteen myönteisesti jokin erityisesti vai oliko se kaikkien elementtien yhdistelmä, jotka vastaaja mainitsee: veden kuvailu, muoto ja mitat sekä kasvillisuus. Suopursusta ei tullut erityisesti selkeyteen liittyviä mainintoja avoimissa vastauksissa.

Vähiten selkeiksi puolestaan koettiin keskimäärin lahopuu (selkeyden kokonaisluku -8), polunvarsi ilta-auringossa (-3), käävät (-2) ja kalliomaisema (-1). Näistä lahopuu oli koettu epäselväksi huomattavasti muita useammin. Sen kuvailu oli neutraali, lyhyt ja eteni yleisestä yksityiskohtiin, joten periaatteessa sen olisi pitänyt olla kuvailutulkkausohjeiden mukainen, kuten aiemminkin totesin. Laadullisissa vastauksissa kuitenkin mainittiin useaan otteeseen *paksuudeltaan jalkapallon korkuinen* -ilmaisun käyttö epäselvänä tapana kuvata lahopuun korkeutta, joten se saattaa vaikuttaa epäselvyyden kokemukseen. Tämän yksittäisen mitan ei silti luulisi vaikuttavan niin paljon koko kohteen arviointiin, mutta koska kuvailu oli lyhyt, saattoi yhdellä epäselvällä mitalla olla senkin takia suuri vaikutus. Lahopuun kanssa meillä tekijöillä tuli myös äänittäessä pientä hämmennystä kuvailutulkin ja luonto-oppaan välisessä roolijaossa, sillä luonto-opas kertoi omat osuutensa pitkälti improvisoituna ja tässä kohtaa sisällytti opastukseen myös kuvauksen lahottajahyönteisten tekemistä käytävistä puun paljaalla pinnalla, ja tällainen kuvaushan olisi pitänyt olla osa minun kuvailuani. Ehkä roolijaon epäselvyyskin on siis saattanut vaikuttaa tässä epäselvyyden kokemusten syntymiseen, kun kuvailuuni ei sisältynytkään kaikki se, mistä luonto-opas päättikin kertoa. Luonnossa tapahtuvilla retkillä ja tässä nauhoituksessakin olisi voinut korjata tilanteen niin, että olisin kuvaillut lyhyesti lisää huomatessani, että opas kertoo jostain sellaisesta, mistä en ole vielä maalannut mielikuvaa yleisölle. Tällaisia tilanteita voi myös pyrkiä ehkäisemään selkiyttämällä mahdollisimman hyvin etukäteen roolijaon kuvailutulkin ja luonto-oppaan välillä sekä selventämällä oppaalle kuvailutulkin roolia ja kuvailun merkitystä.

Myös kääpien kuvailu oli neutraali, lyhyt ja eteni yleisestä yksityiskohtiin. Kallion kuvailukin oli lyhyt, mutta se puolestaan oli tulkitseva ja pysyi melko yleisellä tasolla menemättä yksityiskohtiin. Näille kolmelle jokseenkin epäselviksi koetuille kuvailuille on siis yhteistä niiden lyhyys, mikä saa miettimään, olivatko kuvailut liian lyhyitä eivätkä tarjonneet kuulijoille tarpeeksi tietoa näkymistä.

Avoimissa vastauksissa oli myös yksi maininta siitä, että kääpienkin koon ilmaisu senttimetreinä oli hankalaa:

”Mitat ilmaistuna esim. cm yms, koska vaikeasti hahmotettavaa, mieluummin juuri esim. kääpä on noin nyrkinkokoinen eikä 10cm”

Tässäkin siis mittailmaisulla näyttää olleen jonkin verran vaikutusta selkeyden kokemukseen, kuten lahopuunkin KT:ssä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että vaikka joissain avoimissa vastauksissa peräänkuulutettiin ytimekkyyttä, niin keskimäärin vastaajat eivät kuitenkaan

pitäneet lyhyitä kuvailuja yhtä selkeinä kuin pidempiä, vaan saattoivat jäädä kaipaamaan lisätietoa.

Polunvarsi ilta-auringossa puolestaan oli kuvailtu pitkästi, mutta se on oma erityistapauksensa, koska se oli täysin paikan päällä improvisoitu. Mielestäni suunnittelemattomuus toi siihen muita kuvailuja poukkoilevammalla tyylin, sillä kuvailin sitä, mitä itse huomasin maisemaa katsoessani suunnilleen siinä järjestyksessä, mihin huomioni kiinnittyi ensimmäisenä. ”Poukkoilevuuden” osoittaminen tieteellisesti kuitenkin vaatisi sellaista tekstianalyysia, johon en tässä tutkimuksessa paneudu. Se on myös ainoa kohde, jonka kuvailussa edetään ulkoa itseensä päin, mikä laadullisissa vastauksissa mainittiin haastavaksi tavaksi edetä kuvailussa.

Neutraaluis tai tulkitsevuus puolestaan eivät näytä vaikuttavan selkeyden kokemukseen, vaan selkeyden keskiarvot ovat todella lähellä toisiaan molemmissa ryhmissä. Tämäkin siis tukee aiemmin esittämäni väitettä, että tulkinnallisuus ei ainakaan huononna KT:tä, sillä se ei näytä huonontavan myöskään kuulijoiden kokemusta KT:n selkeydestä. Tulkinnallisuutta ei siis tämän perusteella ole syytä vältellä selkeydenkään takia, vaan selkeys muodostuu muista asioista.

4.7 Kuvailun miellyttävyys ja selkeys verrattuna toisiinsa

Seuraavalla sivulla taulukossa 3 näkyvät miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlasketut kokonaisluvut sekä miellyttävyyden ja selkeyden erotus. Näissä kokonaislukemissa näkyy hieman aiempaa suurempia eroja kuvailtujen kohteiden välillä. Alkuesittelyn maisema arvioitiin sekä selkeydessä että miellyttävyydessä hyvin myönteisesti ja se saikin kokonaisluvun 20, kun taas lahopuu arvioitiin molemmissa melko huonosti ja saa kokonaisluvun -11. Myös lampi saa hyvän kokonaisluvun 13, ja kataja sekä suopursu 9. Lahopuun lisäksi ainoa miinuksen puolelle jäävä kokonaisluku on käävillä, -4.

Miellyttävyyden ja selkeyden erotus on nollassa alkuesittelyn maiseman, kääpien ja rahkasammaleen KT:n arvioinneissa sekä katajalla -1, eli nämä kohteet on koettu yhtä lailla selkeiksi ja miellyttäviksi tai epäselkeiksi ja epämiellyttäviksi. Useimmilla muilla kohteilla erotus on melko pieni: lahopuulla ja lammella 5, kallioilla 4, suopursulla -3. Lahopuu, lampi ja kallio siis koettiin hieman useammin miellyttäväksi kuin selkeäksi, kun taas suopursu koettiin hieman useammin selkeäksi kuin miellyttäväksi.

Taulukko 3. Miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlasketut kokonaislukemat sekä miellyttävyyden ja selkeyden erotus

Kuvailutulkkauksen kohde	Miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlaskettu kokonaislukema /summa	Miellyttävyyden ja selkeyden erotus
Alkuesittely + maisema	20	0
Lahopuu	-11	5
Käävät	-4	0
Suopursu	9	-3
Rahkasammal	4	0
Lampi	13	5
Polunvarsi ilta-auringossa	5	11
Kallio	2	4
Kataja	9	-1
Kaikkien kohteiden keskiarvo	5,22	2,33

Ainoa kohde, jonka miellyttävyyden- ja selkeysarvioinneissa on selkeä ero, on polunvarsi ilta-auringossa. Se on koettu huomattavasti useammin miellyttävänä kuin selkeänä. Kuten aiemmissa osioissa totesinkin, se oli yksi suosituimmista kohteista miellyttävyyden kannalta, mutta arvioitu keskimäärin toiseksi vähiten selkeäksi kuvailuksi. Kyseinen kuvailu on tosiaan paikan päällä improvisoitu toisin kuin kaikki muut, mikä selittää epäselvyyden, ulkoa itseen päin etenevän kuvailujärjestyksen lisäksi. Tämä epäsuhta selkeys- ja miellyttävyydsarviointien välillä saa kuitenkin kyseenalaistamaan ainakin oman oletukseni siitä, että selkeä kuvailu olisi edellytys kuvailun miellyttävyydelle. Yksi mahdollinen selitys tämän KT:n erityiselle miellyttävyydelle on se, että puhun siinä luonnollisemmin kuin lukiessani paperilta valmiiksi käsikirjoitettuja kuvailuja. Jotkut vastaajat toivat myös esille sitä, että kuvailu on miellyttävää silloin, kun kuvailija itse löytää kohteesta jotain kiinnostavaa (Ks. 4.5 Kuvailujen pituus), mikä myös saattaa vaikuttaa tässä. Olin tietysti löytänyt jotain kiinnostavaa muistakin kuvailemistani kohteista, enhän muuten olisi valinnut niitä kuvailtaviksi, mutta tämä kohde herätti halun tehdä vielä yhden ylimääräisen KT:n valmiiksi käsikirjoitettujen lisäksi, ja ehkä se erityisyys jollain tapaa välittyy kuulijoillekin. Tässä KT:ssä käytin myös paljon arvottavia laadullisia adjektiiveja: *aivan ihana, Auringonvalossa, joka siivilöityy ihanasti, tosi kaunis maisema*. Muut KT:n piirteet voivat siis olla miellyttävyyden kannalta tärkeämpiä kuin selkeys.

4.8 Tulkinnallisuus ja neutraalius

Tulkinnallisuuden ja neutraaliuden täysimääräinen tutkiminen olisi ehkä vaatinut syvällisempää tekstianalyysia KT:n käsikirjoitusvaiheessa kuin mitä nyt tein. En myöskään kysynyt kuulijoilta suoraan tulkinnallisuudesta ja neutraaliudesta, vaan ajattelin katsovani sitä, ovatko miellyttäviksi tai selkeiksi koetut KT:t tulkinnallisia vai neutraaleita. Edellisessä alaluvussa vertailenkin kuvailuja toisiinsa myös näiden piirteiden kannalta. Kohdassa 4.5 Kuvailujen pituus totesin myös, että kuvailijan mielenkiinto voi erään vastaajan mukaan tehdä KT:n kuuntelusta kiinnostavampaa, minkä voisi tulkita kannustavan jonkinasteiseen tulkinnallisuuteen, koska täysin neutraalissa KT:ssä kuvailutulkin mielenkiinto ei ehkä kuuluisi KT:stä. Joissakin kyselyn avoimissa vastauksissa myös kommentoitiin suuremmin tulkinnallisuuteen liittyviä, arvottavia ilmauksia:

Sana ainutlaatuinen ei oikeastaan kuvaile. Toisaalta sanat kaunis, ihana, ovat kuvailijan henkilökohtaisia näkemyksiä myös, mutta kannattaako niitä aina välttää ja olla vain objektiivinen

Tässä yksi vastaajista siis kyseenalaistaa vallalla olevan neutraaliuden ihanteen ja pohtii osuvasti, tarvitseeko aina välttää arvottavia ilmauksia. Eräs vastaaja ehdotti myös muita tulkinnallisia laatusanoja käytettäväksi KT:ssä: *karu, herkkä, jylhä, vehreä, perinteinen ja salaperäinen*. Heidän mielestään tulkinnallisuus vaikuttaa siis olevan sallittua, jollei suositeltavaakin.

Toisaalta eräs vastaaja oli sitä mieltä, että kuulijan pitäisi saada itse päättää, onko näkymä kaunis vai ei:

pelkkä kuvailu riittää ei tarvitse kehua kauniiksi katsoja ja kuulija voi itse päättää onko katsomansa tai kuulemansa näkymä kaunis

Tässäkin siis näkyvät erilaiset mieltymykset. Jos kuvailutulkki vain voi keksiä persoonallisia, vaikka arvottaviakin, ilmauksia, jotka eivät kuitenkaan samalla päätä kuulijan puolesta, mikä on hienoa ja mikä huonoa, niin ehkä joitain tulkinnallisiakin ilmauksia voisi käyttää KT:ssä. Toinen vaihtoehto on, että kuvailutulkki ilmaisee selkeästi, että jokin on hänen omamielipiteensä, ja tällä tavalla kenties vahvistaa käsitystä siitä, että vaikka hänen mielestään jokin olisikin vaikka kaunista, niin kuulija voi päättää itse, onko samaa mieltä. Toisaalta vaikka kuvailutulkki ilmaisisisikin, että kyseessä on hänen oma mielipiteensä, niin jollekin kuulijoille voi tulla jopa jonkinlaista sosiaalista painetta sen suhteen, että ”pitäisi” olla samaa mieltä kuin kuvailutulkki, varsinkin jos kuvailutulkki nähdään jonkin aihepiirin asiantuntijana. Tulkinnallisuuden käyttö KT:ssä vaatii siis hyvää pelisilmää, tilanteen ja yleisön lukemista sekä

tietoisuutta kuvailutulkin omasta asemasta mahdollisessa sosiaalisessa tilanteessa. Tilanne on myös täysin erilainen, jos kuvailutulkkinä toimiva henkilö on kuulijoille ennestään tuttu, kuin jos kuvailutulkki on esimerkiksi museon työntekijä. Eräs toinenkin, syntymäsokea vastaaja, kommentoi *ihana*-sanankäyttöä hieman toisesta näkökulmasta:

Muuten mukavassa kokonaisuudessa hieman pisti korvaan kohta, jossa itseäni alkoi harmittamaan kykenemättömyys itse nähdä ihanaksi kuvailtu maisema. Näköaistin kautta tapahtuvan aistimisen ihanuutta kannattaa siis välttää!

Tällaiset tulkinnalliset ilmaukset voivat siis jopa vähentää kuulijan osallisuuden kokemusta ja aiheuttaa harmitusta. Pahimmillaan ne voivat ehkä jopa aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta, jos näkevät ja osittain näkökykyiset pääsevät osaksi tällaisesta ihanasta tai kauniista näkymästä ja sokea ihminen ei.

Määrällisten vastausten perusteella neutraalius tai tulkitsevuus eivät näytä vaikuttaneen selkeyden kokemukseen, mutta miellyttävyydsvastauksissa tulkinnalliset KT:t olivat suosittumia. Päätin vielä katsoa erikseen neutraalien ja tulkinnallisten kuvailujen yhteenlaskettuja kokonaislukuja sekä miellyttävyyden ja selkeyden erotuksia, jotka näkyvät taulukossa 4 alla sekä taulukossa 5 seuraavalla sivulla.

Taulukko 4. Neutraalit KT:t: Miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlasketut kokonaislukumäärät sekä miellyttävyyden ja selkeyden erotus

Kuvailutulkkauskohte	Miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlaskettu kokonaislukumäärä /summa	Miellyttävyyden ja selkeyden erotus
Alkuesittely + maisema	20	0
Lahopuu	-11	5
Käävät	-4	0
Suopursu	9	-3
Keskiarvo	3,5	0,5

Taulukko 5. Tulkitsevat KT:t: Miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlasketut kokonaislukemat sekä miellyttävyyden ja selkeyden erotus sekä kaikkien kohteiden keskiarvot

Kuvailutulkkauksen kohde	Miellyttävyyden ja selkeyden yhteenlaskettu kokonaislukema /summa	Miellyttävyyden ja selkeyden erotus
Rahkasammal	4	0
Lampi	13	5
Polunvarsi ilta-auringossa	5	11
Kallio	2	4
Kataja	9	-1
Keskiarvo	6,6	3,8
Kaikkien kohteiden keskiarvo	5,22	2,33

Tulkinnallisten kuvailujen kokonaisarviointien keskiarvo oli siis lähes kaksinkertainen verrattuna neutraaleihin kuvailuihin. Miellyttävyyden ja selkeyden erotuksia vertaillen vaikuttaa myös siltä, että tulkinnalliset KT:t on koettu keskimäärin hieman useammin miellyttäväksi kuin selkeiksi, kun taas neutraalien kuvailujen keskiarvo on lähellä nollaa eli ne on koettu keskimäärin yhtä usein miellyttäväksi kuin selkeiksikin.

4.9 Eri näkövammaisryhmien mieltymykset

Muistutan taas kerran, että vastaajamäärät olivat niin pieniä, ettei tilastollisesti merkittäviä johtopäätöksiä voi tehdä tämän aineiston perusteella. Tarkastelin kuitenkin kyselyn vastauksia myös näkövammaisuuden laadun perusteella jaoteltuna tutkiakseni, oliko eri ryhmien välillä samanlaisuuksia tai eroja.

4.9.1 Näkö heikentynyt myöhemmällä iällä

Vastaajia, joilla näkö on heikentynyt myöhemmällä iällä, oli kuusi. Heistä viisi piti kuvailua polunvarresta ilta-auringossa yhtenä miellyttävimmistä. Muissa vastauksissa miellyttävimmistä ja vähiten miellyttävistä kohteista oli niin paljon hajontaa, että enintään puolet näistä vastaajista oli samaa mieltä yksittäisistä kohteista. Kolmen mielestä kalliomaisema oli yksi

miellyttävimmistä kuvailuista, kolmen mielestä maiseman ensiesittely. Lahopuu oli puolestaan kolmen mielestä yksi vähiten miellyttävistä kuvailuista.

Selkeysvastuksissakin enintään kolme vastaajaa oli samaa mieltä toistensa kanssa. Kolmen mielestä suopursun kuvaus oli yksi selkeimmistä, ja toisten kolmen mielestä polunvarsi iltauringossa oli yksi vähiten selkeistä kuvauksista.

Etenemisjärjestyksen, kuvailun pituuden ja mittojen ilmaisujen suhteen nämä vastaajat olivat pitkälti eri mieltä toistensa kanssa, niin että enintään kaksi vastaajaa oli samaa mieltä. Miellyttävimmistä väreistä kysyttäessä kolme vastaajaa kertoi pitäneensä *heleänvihreä*-ilmaisusta, jota käytin maiseman ensiesittelyssä mustikanvarpujen kuvailuun sekä katajan uusien vuosikasvaimien kuvailussa. Näin yksi vastaaja tiivistä, miksi heleänvihreä oli hyvä sanavalinta: ”Heleänvihreä. Lyhyt ja ytimekäs ja positiivinen.” Toisille kahdelle vastaajalle taas tuli hyvin selkeitä mielikuvia koivun hiirenkorvista sekä alkukesän lehvästön väristä ennen juhannusta. Tässä saattaakin näkyä se, että näillä vastaajilla on ennestään visuaalisia muistikuvia, jotka sitten heräävät, kun tiettyjä asioita kuvaillaan, ja he kokivat sen miellyttäväksi.

4.9.2 Sokeutunut lapsena, nuorena tai myöhemmällä iällä

Näitä vastaajia oli viisi. Heistä kolmen mielestä kataja oli yksi miellyttävimmistä kuvailuista. Muutoin heidän miellyttävyyksensä olivat hyvin erilaisia. Avoimissa vastauksissa yksi vastaaja viittasi myös siihen, miten KT auttaa pääsemään kiinni aiempiin visuaalisiin muistoihin:

Sitä on yli 30 vuotta kun olen nähnyt, mutta nyt tunnistin paljon entisiä metsämaisemiin liittyviä lajeja ja näkymiä.

Kaksi vastaajaa myös mainitsi, että luonto-oppaan mukanaolo tuki heidän mielestään hyvin kokonaisuutta. Myös moniaistisuuden tärkeys tuli esille kahdessa vastauksessa:

Sitä aina ei voi/saa koskettaa, sen vuoksi on täsmäsanoina maalaaminen taito!

Suopursun lehden haistelu, monipuolinen ja aito kokemus

Tässä mielestäni korostuu se, miten tärkeää näkövammaisille suunnatuilla luontoretkillä on käyttää kaikkia aisteja. Parhailaan KT tukee näkövammaisen käyttäjän omia aistihavaintoja niissä kohdissa, missä kuulolla, kosketuksella ja muilla aisteilla ei saa kaikkea muuten selville. Erityisesti koskettamista, mutta myös hajuaistia ja mahdollisuuksien mukaan makuaistiaakin voi käyttää niin, että luontokokemuksesta tulee monipuolinen ja täyteläinen.

Kolmen vastaajan mielestä katajan kuvaus oli yksi selkeimmistä. Etenemisjärjestyksestä kysyttäessä puolestaan kaksi vastaajaa koki alhaalta ylös etenevän KT:n miellyttävimmäksi ja kaksi vastaajaa laidoilta sisäänpäin etenevän KT:n. Kolmen mielestä ulkoa itseen päin etenevä kuvailu oli vähiten miellyttävä. Ehkä siksi polunvarsi ilta-auringossa ei ollut tässä ryhmässä niin suosittu kuin keskimäärin miellyttävyysoastauksissa, sillä tässä ryhmässä vain yksi vastaaja koki sen yhdeksi miellyttävimmistä, kun taas kaikista vastaajista 42 % (10 vastaajaa 24:stä) oli nimennyt sen yhdeksi miellyttävimmistä kuvailuista. Tässä vastaajat ovat siis olleet jokseenkin samaa mieltä, mutta näin pienestä määrästä ei voi yleistää mitään.

Mittojen ilmaisuista kolme vastaajaa piti arkisten esineiden mittoja vähiten miellyttävinä. Metrimittoja he puolestaan pitivät selkeinä ja tuttuina mittoina, myös lapsena sokeutuneen vastaajan mielestä, joka kommentoi mittayksiköiden olevan koulussa opittuja ja sen takia helpommin hahmotettavia kuin arkiset esineet.

Näistä viidestä vastaajasta neljä piti yhtä paljon sekä lyhyistä että pitkistä kuvailuista. Keskimäärin tälle ryhmälle siis pituuksien vaihtelu voisi toimia hyvin, vaikka vastaajat olivatkin hieman eri mieltä siitä, milloin lyhyt on hyvä ja milloin pitkä. Yksi vastaaja nimittäin kommentoi:

Mielestäni kun kuvataan isompaa aluetta niin voi olla pidempikin tulkkaus, ja jotain yksittäistä kasvia kuvatessa lyhyt on hyvä.

Toisen mielestä taas ”Lyhyempi kokonaiskuva maisemasta on hyvä kertoa hieman lyhyemmin”. Ehkä kuvailutulkille paras vaihtoehto on siis vaihdella kuvailujen pituutta kaikenlaisten kohteiden KT:ssä.

4.9.3 Syntymästä asti heikkonäköiset

Näitä vastaajia oli kuusi, tai mahdollisesti viisi, jos yksi heistä oli vastannut kaksi kertaa (ks. Pohdinta). Kaikki kuusi pitivät lammen kuvailua yhtenä miellyttävimmistä. Neljän mielestä metsäpolun ensiesittely oli myös yksi miellyttävimmistä, ja kolmen mielestä suopursun KT. Kolme vastaajaa kertoi tarkan tai yksityiskohtaisen kuvailun tehneen KT:stä miellyttävää:

Hyvä asia oli, että kuvailut olivat aika tarkkoja. Vähemmän asioista tietävä, kuten minä, pystyi hahmottamaan kuvailun avulla paljon erilaisia asioita.

Näkövammoja on monenlaisia, enkä tiedä sen tarkemmin, minkä laatuista heikkonäköisyyttä juuri näillä vastaajilla on. He saattavat havaita joitakin yksityiskohtia muutenkin, mutta tämä yksityiskohtaisuuden suosiminen KT:ssä saa ajattelemaan, että syntymästä asti

heikkonäköiselle voi olla hyvinkin tärkeää kuulla yksityiskohtaisesti, miltä jokin asia näyttää. Se voi myös tukea ihmisen omaa hahmotuskykyä, ja aidossa tilanteessa luonnossa myös auttaa ohjaamaan katseen oikeisiin kohtiin niin, että heikkonäköinenkin ihminen voi pystyä tarkastelemaan jonkin näkymän yksityiskohtia.

Viisi näistä kuudesta vastaajasta koki metsäpolun ensiesittelyn yhtenä selkeimmistä kuvailuista. Kolme heistä arvioi myös lammen KT:n olleen yksi selkeimmistä. Neljä vastaajaa puolestaan piti lahoppuun KT:tä yhtenä vähiten selkeistä. Tässäkin kaksi vastaajaa totesi tarkan ja perusteellisen kuvailun edistävän KT:n selkeyttä.

Kolme vastaajaa, joiden mielestä lammen KT oli yksi miellyttävimmistä, pitivät myös laidoilta sisäänpäin etenemistä miellyttävimpänä kuvailujärjestyksenä. Kaksi vastaajaa piti ulkoa itseen päin etenevää kuvailua vähiten miellyttävänä, ja kaksi muuta vasemmalta oikealle etenevää. Mittojen ilmaisussa metrijärjestelmä oli kolmen mielestä paras, kun taas kehonosien mitat oli vähiten miellyttävä tapa ilmaista mittoja kolmen vastaajan mielestä. Värien kuvailussa vastaajat olivat pitkälti eri mieltä siitä, mikä oli miellyttävintä ja mikä vähiten miellyttävää. Kaksi heistä kuitenkin mainitsi heleänvihreän yhtenä vähiten miellyttävistä väri-ilmaisuksista, joista yksi siksi, ettei tiennyt, mitä se tarkoittaa.

Vastaajista neljä piti sekä lyhyistä että pitkistä kuvailuista yhtä paljon. Avoimissa vastauksissa kuitenkin kommentoitiin, ettei kannata liikaa pitkittää kuvailuja ja ettei aivan kaikkea voi kuvailla, vaan pitää valita, mitä halutaan painottaa.

4.9.4 Syntymäsokeat

Syntymäsokeita vastaajia oli vain kaksi. Molemmat pitivät katajan KT:tä yhtenä miellyttävimmistä, mutta toinen heistä oli merkinnyt katajan myös yhdeksi vähiten miellyttävistä. Lahoppu puolestaan oli molempien mielestä yksi vähiten selkeistä kuvailuista. Molempien mielestä yleisestä yksityiskohtiin oli miellyttävin etenemisjärjestys, mitä käytinkin katajan KT:ssä.

Mittojen kuvailusta he olivat aivan eri mieltä. Toisen mielestä metrijärjestelmän käyttö oli selkeintä, kun taas toisen mielestä näin:

Arkiset esineet ovat konkreettisempia ja saa helpommin mielikuvan, minkä kokoinen jokin asia on kuin metrijärjestelmää käyttäen on hankala hahmottaa.

Tässä voinee olettaa, että kumpikaan heistä ei ole koskaan nähnyt, miten pitkiä metrimitat ovat, mutta ehkä toiselle heistä on kuvailtu tai tuntoaistin avulla havainnollistettu, miten pitkiä metrimitat ovat, niin että ne ovat hänelle tuttuja.

Myös värien kuvailusta he olivat aivan eri mieltä. Yhden mielestä on ”helpointa hahmottaa tumma ja vaalea”, kun taas toisen mielestä ne olivat vähiten miellyttäviä värikuvailuja:

Tummanvihreä, tummanruskea. Ei kuvailua, se on vaan väri.

Heistä toisen mielestä ”Kahta sanaa useampi värien nimeäminen” oli vähiten miellyttävää, kun taas toinen kertoi miellyttävimpinä pitämistään väri-ilmaisuista:

Ruosteisen kuparin värinen, synkänsinertävän musta, herkän hopeansävyistä vihreää, heleänvihreä. Herkkä ja heleä on sokealle hyvin kuvailevaa ja antaa paremman mielikuvan kuin, että sanoo vain esim. vaalea. Äänenpainot voivat myös auttaa värien kuvailussa ja niitten herättämissä tunteissa/miелleyhtymien luomisessa.

Tämän vastaajan mukaan siis äänenpainot auttavat luomaan miелleyhtymiä ja tunteita, joita värit herättävät. Tässäkin tulee siis esille se, miten tärkeää äänenkäyttö on KT:ssä, vaikka tutkimuksessani olen keskittynytkin sanavalintoihin. Herkkä ja heleä ovat jokseenkin tulkinnallisia ilmauksia, jotka tämän vastaajan mielestä antavat sokealle kuulijalle hyvin mielikuvan siitä, millainen väri on. Toisaalta toinen vastaaja oli asiasta aivan eri mieltä.

Molemmat vastaajat pitivät sekä lyhyistä että pitkistä kuvailuista yhtä paljon. Toinen heistä kommentoi:

Kuvailun pituus riippuu kohteesta ja siitä, kuinka paljon on muuta kuvailtavaa.

Hänen mielestään voi siis päättää kohteen mukaan, onko KT lyhyt vai pitkä. Näiden vastaajien mielipiteet olivat niin erilaisia, ettei niistä voi päätellä muuta kuin sen, miten paljon henkilökohtaiset miелtymykset ja muu tausta vaikuttavat, vaikka kahdella ihmisellä olisi samantyyppinen näkövamma.

4.9.5 Yhteenvedo eri näkövammaisryhmien miелtymyksistä

Vastauksissa oli paljon ryhmänsisäistä hajontaa. Kaikissa ryhmissä vähintään puolet vastaajista kertoi pitäneensä sekä lyhyistä että pitkistä kuvailuista yhtä paljon. KT:n pituuden vaihtelu on siis yleensä ottaen hyvä asia.

Vastaajat, joiden näkö on heikentynyt myöhemmällä iällä, pitivät kuvailua polunvarresta ilta-auringossa miелlyttävänä. Nuorena tai myöhemmällä iällä sokeutuneiden ryhmässä kolme viidestä piti katajan KT:tä selkeänä ja kolme koki ulkoa itseän päin etenevän kuvailun olleen

vähiten miellyttävä kuvailun etenemistapa. Kolme myös piti metrimittoja selkeinä ja arkisten esineiden mittoja vähiten miellyttävinä. Syntymästä asti heikkonäköiset pitivät lammen KT:tä yhtenä miellyttävimmistä, ja kolme heistä piti kyseisessä KT:ssä käyttämäni laidoilta sisäänpäin etenevää kuvailujärjestystä miellyttävänä. Kolme heistä kertoi tarkan tai yksityiskohtaisen kuvailun tehneen KT:stä miellyttävää. Ehkä syntymästä asti heikkonäköisille yksityiskohtat ovatkin tärkeitä hahmottamisen apuna ja mahdollisesti oman näköaistin tukena. Viisi kuudesta vastaajasta piti metsäpolun ensiesittelyä yhtenä selkeimmistä kuvailuista. Mittojen ilmaisussa puolet vastaajista piti metrijärjestelmää miellyttävimpänä ja puolet kehonosien mittoja vähiten miellyttävinä. Syntymäsokeita vastaajia oli vain kaksi, ja molemmat pitivät katajan KT:stä ja etenemisestä yleisestä yksityiskohtiin. Mittojen ja värien kuvailusta puolestaan he olivat täysin eri mieltä. Toinen näistä vastaajista kertoi myös äänenpainojen auttavan väreihin liittyvien mielleyhtymien ja tunteiden luomisessa, mikä on hyvä muistutus äänenkäytön merkittävästä roolista KT:ssä.

Jonkinlaisia ryhmänsisäisiä taipumuksia voi yrittää päätellä näiden tulosten perusteella, mutta niitä on mahdotonta yleistää. Henkilökohtaiset mieltymykset kuitenkin vaikuttavat paljon myös näiden ryhmien sisällä, mikä korostui syntymäsokeiden osallistujien vastauksissa. Henkilökohtaiset mieltymykset ja kokemukset siis saattavat vaikuttaa KT-mieltymyksiin jopa enemmän kuin näkövamman tyyppi. On siis aina tärkeää huomioida KT:n käyttäjien moninaisuus ja erilaiset toiveet.

5 POHDINTA

Äänitteen käytön kenties suurin rajoite tässä tutkimuksessa on se, että tutkimusasetelma ei vastaa todellisuutta. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, millaista KT:tä näkövammaiset toivovat luontoretkillä, mutta varsinaisilla luontoretkillä elämys olisi ensinnäkin moniaistinen eikä pelkästään KT:n varassa. Toisekseen KT olisi vastavuoroista eli näkövammaisen yleisö voisi kysyä kysymyksiä ja esittää toiveita KT:stä (Lahtinen 2010, 5), minkä perusteella KT muotoutuisi itse retken aikana osallistujien toiveiden mukaiseksi. Äänite vaatii myös huomattavasti intensiivisempää keskittymistä kuin luontoretkellä tapahtuva KT, sillä luontoretkellä eri kohteiden KT:n välillä tulisi luonnollisia taukoja paikasta toiseen liikkumisen aikana. Toisaalta todellisessa tilanteessa luonnonympäristössä KT:n kuuntelua voisivat vaikeuttaa ulkoiset tekijät, kuten tuuli tai muut äänet, tai kylmyys, joka voisi vaikeuttaa keskittymistä, mutta voi myös olla osa aitoa luontoelämystä. Lisäksi äänitteen alussa roolijako kuvailutulkin ja oppaan välillä olisi voinut olla vielä selkeämpi kuin se nyt oli. Tämä aiheutti sekaannusta lahopuun kuvailussa, kun luonto-opas kuvailikin lahopuun kuvioita minun puolestani, mikä saattoi puolestaan vaikuttaa siihen, ettei lahopuun KT:tä koettu kovin selkeänä (ks. 4.7 Kuvailun selkeys). Äänite myös pohjautuu aiempaan kuvailutulkkusteoriaan ja omaan kuvailutulkkaukseni, eli teoria vaikuttaa tuloksiin sitä kautta, vaikka pyrin analysoimaan aineistoani ensisijaisesti aineistolähtöisesti. Luonnonympäristön KT:tä voisi tutkia jatkossa myös aidossa luontoympäristössä niin, että kuvailutulkattun luontoretken jälkeen kyseltäisiin osallistujilta palautetta. Näin varmaan akateemisen tutkimuksen ulkopuolella teen vastedeskin, mutta myös akateemisessa tutkimuksessa se voisi olla pätevä tutkimusasetelma ja tarjota uusia näkökulmia luonnon KT:n tutkimukseen.

Kyselyssä olisi voinut myös kysyä, ovatko vastaajat käyttäneet KT:tä aiemmin ja miten paljon, sillä aiemmat käsitykset KT:stä voivat vaikuttaa vastauksiin. Esimerkiksi jos vastaaja on aiemmin kuullut kuvailutulkkauksia tai -suosituksia, hän voi suosia sellaista KT:tä, joka vastaa suosituksia. Tutkimuksen tuloksiin voi vaikuttaa sekin, että KT:tä on vielä melko vähän tarjolla ja luonnon kuvailutulkkauksista vielä vähemmän, jos ollenkaan. Varsinaiset tutkimuskohteet voivat siksi vaikuttaa näkövammaisen yleisön mielestä toissijaisilta ja vastauksissa voi olla vinoumaa yleisesti myönteiseen suuntaan, koska pelkkä KT:n olemassaolo nähdään niin uutena ja myönteisenä asiana. Myös kuvailutulkin asema tutkijana voi aiheuttaa vinoumaa myönteiseen suuntaan: koska tutkimuksessa tutkitaan tutkijan itse tuottamaa KT:tä,

eivät vastaajat välttämättä kehtaa esittää kritiikkiä. Tämä saattoikin vaikuttaa erityisesti haastattelutilanteessa, jossa olin itse haastattelemassa ja kyselemässä palautetta tekemästani KT:stä, jolloin kriittisen palautteen antaminen voi olla vielä hankalampaa kuin kirjallisena kyselyn kautta, jolloin tutkija-kuvailutulkki on sentään vain nimi ruudulla ja ääni nauhalla. Sanoisinkin, että kriittisimmät kommentit sain kyselyvastauksista. Eli vaikka kyselyssä on omat rajoitteensa, siinä on hyviäkin puolia ainakin tällaisessa tilanteessa. Jos tutkimuksen puitteissa olisi ollut mahdollista, niin paras vaihtoehto olisi saattanut olla se, että joku muu kuin tutkija tuottaa tai vähintäänkin lukee KT:n nauhalle, jolloin saataisiin edes jonkinlaista etäisyyttä tutkijan ja tutkittavan KT:n välille. Toinen vaihtoehto voisi olla, että haastattelijana toimisi joku muu kuin KT:n tuottanut kuvailutulkki tai tutkija. Myös kahden tai useamman erilaisen kuvailun tarjoaminen samoista kohteista ja näiden vertailu toisiinsa voisi tuoda esille kriittisiäkin kommentteja helpommin kuin vain yhden ja saman KT:n piirteitä kommentointi.

Kyselyä ja haastattelua suunnitellessani opin paljon siitä, miten näkövammaisia vastaajia voi huomioida suunnitteluvaiheessa. Etenkin verkkokyselyn saavutettavuuteen panostin paljon, jotta saisin mahdollisimman kattavasti vastauksia eri puolilta Suomea ja erilaisilta ihmisiltä, ja jotta tutkimukseen osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa. Mietin jopa sellaista vaihtoehtoa, että olisin tarjonnut mahdollisuuden vastata kyselyyn puhelimitse, mikä tätä laajemmassa tutkimuksessa olisikin hyvä tapa kasvattaa vastaajajoukkoa.

Huomasin vasta analyysin viimeistä osaa tehdessäni, että kahden vastaajan taustatiedot olivat täysin samanlaiset, joten kyseessä saattaa olla sama henkilö. Muut vastaukset olivat osittain samoja, mutta osittain myös erilaisia, joten on hankala sanoa täysin varmasti, että kyseessä olisi sama henkilö. Jos kyseessä olisi sama henkilö, joka on vastannut kahdesti, niin esimerkiksi laidoilta sisäänpäin etenevä kuvailu olisi saanut yhden ylimääräisen ”äänen” kyselyssä. Kyselyvastausten määrät ovat niin pieniä, että toisaalta yksikin ylimääräinen vastaus vaikuttaa jonkin verran, mutta toisaalta koska en pyrkinyt tilastolliseen merkittävyyteen, en nähnyt tätä niin suurena ongelmana, että olisin yrittänyt varmistaa, ovatko nämä kaksi vastaajaa sama henkilö vai eri ihmisiä.

Aikataulurajoitteiden ja koronapandemian aiheuttamien rajoitusten ja riskien takia toteutin tässä tutkimuksessa vain yhden täsmäryhmähaastattelun. Jos olisin ehtinyt tehdä useamman kuin yhden haastattelun, olisin myös voinut analysoida haastatteluvastauksia välissä ja kysyä joitain jatkokysymyksiä sen perusteella. Toisaalta yhdenkin täsmäryhmähaastattelun vastaukset olivat tärkeä lisä analysoitavaan aineistoon.

6 PÄÄTELMÄT

6.1 Yhteenveto

Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

- Mitä näkövammaiset vastaanottajat toivovat luonnonympäristöjen kuvailutulkkauselta?
- Vastaavatko Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkausohjeistukset vastaanottajien toiveita?

Ensinnäkin Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkausohjeistus (2013) vastaa osittain KT:n käyttäjien toiveita, muttei kaikilta osin. Ohjeiden mukaisesti yleisestä yksityiskohtiin etenevä kuvailu vaikutti olevan vastaanottajienkin mielestä miellyttävin tapa edetä KT:ssä. Toisenlaisia etenemistapoja voi käyttää esimerkiksi jonkin yksityiskohtan korostamiseksi tai jos johonkin kohteeseen erityisesti sopii toisenlainen etenemisjärjestys. Esimerkiksi kasveihin saattaa sopia alhaalta ylöspäin ja lampimaisemaan laidoilta sisäänpäin eteneminen.

Erityisesti mittojen KT:n ja neutraaliuteen pyrkimisen suhteen vaikuttaa siltä, että ohjeita voisi muuttaa vähintäänkin vähemmän jyrkiksi. Metrimittoja ei tulisi poissulkea ohjeista, ja tulkinnallisuuden voisi sallia, jollei peräti kannustaa siihen. Varsinkin, kun kaikki KT on jollain tavalla kuvailutulkin tulkinnan ohjaamaa (Fryer 2016, 164–165), kannattaisi ohjeissa enemmän puhua siitä, millainen tulkinnallisuus olisi toivottavaa ja millainen ei, eli miten tulkinnallisuus voisi toimia osana KT:tä.

Lisäksi silloin, kun käytetään nykyisten KT-ohjeiden (Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2013) mukaisesti arkisten esineiden tai kehonosien mittoja kokojen ja mittojen KT:ssä, kannattaa mittailmauksien valinnoissa ottaa huomioon seuraavat asiat:

1. Mittana käytettävän esineen tulee olla kuulijoille tuttu.
2. Mittana käytettävien esineiden ja kehonosien tulee olla sellaisia, joiden koko ei vaihtele.
3. Jos käytetään kehonosien mittoja, ei kuitenkaan kannata käyttää vanhoja mittoja kuten kyynärä tai vaaksa, paitsi jos tietää kuulijoiden tuntevan niiden merkityksen.
4. Jos käytetään kehon osia tai arkisia esineitä mittojen kuvailussa, kannattaa ottaa huomioon sekin, minkä muotoinen kuvailtava kohde on ja että sen mittojen kuvailuun

käytettävän kehon osan tai arkisen esineen muoto on vertailukelpoinen tai suunnilleen samanlainen.

Äänenkäytön merkitystäkin voisi ohjeissa avata nykyistä enemmän esimerkiksi Fryerin (2016, 87–101) ohjeisiin pohjautuen. Tutkimuksessani ei kysytty vastaajilta mitään äänenkäytöstä, mutta silti monet heistä toivat esille sen merkityksen, mikä mielestäni viestii siitä, miten paljon se vaikuttaa KT:n käyttökokemukseen. Käyttäjät toivoivat selkeää ja rauhallista artikulointia sekä luontevaa puhetyyliä.

Yksi tärkeä asia nykyisistä ohjeista puuttuu: aina, kun se on mahdollista, kehottaisin kysymään KT:n käyttäjiltä, mitä he toivovat KT:ltä. Ohjeissa muistutetaan kyllä pyytämään palautetta kuvailutulkatun tilaisuuden jälkeen ja antamaan mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä sekä kehoitetaan: ”Pyri hahmottamaan tilanne näkövammaisen kannalta ja kerro hänelle oleelliset asiat” (Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2013, 2). Parhaitenhan tilanteen kuitenkin hahmottaa toisen ihmisen kannalta kysymällä häneltä itseltään, mikä hänen kantansa on. Näkövammaiset ihmiset ovat KT:n käyttäjinäkin ensisijaisesti yksilöitä, ja henkilökohtaiset mieltymykset vaihtelevat paljon. Kaikkia ei siis voi välttämättä miellyttää yhdellä KT:llä, mutta silti voisi kysyä käyttäjiltä, mitä juuri he toivovat, jos se on mahdollista. Aina se ei ole, varsinkaan aikasidonnaisten teosten kuten teatterin tai elokuvien KT:ssä. Joskus se voi myös aiheuttaa lisää työtä kuvailutulkille, mutta sitä kautta voi myös kehittyä kuvailutulkina ja oppia vastaamaan erilaisiin toiveisiin. Esimerkiksi museoissa ja luontoretkillä on täysin mahdollista ja jopa suotavaa käyttää tilaisuuden alussa pieni hetki siihen, että kuvailutulkki kuuntelee kuulijoiden toiveita ja ottaa näin selvää siitä, mitä voi painottaa KT:ssä.

Olen tässä tutkimuksessa tutkinut ensisijaisesti luonnonympäristöjen KT:tä, mutta yleistänyt havaintojani myös muihin KT:n käyttötilanteisiin. Mutta mitä kuulijat sitten toivovatkaan juuri luonnonympäristöjen KT:ltä? Aiemmin mainittujen piirteiden lisäksi ainakin tarpeeksi lyhyitä kuvailuja, ettei tarvitse paleltua KT:tä kuunnellessa. Keskimäärin värien kuvailu oli tärkeää vastaanottajille, mutta heidän mieltymyksensä erosivat siinä, miten yksityiskohtaista sen tulisi olla. Monet vastaajat toivoivatkin tasapainoista kuvailua, jossa olisi sekä värejä että muotoja ja muita yksityiskohtia, ja monet pitivät myös luonto-opastusta hyvänä lisänä KT:hen. Monet toivoivat myös maaston muotojen kuvailua sekä kohteiden etäisyyksiä ja mittasuhteita suhteessa muuhun ympäristöön. Tässä tutkimuksessa en voinut tutkia moniaistisuuden merkitystä luonnon KT:ssä, mutta jotkut tutkimuksen osallistujat kommentoivat muiden aistien tärkeyttä ja toteuttamallamme retkellä käytimme osana luontoretkeä niin tuntoaistia, haju-

kuin makuaistiakin. Näiden muutamien kommenttien perusteella uskoisin, että moniaistisuus on tärkeää luonnon KT:ssä, mutta tämä tutkimus ei vastannut tähän tärkeään kysymykseen. Tätä aihetta voisikin tutkia lisää.

Kuvailukohteista laajojen tilojen pitkät kuvaukset, eli maisemien KT:t, olivat kuulijoiden mielestä keskimäärin miellyttävimpiä. Tämä saattaa johtua siitä, että maisemia ei voi aistia muilla aisteilla, toisin kuin näkövammaisen ihmisen välittömässä ympäristössä olevia asioita. Lisäksi esimerkiksi kansallismaisemat ovat osa kulttuuri-identiteettiämme, ja jos luontopolunkin varrella on usein näköalapaikka, niin näkövammaisenkin ihmisen tulisi saada tietää, mistä näkymässä on kyse.

Tutkimuksen tavoitteena oli auttaa kuvailutulkauksen laadun parantamisessa ja vakiinnuttamisessa Suomessa sekä edistää näkövammaisten tasavertaisia mahdollisuuksia nauttia lähiluonnosta ja luonnonympäristöistä ylipäätään ja päästä osallisiksi luonnon hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Uskon, että tutkimukseni osaltaan edistää KT-tutkimusta ja toivottavasti toimii ponnahduslautana muille KT-tutkimuksille Suomessa, erityisesti vastaanottotutkimuksille. Koska luonnon KT:tä ei ole lainkaan aiemmin tutkittu ainakaan Suomessa, eikä siitä ole minkäänlaisia ohjeita, uskoisin myös, että puutteistaan huolimatta tämä tutkimus tarjoaa tärkeää tietoa tulevien tutkimusten pohjaksi sekä käytännön KT-työhön, erityisesti luonnon KT:ssä.

6.2 Menetelmät ja tulokset sekä niiden merkitys

Jos olisin löytänyt Chmielin ja Mazurin (2016) tutkimuksen jo tutkimusprojektini alkuvaiheessa, olisin ehdottomasti käyttänyt sitä oman kyselylomakkeeni kysymysten muotoilussa. Lisäksi tarjoaisin kyselyn vastaajille mahdollisuuden antaa yhteystietonsa haastattelua varten, jossa voisin kysyä lisäkysymyksiä kyselyvastausten pohjalta. Toisena vaihtoehtona olisi tehdä useita haastatteluja, joiden välillä voisin analysoida tuloksia ja sitä kautta miettiä tarkentavia kysymyksiä. Haastattelukysymykset eivät myöskään vaikuttaneet toimivan erityisen hyvin, sillä haastattelutilanteessa läheskään kaikki eivät osallistuneet keskusteluun. Muuttaisin siis aineistonkeruumenetelmiäni hieman. Ylipäätään tutkisin enemmän jo olemassa olevaa tutkimuspohjaa ja KT:n teoriaa ennen esimerkkikuvailujen kirjoittamista ja kyselyn tai haastattelun kysymysten muotoilua. Nytkin olin tehnyt sitä jonkin verran, mutta tutkimuksen edetessä tuli vastaan paljon enemmän aiheeseeni liittyvää teoria-

aineistoa kuin olin alun perin ajatellut. Panostinkin kyselyä tehdessäni enemmän verkkokyselyn saavutettavuuteen kuin kysymysten sisältöön. Kyselyä varten tekemäni saavutettavuustutkimus kuitenkin vaikuttaa kannattaneen, sillä jotkut vastaajat jopa kehuivat kyselylomakkeen lopun vapaassa kommenttikentässä sitä, miten helppokäyttöinen kyselylomake oli. Toivonkin, että kyselyä varten tekemästäni taustatutkimuksesta on hyötyä tulevissa vastaanottotutkimuksissa.

Haastattelun litterointia myös hieman hankaloitti se, että paikalla oli aktiivisia näkeviä osallistujia, joten en aina ollut aivan varma, olivatko kommentit näkevien vai näkövammaisten osallistujien puhumia. Tähän olisi varmaan ollut keinoja merkitä kukin puheenvuoro tarkemmin haastattelutilanteessa myöhempää litterointia varten. Näkevät osallistajat toisaalta toivat keskusteluun uusia näkökulmia ja välillä herättivät kommentteja myös näkövammaisilta osallistujilta, mutta toisaalta he eivät ole KT:n varsinaisia käyttäjiä. Oikeastaan jos aloittaisin tutkimuksen tekemisen nyt, kun koronapandemiatilanne jo helpottaa, saattaisin järjestää oikeassa luontoympäristössä tapahtuvan kuvailutulkatun luontoretken ja pyytää osallistujilta palautetta sen perusteella, ja sitten analysoida saamaani kirjallista tai suullista palautetta. Silloin tutkimusasetelma olisi aidompi kuin nyt, ja esimerkiksi moniaistisuuden merkitystäkin voisi tutkia. Toisaalta ilman tämän tutkimuksen toteutusta esimerkiksi moniaistisuuden merkitys ei olisi ollut minulle yhtä selkeä kuin nyt. Äänitteen suunnittelussa ja toteutuksessa olisin voinut tehdä monta asiaa paremmin, kuten edellä Pohdinta-osiossa kirjoitin.

Sisällönanalyysissa puolestaan pyrkisin olemaan tarkempi, sillä osa laadullisista vastauksista puuttui aluksi Atlas TI:hin siirtämästäni aineistosta, koska vastaajat olivat käyttäneet kyselylomaketta toisin kuin odotin. Sisällönanalyysia olisi muutenkin voinut vielä jatkaa ja tehdä sitä tarkemmin ja monipuolisemmin, ja toivottavasti sitä tehdäänkin muissa tulevissa tutkimuksissa.

Tutkimustulokset ovat suurimmaksi osaksi suuntaa antavia, sillä tilastollisesti merkittävien tai varmuudella yleistettävissä olevien tulosten saamiseksi olisin tarvinnut huomattavasti enemmän vastaajia kyselyyn. Mahdollisten vastaajien määrä on kuitenkin ylipäättään pieni, joten tämäkin määrä vastaajia oli hyvä. Sain kuitenkin sellaisia tuloksia, joista saattaa olla hyötyä KT-ohjeiden kehittämisessä yhdessä muiden tutkimusten kanssa. Ainakin vaikuttaa selkeältä, että tulkinnallisuutta ja metrimittojen käyttöä ei tarvitse vältellä kuten nykyiset ohjeet antavat ymmärtää. Muitakin edellisessä alaluvussa mainitsemiani tutkimuksen tuloksia aion ainakin omassa KT-työssäni käyttää. Nämä tulokset eivät siis kerro täydellä varmuudella mitään, mutta ne tarjoavat ajatuksia siitä, mihin suuntaan KT voisi kehittyä ja millaista KT-

tutkimusta tarvitaan lisää. Koska Suomessa ei ole vielä tehty paljoakaan KT-tutkimusta, voi yksittäisen pro gradu -tutkimuksenkin tieteellinen merkitys olla suuri. Tutkimukseni käytännön merkityskin on ainakin osittain selvä tätä kirjoittaessa, sillä jo ennen tutkimuksen loppuun saattamista olen päässyt opettamaan KT:tä Tampereen seudun työväenopistossa ja pian Tampereen yliopistossa. Pääsin myös kouluttamaan Tampereen kaupungin vapaaehtoisia ympäristöluotseja luonnon KT:stä, mitä varten kirjoitin luonnonympäristöjen KT-ohjeet tämän tutkimuksen ja tutkimuksessa käyttämieni lähteiden perusteella (Liite 4). KT:n tutkijoita, tekijöitä ja opettajia on Suomessa nykyisellään hyvin vähän, mutta innokkaita KT:n opiskelijoita on paljon. Ala on siis selvässä kasvussa, ja on tärkeää, että KT:n kehityksen keskiössä ovat sen käyttäjät ja että KT-ohjeet perustuvat tutkittuun tietoon.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Kaikenlaista KT:n tutkimusta tarvitaan lisää, ja erityisesti vastaanottotutkimuksia olisi hyvä tehdä lisää, jotta KT palvelisi käyttäjiään mahdollisimman hyvin. Niitä voisi tehdä esimerkiksi sanavalinnoista tai siitä, millainen tulkinnallisuus toimii KT:ssä.

KT:n kognitiivista näkökulmaakin olisi mielenkiintoista tutkia lisää. Vastauksissa tuli usein ilmi mielikuvien maalaaminen sanoilla ja mielikuvien muodostuminen, sekä toive tarpeeksi rauhallisesta tahdistä, että kuulija ehtii muodostaa kuvan omassa päässään. Olisi hienoa saada tieteellistä tutkimusta KT:n käyttäjien kognitiivisista prosesseista ja miettiä, miten se vaikuttaa kuvailutulkkausikäytäntöihin. Yksi erityisesti luonnon KT:hen liittyvä konkreettinen tutkimuskysymys voisi olla, onko näkövammaiselle kuulijalle kognitiivisesti helpompaa prosessoida tieto niin, että kuvailukohteesta on ensin kuvailu ja sitten opastus, vai niin, että ensin kerrotaan faktat ja sitten vasta kuvaillaan, kuten Neves (2015) suosittelee. Tätä tutkimusta varten tehdyssä äänitteessä toteutimme mallia, jossa ensin kuvailtiin, miltä asiat näyttävät, ja sen jälkeen luonto-opas kertoi niistä niin sanotusti pintaa syvemältä. Perusteluna tälle oli, että näkevänsäkin luontoretkeilijän ensikosketus johonkin luonnonilmiöön on yleensä visuaalinen, minkä jälkeen luonto-opas voi kertoa siitä tarkemmin. Ajattelin myös, että faktoja olisi helpompi ottaa vastaan, kun ne voi yhdistää kuvailutulkkauksen perusteella luotuun mielikuvaan.

Luonnon KT:tä voisi tutkia jatkossa myös aidossa luontoympäristössä niin, että kuvailutulkattun luontoretken jälkeen kysyttäisiin osallistujilta palautetta. Se voisi tarjota uusia näkökulmia

luonnon KT:n tutkimukseen. Erityisesti moniaistisuuden merkitystä voisi tutkia kuvailutulkatun luontoretken yhteydessä. Myös ulkoisten häiriötekijöiden kuten melun tai säätilojen vaikutusta KT:n vastaanottoon voisi tutkia.

Kuvailutulkausteksteistä voisi myös tehdä tarkkaa tekstianalyysia, jota voisi sitten käyttää vastaanottajien vastauksien analysoinnin pohjana. Tässä tutkimuksessa loin kuvailut kirjallisuuteen, ohjeistuksiin ja omiin kokemuksiini perustuen, mutta tutkimukseeni ei sisälly KT:n tekstianalyysia. Siksi analyysissäni saattoi myös jäädä huomaamatta joitain yksityiskohtia, jotka olisivat voineet selittää vastaanottajien vastauksia eri tavalla kuin nyt analyysissäni tuli ilmi. Tässä tutkimuksessa olivat etusijalla vastaanottajien omat näkemykset, ja tekstianalyysi olisi voinut olla lisäkeino niiden syvempään ymmärrykseen.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Ollanketo, Niina ja Tuomas Lilleberg 2020. Kuvailutulkattu luontoretkiäänite. Saatavilla:
<https://www.youtube.com/watch?v=LhOIZdYVMo> (15.10.2021)

Kirjallisuuslähteet

Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkauksesta. Perustiedot kuvailutulkatun esityksen järjestämiseen.
http://kulttuuriakaikille.fi/doc/tietopaketit_ja_oppaat/tietopaketti_kuvailutulkauksesta.pdf (27.10.2021)

ADLAB 2012. *Report on user needs assessment*. Report no. 1, ADLAB (Audio Description: Lifelong Access to the Blind) project.
<http://www.adlabproject.eu/Docs/WP1%20Report%20DEF> (10.8.2021)

ADLAB 2021. Course structure. <https://www.adlabpro.eu/coursematerials/> (27.10.2021)

Ahola, Anja 2002. Fokusryhmähaastattelu tiedonkeruun kehittämisessä. Teoksessa *Kysymisen taito*. Helsinki: Tilastokeskus 2002, 21–37.

Bardini, Floriane 2017. Audio description style and film experience: A reception study.
DOI:10.13140/RG.2.2.27103.05288

Braun, Sabine 2011. Creating Coherence in Audio Description. *Meta* 56:3, 645–662.
<https://doi.org/10.7202/1008338ar>

Cámara, Lidia & Eva Espasa 2014. The audio description of scientific multimedia. *Translator* 17:2, 415–437. <https://doi.org/10.1080/13556509.2011.10799496>.

Chmiel, Agnieszka ja Iwona Mazur 2016. Researching preferences of audio description users - limitations and solutions. *Across Languages and Cultures*, 17(2), 271–288. doi:
<https://doi.org/10.1556/084.2016.17.2.7>

DCMP = Described and Captioned Media Program 2021. Description key - How to describe.
<https://dcmp.org/learn/captioningkey/617> (10.2.2021)

Eskola Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Etelä-Suomen aluehallintavirasto 2021a. Muita lakeja.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/muita-lakeja/> (27.8.2021)

Etelä-Suomen aluehallintavirasto 2021b. Digipalvelulain vaatimukset.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/> (27.8.2021)

- Finbow, Steve 2010. The State of Audio Description in the United Kingdom - from Description to Narration. *Perspectives, studies in translatology* 18:3, 215–229.
- Fryer, Louise 2013. New voices: An ecological approach to audio description. *The Psychologist*, 26:6. 458– 460. <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-26/edition-6/new-voices-ecological-approach-audio-description>. (20.1.2021)
- Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description*. Routledge: London.
- Hirvonen, Maija ja Tiittula Liisa 2020. Näetkö saman minkä minä kuulen? Audiovisuaalisen viestinnän saavutettavuus ohjelmatekstityksen ja kuvailutulkkauksen avulla. Teoksessa Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen (toim.), *Saavutettava viestintä: Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta etsimässä*. Helsinki: Gaudeamus. 73-108.
- Honkanen, Leena, ja Eero Vartio 1998. *Sanoilla maalattu maisema: Tutkimus syntymäsokeiden visuaalisesta maailmankuvasta*. Lahti: Imprimum-kustannus.
- ITC = Independent Television Commission 2000. *ITC guidance on standards for audio description*. http://audiodescription.co.uk/uploads/general/itcguide_sds_audio_desc_word3.pdf (27.10.2021)
- Jankowska, Anna 2015. *Translating audio description scripts: translation as a new strategy of creating audio description*. DOI:10.3726/978-3-653-04534-5.
- Jekat, Susanne J. & Luisa Carrer 2018. *A reception study of descriptive vs. interpretative Audio Description*. DOI:10.21256/zhaw-4994
- Kaczmarek, Lars & Klaus G. Wolff 2007. *Survey Design for Visually Impaired and Blind People*. DOI:10.1007/978-3-540-73279-2_41
- Kehitysvammaliitto ry 2018. Verkkosisällön saavutettavuusohjeet (WCAG) 2.1. <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-fi/#audio-description-prerecorded> (27.8.2021)
- Kela 2021. Opas vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun käyttöön. <https://www.kela.fi/documents/10180/0/opas-vammaisten-henkiloiden-tulkkauspalvelun-kayttoon-selkosuomi-pdf/> (13.10.2021)
- Lahtinen, Riitta 2010. Ympäristön kuvailua monin keinoin ja aistein. *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 4 (2010).
- Lahtinen, Riitta, Russ Palmer, ja Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*. Helsinki: Riitta Lahtinen.
- Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993.
- Limbach, Christiane 2012. *La neutralidad en la audiodescripción filmica desde un punto de vista traductológico*. Universidad Pablo de Olavide, väitöskirja. https://www.researchgate.net/publication/254095557_La_neutralidad_en_la_audiodescripcion_filmica_desde_un_punto_de_vista_traductologico (27.10.2021)
- Luonnonvarakeskus (Luke) 2016. Luonnon hyvinvointivaikutukset. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/virkistyskaytto/luonnon-hyvinvointivaikutukset/> (13.10.2021)

- Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2012. Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeet kuvailutulkille 2012. <http://kulttuuripalvelu.ay.nkl.fi/kuvailutulkkaus/ohjeita> (19.5.2021)
- Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013. Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeet kuvailutulkille 2013. <http://kulttuuripalvelu.ay.nkl.fi/kuvailutulkkaus/kuvailutulkkaustoimikunnan-ohjeet-kuvailutulkille-2013> (4.7.2020)
- Neves, Joselia 2015. Descriptive guides: Access to museums, cultural venues and heritage sites. Teoksessa Aline Remael, Gert Vercauteren & Nina Reviere (toim.), *Pictures painted in words – ADLAB Audio Description guidelines*. <http://www.adlabproject.eu/Docs/adlab%20book/index.html#descriptive-guides> (5.8.2021)
- NKL = Näkövammaisten liitto ry 2018. Näkövammarekisteri. <https://www.nkl.fi/fi/nakovammarekisteri>. (20.1.2021)
- NKL = Näkövammaisten liitto ry 2020. Näkövammaisuus. <https://www.nkl.fi/fi/nakovammaisuus> (20.1.2021)
- Office for National Statistics 2020. How to format your work with accessibility and style in mind. <https://digitalblog.ons.gov.uk/2020/04/17/how-to-format-your-work-with-accessibility-and-style-in-mind/> (27.10.2021)
- Perego, Elisa s.d. Strategies: Core video transcript. ADLAB PRO: Module 4 Unit 4. https://ddd.uab.cat/pub/videos/2018/202472/TR_M4_U4.pdf (14.5.2021)
- Qualtrics® 2021. Check Survey Accessibility. <https://www.qualtrics.com/support/survey-platform/survey-module/survey-tools/check-survey-accessibility/> (27.10.2021)
- Rai, Sonali 2011. RNIB international AD exchange study. Observations from a focus group study. http://audiodescription.co.uk/uploads/general/RNIB_International_AD_Exchange_Report4.pdf (20.1.2021)
- Ramos Caro, Marina 2013. *El impacto emocional de la audiodescripción*. Universidad de Murcia, Facultad de letras, väitöskirja.
- Remael, A., Nina Reviere & Gert Vercauteren (toim.) 2015. *Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines*. <http://www.adlabproject.eu/Docs/adlab%20book/index.html>. (14.5.2021)
- Reviere, Nina s.d. *Audio description guidelines*. ADLAB PRO: Module 1. Unit 7. <https://videodigitals.uab.cat/almacen/downloads/461/10083.mp4> (14.5.2021)
- Salonen, Kirsi 2020. *Kokonaisvaltainen luontokokemus hyvinvoinnin tukena*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University, 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1563-4>
- Salumäki Tiina 2019. Yle Luonnon kysely: Suomalainen on yllättävän vahvasti luontoihminen – sienestys, kalastus ja kansallispuistot eivät silti kiinnosta useimpia. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/09/27/yle-luonnon-kysely-suomalainen-on-yllattavan-vahvasti-luontoihminen-sienestys> (21.9.2021)

- Schmeidler, Emilie & Corinne Kirchner 2001. Adding Audio Description: Does It Make a Difference? *Journal of Visual Impairment and Blindness* 95, 197–212.
<https://doi.org/10.1177%2F0145482X0109500402>
- Snyder, Joel (toim.) 2010. *American Council for the Blind's Audio Description Project. Audio description guidelines and best practices. September 2010 – a work in progress. Version 3.1.* <https://adp.acb.org/docs/AD-ACB-ADP%20Guidelines%203.1.doc> (2.8.2021)
- Suomen Elokuvasäätiö 2021. Hakuilmoitus: Tuki elokuvan kuvailutulkkaukseen ja tekstitykseen heikkokuuloisille. <https://www.ses.fi/tuki/tuki-elokuvan-kuvailutulkkaukseen-ja-tekstitykseen-heikkokuuloisille/> (27.8.2021)
- Taylor, Chris s.d. Audio description directions. ADLAB PRO: Module 4 Unit 6.
<https://videodigitals.uab.cat/almacen/downloads/461/10511.mp4> (14.5.2021)
- Tiittula Liisa, Mikko Kurimo, André Mansikkaniemi & Päivi Rainò 2018. Ohjelmatekstityksen toimivuus eri kohderyhmien näkökulmasta. Teoksessa Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Kumpulainen & Katja Vuokko (toim.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 11, 20–34.
- Tiittula, Liisa ja Päivi Rainò 2013. Ohjelmatekstityksen laatu ja saavutettavuus vastaanottajan näkökulmasta. Teoksessa Marja Kivilehto, Minna Ruokonen & Leena Salmi (toim.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 7, 64–83.
- Tourula, Marjo ja Arja Rautio 2014. *Terveyttä luonnosta*. Oulu: Thule-instituutti Oulun yliopisto, Metsähallitus ja Oulun seutu.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuominen, Tiina 2016. Työkaluina käyttäjäkeskeinen kääntäminen ja käytettävyydestä. Teoksessa Pitkäsalo, Eliisa & Isolahti, Nina (toim.) *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature Series B3. Tampereen yliopisto, 27–46.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0113-2>
- Tuominen, Tiina, Maija Hirvonen, Anne Ketola, Eliisa Pitkäsalo & Nina Isolahti. Katsaus multimodaalisuuteen käännöstieteessä. Teoksessa Pitkäsalo, Eliisa & Isolahti, Nina (toim.) *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature Series B3. Tampereen yliopisto, 11–24. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0113-2>
- Vercauteren Gert s.d. *Central AD issues*. ADLAB PRO: Module 1 Unit 8.
<https://videodigitals.uab.cat/almacen/downloads/461/10084.mp4> (14.5.2021)
- VocalEyes 2016a. Audio describing colour. ADLAB PRO: Module 1 Unit 8.
<https://videodigitals.uab.cat/almacen/downloads/461/10887.mp4> (14.5.2021)
- VocalEyes 2016b. Giving directions. ADLAB PRO: Module 4 Unit 6.
<https://videodigitals.uab.cat/almacen/downloads/461/11121.mp4> (14.5.2021)
- WebAIM 2021. WAVE Web Accessibility Evaluation Tool. <https://wave.webaim.org/> (27.10.2021)

LIITTEET

Liite 1: Kuvailutulkatun luontoretkiäänitteen kuvailutulkkauskäsikirjoitus

Tervetuloa tänne kuvailutulkatulle äänimatkalle Kruunuvuoren metsään Helsingissä. [TUOMAS: Luonto-oppaanasi toimin minä Tuomas Lilleberg] ja kuvailutulkkina minä Niina Ollanketo.

Alkuesittely + maisema (pitkä, neutraali, vasemmalta oikealle)

Olemme kävelleet jo jonkin matkaa metsäpolkua, jolle nyt pysähdyimme hetkeksi.

Vasemmalla puolellamme on loivasti kohoava rinne, jossa kasvaa enimmäkseen valkoharmaarunkoisia koivuja ja muita vaaleanvihreälehtisiä puita sekä tummanvihreitä kuusia ja punaruskearunkoisia mäntyjä. Taaempana näkyy noin viisi metriä korkea kallio, jolla myös kasvaa sekä puita että matalampaa kasvillisuutta.

Edessämme tummanruskea polku jatkuu muutaman metrin levyisenä. Sen molemmin puolin kasvaa hyvin tiheästi enintään polvenkorkuisia heleänvihreitä kasveja.

Oikealla puolellamme taas on hieman harvemmassa puita, lähinnä koivuja, ja matalan heleänvihreän kasvillisuuden seassa makaa muutama puunrunko. Vaaleanvihreät lehdet muodostavat kuitenkin lähes yhtenäisen läpikuultavan verhon, jonka raoissa ja yläpuolella näkyy pilvistä taivasta. Kauempana puusto näyttää harvenevan entisestään ja maisema muuttuvan avarammaksi.

--- [OPASTUS] ---

Lähdemme kävelemään polkua eteenpäin ja tulemme aiempaa leveämpään kohtaan. Maanpinta on tässä tummemman ruskean värinen ja siinä on kengänjälkiä.

--- [TAUKO] ---

Lahopuu (lyhyt, neutraali, yleisestä yksityiskohtiin)

Edessämme makaa oksaton puunrunko. Runko on paksuudeltaan jalkapallon korkuinen ja ulottuu ainakin kahdenkymmenen metrin pituisena polun yli. Osa rungosta on paljas ja ruskea, osa taas valkoista, jossa on mustia viiruja. Rungon alla kasvaa ruohotuppoja ja joissakin kohdissa rungon päälläkin on vihreitä kasveja.

--- [OPASTUS] --- [Käävät mainitaan lopussa]

Käävät (lyhyt, neutraali, yleisestä yksityiskohtiin)

Käävät ovat ulokkeita, jotka ovat kuin nenän muotoisia, pyöreäreunaisia ja vaaleanharmahtavia. Niiden läpimitta vaihtelee muutamasta sentistä n. 10 senttiin. Ulokkeen ulkoreunalla on vaalean- ja tummanharmaita raitoja reunan suuntaisesti.

--- [OPASTUS] ---

--- [TAUKO] ---

[TUOMAS: Hei, tuossahan kasvaa suopursua...]

Suopursu (lyhyt, neutraali, alhaalta ylös)

Suopursun parin millimetrin paksuinen ruskea varsi on kyynärän korkuinen. Varren alaosa on paljas ja melko suora, mutta yläpäässä se haarautuu kahteen osaan, joista kasvaa tummanvihreitä lehtiä. Lehdet ovat muutaman millin levyisiä ja kahden, kolmen sentin pituisia. Varsien päissä on molemmissa kuudesta kymmeneen pientä valkoista kukkaa.

--- [OPASTUS] ---

Tuomas irrottaa lehden suopursusta, haistelee sitä hieman ja ojentaa murskaamamaansa lehteä minulle haistettavaksi.

--- [OPASTUS] ---

[TUOMAS: Ja hei, tuossahan kasvaa rahkasammalta...]

Rahkasammal (keskipitkä, tulkitseva, yleisestä yksityiskohtiin ja alhaalta ylös)

Maan tasalla on kauniin vihreä sammalmatto, jonka väreissä on ainutlaatuinen sekoitus kultaisen kellertävän vihreää ja kauniin vaaleaa mutta samalla syvää limetinvihreää ja paikoitellen myös hieman vaaleanrusehtavan vihreitä yksilöitä.

Sammaleenvarret ylettyvät maasta noin nilkan korkeudelle ja ovat aivan vierä vieressä kiinni toisissaan, muodostaen ihania pehmeitä mättäitä. Jokaisesta varresta säteilee koko varren pituudelta kimppuina viiteen eri suuntaan vihreitä haaroja, jotka näyttävät siltä kuin jokainen peukalonpaksuinen varsi muodostuisi pienistä vihreistä tähdistä, jotka ovat kasvaneet toistensa päälle. Varren latvassa haarat ovat tiheimmässä ja muodostavat kuin pienen vihreän muhkuraisen ruusukkeen.

--- [OPASTUS] ---

--- [TAUKO] ---

Kävelemme epätasaista, juurakkoista polkua eteenpäin polulla kasvavien kuusten oksien alla. Oikealla puolellamme puiden juurella on kirkkaan vaaleanvihreitä mustikanvarpuja ja suopursuja valkoisena sädehtivine kukkakuunuineen, sekä niiden takana lampi.

--- [TAUKO] ---

Lampi (pitkä, tulkitseva, itsestä ulospäin, lammen laidoilta sisäänpäin)

Poikkeamme pääpolulta hieman kapeammalle polulle, kohti lammen rantaa. Tulemme kohtaan, jossa maa on paljas ja ruskea ja sille on tuotu kaksi tukinpätkää, jotka seisovat pystyssä niin, että niille voi mukavasti istua. Edessämme aukeaa noin 60 metriä pitkä ja 20 metriä leveä todella kaunis suolampi. Me olemme lammen kapeassa päässä.

Aivan varpaidemme edestä alkaa lammen reunakasvillisuus, jossa alimpana on rahkasammalta ja sen yllä vihreitä heinämäisiä kasveja, jotka taipuvat polvenkorkuisina hieman toistensa päälle muodostaen pieniä kevyitä kumpuja. Joidenkin niiden päissä on myös tummanruskeita ja haaleankeltaisia, ison etanan kokoisia pötköjä. Niiden seassa kasvaa myös syvänvihreitä suoravartisia kasveja, jotka nousevat sammaleesta vaaksan korkuisina ja joiden kunkin yläpäässä on vain yksi suipon sydämen muotoinen lehti.

Molemmilla puolillamme on varpukasveja sekä puita, ainakin koivuja ja mäntyjä, ja rantakasvillisuus kaartaa edessämme rantaa myöten puoliympyrän muotoisena kaistaleena lammen yhdeltä sivulta toiselle.

Kauempana lammen molemmilla laidoilla aivan vesirajassa asti kasvavat puut kumartuvat hieman viistosti veden ylle, kuin kurkottaen kohti taivasta siellä, missä voivat.

Vastarannalla taas näkyy herkän hopeansävyistä vihreää kasvillisuutta, joka näyttää olevan samaa heinämäistä kortetta kuin tässä edessämme.

Lammen vesi on synkänsinertävän mustaa ja sen tyynestä pinnasta heijastuu lampea ympäröivä kasvillisuus ruskean ja vihreän sävyissä. Rantojen lähellä vedessä kelluu myös litteitä lumpeenlehtiä, jotka ovat ruosteisen kuparin värisiä.

Eteemme saapui juuri telkkäemo poikasensa kanssa, joka opettelee sukeltamaan hurjasti polskien ja aiheuttaen kuplia veden pinnalle, ja piipittäen samalla kun emo seuraa sen touhuja.

--- [OPASTUS] ---

--- [TAUKO] ---

Polunvarsi ilta-auringossa (pitkä, tulkitseva, ulkoa itseän päin)

Olemme nyt kiertäneet kävellen lammen toiselle puolelle, oikeastaan samalle puolelle, mistä aloitimme alun perin kierroksen. Ja tässä polun oikealla puolella, eli lammen ja polun välissä, avautuu aivan ihana, auringonpaisteinen maisema. Tuolla lähellä rantaa on rantakortteita, joita näkyy tässä harvojen puiden välistä, joiden ylle aurinko oikein loistaa kunnolla, ja ne näkyvät tuolleen oikein kirkkaan vaaleanvihreinä. Ja sitten kun tullaan tuolta rannasta meitä kohti, niin tuossa lähimpänä rantaa olevat mustikanvarvut loistavat myöskin auringossa oikein, lähes valkoisina, tuossa valon paisteessa. Ja sitten, kun tullaan tänne lähemmäs meitä, niin on jo hieman tummempaa. Mutta tässäkin meitä lähellä joissakin puitten oksissa aurinko valaisee hämähäkinverkkoja, jotka näkyvät tuossa auringonvalossa, joka siivilöityy ihanasti puiden lehtien ja havujen välistä ja näkyy taivaalla oikein tuollaisena auringonkehränä. Kesäillan aurinko siellä tosiaan meille suo valoaan. Tosi kaunis maisema tässä, ja linnutkin laulaa ihanasti. Jatketaan tästä vielä tuonne kallioille.

--- [TAUKO] ---

Kallio (lyhyt, tulkitseva, yleinen)

Kiipesimme lammen rannassa kulkevalta polulta kallioille, joiden harmaata pintaa päällystävät siellä täällä laajoina läikkinä valkeat ja harmaat, hattaraisen muotoiset jäkälämatot sekä kuivat tummanvihreät sammalmättäät. Kallion pinta on rosoisen epätasainen. Täällä kasvaa myös yllättävän paljon puita ja kanervaa.

--- [OPASTUS] --- [Kataja mainitaan lopussa]

Kataja (pitkä, tulkitseva, yleisestä yksityiskohtiin)

Edessämme oleva kataja on pensasmainen havupuu, joka on alhaalta leveimmillään kahden kyynärän levyinen ja kapenee hieman ylöspäin mennessä. Korkeudeltaan se on kahden ihmisen mittainen. Puun oksisto näyttää hieman sekasotkuiselta. Oksat ovat maan tasalla vaakatasossa, mutta polven korkeudella ne alkavat kurkottaa hieman yläviistoon ja latvassa ne ovat jo lähes pystysuoria.

Jokaisessa oksassa on hyvin tiheään sentin mittaisia tummanvihreitä neulasia. Neulasia on sekä oksan varressa että varresta erottuvissa, sormen pituisissa haaroissa, jotka roikkuvat löysästi oksasta alaspäin. Aivan oksien päissä on todella paljon uusia heleänvihreitä vuosikasvaimia.

Sisempänä pensaassa oksat ovat paljaat ja harmaat ja paikoittain vaaleanharmaan jäkälän peittämät. Oksien välistä näkyy myös monta ruskeaa, noin ranteenpaksuista puunvartta, jotka haarautuvat joka suuntaan uusiksi haaroiksi ja oksiksi, jotka ohuimmillaan ovat lyijykynän paksuisia.

--- [OPASTUS] ---

Tuomas nostaa puhuessaan esiin oksan alapuolen, jossa on kiinni pieni, haaleansinertävänvihreä marja. Se on pyöreä, vain puoli senttiä läpimitaltaan ja aivan kiinni puisessa oksassa.

--- [OPASTUS] ---

--- [TAUKO] ---

[TUOMAS: Kiitos...]

Ja munki puolesta kiitos tosi paljon osallistumisestasi tälle kuvailutulkatulle äänimatkalle! Toivomme, että vastaat myös äänitteen kanssa sinulle lähetettyyn kyselyyn, jonka avulla pyrimme kehittämään saavutettavia luontoretkiä näkövammaisille. Toivottavasti tavataan vastaisuudessa livenä kuvailutulkatulla luontoretkellä!

Liite 2: Kyselylomake: Luontoretken kuvailutulkkaus vastaanottajan näkökulmasta

Sivu 1/8

Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää näkövammaisille ja heikkonäköisille suunnattuja saavutettavia lähiluontopalveluita, kuten kuvailutulkattuja lähiluontoretkiä. Kaikki vastaukset käsitellään anonyymisti. Vastauksia kerätään 31.10. asti.

Vastausohjeet:

Kuuntele ennen vastaamista kuvailutulkattu luontoretkiäänite. Voit kuunnella äänitteen klikkaamalla tämän sivun alareunassa olevaa videokuvaketta. Äänitteen pituus on 22 minuuttia.

Huomaathan, että kysymykset koskevat vain naisäänen kuvailutulkkauksia kohtia, eivät miesäänen opastusta.

Voit vastata kysymyksiin niin pitkästi tai lyhyesti kuin itse toivot.

Kyselyssä on kahdeksan osiota ja kysymyksiä on yhteensä 22. Seuraavaan osioon pääsee kunkin sivun lopussa painamalla Seuraava/Next-nappulaa. Jos haluat muuttaa vastauksiasi, voit palata edelliseen osioon painamalla Edellinen/Back-nappulaa, joka sekin on sivun lopussa.

Kiitos vastaamisesta!

Kuuntele äänite klikkaamalla alla olevaa videokuvaketta:

https://youtu.be/_LhOIZdYVMo

2/8 Kuinka miellyttävää kuvailutulkkaus mielestäsi oli?

Vastaa kysymyksiin henkilökohtaisen mielipiteesi mukaisesti.

Luontoretkiäänitteessä naisääni kuvailutulkkaasi yhteensä 9 eri kohdetta, joiden kuvailusta seuraavissa kysymyksissä kysytään mielipiteitäsi. Kuvailutulkatut kohteet ovat:

- Metsäpolku (maiseman ensiesittely)
- Lahopuu
- Käävät
- Suopursu
- Rahkasammal
- Lampi
- Polunvarsi ilta-auringossa
- Kalliomaisema
- Kataja.

1. Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi miellyttävintä? Valitse enintään kolme kohdetta alla olevasta listasta.

Metsäpolku (maiseman ensiesittely)

Lahopuu

Käävät

Suopursu

Rahkasammal

Lampi

Polunvarsi ilta-auringossa

Kalliomaisema

Kataja.

2. Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi vähiten miellyttävää? Valitse enintään kolme kohdetta alla olevasta listasta.

Metsäpolku (maiseman ensiesittely)

Lahopuu

Käävät

Suopursu

Rahkasammal

Lampi

Polunvarsi ilta-auringossa

Kalliomaisema

Kataja.

3. Mitkä seikat vaikuttivat kuvailutulkkauksen miellyttävyyteen mielestäsi myönteisesti tai kielteisesti? Kirjoita vastauksesi alla olevaan laatikkoon.

3/8 Kuinka selkeää kuvailutulkkaus mielestäsi oli?

Vastaa kysymyksiin henkilökohtaisen mielipiteesi mukaisesti. Muistathan, että kysymykset koskevat vain naisäänen kuvailutulkkaamia kohtia, eivät miesäänen opastusta.

4. Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi selkeintä? Valitse enintään kolme kohdetta alla olevasta listasta.

Metsäpolku (maiseman ensiesittely)

Lahopuu

Käävät

Suopursu

Rahkasammal

Lampi

Polunvarsi ilta-auringossa

Kalliomaisema

Kataja.

5. Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi vähiten selkeää? Valitse enintään kolme kohdetta alla olevasta listasta.

Metsäpolku (maiseman ensiesittely)

Lahopuu

Käävät

Suopursu

Rahkasammal

Lampi

Polunvarsi ilta-auringossa

Kalliomaisema

Kataja.

6. Mikä teki kuvailutulkkauksesta mielestäsi selkeää tai epäselvää? Kirjoita alle.

4/8 Kuvailun etenemisjärjestys

Kuvailun etenemisjärjestyksellä tarkoitetaan tässä sitä, missä järjestyksessä yksittäisen kohteen tai näkymän eri kohtia kuvaillaan.

Äänitteessä yksittäisten kohteiden kuvailutulkkauksessa edettiin tietyssä järjestyksessä viidellä eri tapaa:

- vasemmalta oikealle (metsäpolkumaisema)
- yleisestä yksityiskohtiin (lahopuu, käävät, rahkasammal, kataja)
- alhaalta ylös (suopursu, rahkasammal)
- laidoilta sisäänpäin (lampi)
- ulkoa itseen päin (polunvarsi ilta-auringossa).

7. Millainen kuvailutulkkauksen etenemisjärjestys oli mielestäsi miellyttävin? Valitse niin monta kuin haluat viidestä vaihtoehdosta.

Vasemmalta oikealle

Yleisestä yksityiskohtiin

Alhaalta ylös

Laidoilta sisäänpäin

Ulkoa itseen päin

8. Millainen kuvailutulkkauksen etenemisjärjestys oli mielestäsi vähiten miellyttävä? Valitse niin monta kuin haluat viidestä vaihtoehdosta.

Vasemmalta oikealle

Yleisestä yksityiskohtiin

Alhaalta ylös

Laidoilta sisäänpäin

Ulkoa itseen päin

9. Vaikuttiko kuvailun etenemisjärjestys kuvailutulkkauksen yleiseen miellyttävyyteen myönteisesti, kielteisesti, molempia vai ei ollenkaan? Valitse yksi neljästä vaihtoehdosta tai kirjoita oma vastauksesi viidennen vaihtoehdon kohdalle.

Myönteisesti

Kielteisesti

Molempia

Ei ollenkaan

Muu:

10. Mitkä seikat tekivät kuvailun etenemisjärjestyksestä enemmän tai vähemmän miellyttävän? Muuta kommentoitavaa kuvailun etenemisjärjestyksestä? Kirjoita alle.

5/8 Kokojen ja mittojen kuvailu

Kuvailutulkkauksessa ilmaistiin kokoja ja mittoja kolmella tyylillä:

- Metrijärjestelmän mitat (esim. kahdenkymmenen metrin pituinen, läpimitta vaihtelee muutamasta sentistä noin 10 senttiin, parin millimetrin paksuinen, puoli senttiä läpimitaltaan.)
- Kehonosien mitat (esim. kyynärän korkuinen, polvenkorkuinen, peukalonpaksuinen, vaaksan korkuinen, korkeudeltaan kahden ihmisen mittainen, sormen pituinen, ranteenpaksuinen.)
- Arkisten esineiden mitat (jalkapallon korkuinen, ison etanan kokoinen, lyijykynän paksuinen).

11. Mikä mittojen kuvailutyyli oli mielestäsi miellyttävin? Valitse yksi kolmesta tai kirjoita oma vastauksesi neljännen vaihtoehdon kohdalle.

Metrijärjestelmä

Kehonosien mitat

Arkisten esineiden mitat

Muu:

12. Mikä mittojen kuvailutyylisi oli mielestäsi vähiten miellyttävä? Valitse yksi kolmesta tai kirjoita oma vastauksesi neljännen vaihtoehdon kohdalle.

Metrijärjestelmä

Kehonosien mitat

Arkisten esineiden mitat

Muu:

13. Miksi jokin tyyli miellytti enemmän tai vähemmän kuin muut? Muuta kommentoitavaa mittojen kuvailusta? Kirjoita alle.

6/8 Värien kuvailu

Muistathan edelleen, että kaikki kysymykset koskevat vain naisäänen kuvailutulkkauksia kohtia, eivät miesäänen opastusta.

Kuvailutulkauksessa värejä kuvailtiin muun muassa seuraavin sanoin:

valkoharmaarunkoinen, tummanvihreä, tummanruskea, heleänvihreä, valkoinen jossa on mustia viiruja, vaaleanharmahtava, kauniin vihreä, ainutlaatuinen sekoitus kultaisen kellertävän vihreää, kauniin vaaleaa mutta samalla syvää limetinvihreää sekä kirkkaan vaaleanvihreää, valkoisena sädehtivä, herkän hopeansävyistä vihreää, synkän sinertävän musta, ruosteisen kuparin värinen.

14. Mistä väri-ilmaisista pidit erityisesti? Miksi? Kirjoita alle.

15. Mistä väri-ilmaisista et erityisesti pitänyt? Miksi? Kirjoita alle.

16. Muuta kommentoitavaa värien kuvailusta? Kirjoita alle.

7/8 Kuvailutulkkauksen pituus

Esimerkiksi kääpiä ja kalliomaisemaa kuvailtiin melko lyhyesti, kun taas alun metsäpolkumaisemaa ja katajaa kuvailtiin pidemmästi.

17. Piditkö enemmän lyhyistä vai pitkistä kuvailuista vai yhtä paljon molemmista? Valitse yksi kolmesta vaihtoehdosta.

Lyhyistä

Pitkistä

Molemmista yhtä paljon

18. Muuta kommentoitavaa kuvailujen pituudesta? Kirjoita alle.

8/8 Taustatiedot

Näitä tietoja kysytään vain vastausten tilastollista käsittelyä varten, eikä niihin ole pakko vastata.

19. Oletko heikkonäköinen, syntymäsokea, sokeutunut myöhemmällä iällä vai jotain muuta? Valitse yksi kolmesta vaihtoehdosta tai kirjoita oma vastauksesi neljännen vaihtoehdon kohdalle.

Heikkonäköinen

Syntymäsokea

Sokeutunut myöhemmällä iällä

Muu:

20. Minkä ikäinen olet? Kirjoita numeroin.

21. Mikä on asuinpaikkakuntasi? Kirjoita alle.

22. Mikä on sukupuolesi? Valitse yksi kolmesta vaihtoehdosta.

Nainen

Mies

Muu sukupuoli-identiteetti

23. Alla olevaan kommenttikenttään voit vielä lisätä muita luonnon kuvailutulkkamiseen tai kuvailutulkattuun luontopodcastiin liittyviä kommentteja tai ajatuksia, joita haluaisit tuoda esille. Voit myös ehdottaa kuvailutulkattavia kohteita, luonnonilmiöitä tai eliöitä, joita toivoisit kuvailtavan tulevilla kuvailutulkatuilla luontoretkillä.

Tässä olivat kaikki kysymykset. Jos haluat tarkistaa tai muuttaa vastauksiasi, voit tehdä sen klikkaamalla Edellinen/Back-painiketta sivun alalaidassa.

Liite 3: Haastattelurunko

Huom: Kysymyksissä kysytään henkilökohtaisia mielipiteitä, eli ei tarvitse huolehtia mistään absoluuttisista totuuksista vaan vastaatte oman kokemuksenne mukaan.

Huom. 2: Kaikki kysymykset koskevat vain naisäänen kuvailutulkkauksia kohtia, eivät miesäänen opastusta.

(Naisäänen kuvailutulkkaukset kohteet (yhteensä 9):

- Metsäpolku (maiseman ensiesittely)
- Lahopuu
- Käävät
- Suopursu
- Rahkasammal
- Lampi
- Polunvarsi ilta-auringossa
- Kalliomaisema
- Kataja.)

Miellyttävyys

Mikä teidän mielestänne teki kuvailutulkkauksesta miellyttävää tai vähemmän miellyttävää?

/Mitkä seikat vaikuttivat kuvailutulkkauksen miellyttävyysasteeseen mielestäsi myönteisesti tai kielteisesti?

(mistä tykkäsit, mistä et, omat mieltymykset)

(Minkä kohteiden kuvailutulkkaus oli mielestäsi miellyttävintä / vähiten miellyttävää ja miksi?)

((Luettele kohteita (ensimmäiset viisi / viimeiset neljä) ja pyydä esim. kommentoimaan, mikä siitä kuvailusta teki miellyttävää/vähemmän miellyttävää))

Kokojen ja mittojen kuvailu

Millainen mittojen ja kokojen kuvailu oli mielestänne miellyttävää tai vähemmän miellyttävää?

(Kokoja ja mittoja ilmaistiin kuvailutulkkauksissa kolmella tyylillä:

- Metrijärjestelmän mitat (esim. kahdenkymmenen metrin pituinen, puoli senttiä läpimitaltaan.)
- Kehonosien mitat (esim. kyynärän korkuinen, ranteenpaksuinen.)
- Arkisten esineiden mitat (jalkapallon korkuinen, ison etanan kokoinen.)

(Mikä mittojen kuvailutyyli oli mielestäsi miellyttävin/ vähiten miellyttävä ja miksi?)

*** Jos tarpeen, muistuta, että kaikki kysymykset koskevat vain naisäänen kuvailutulkkauksia kohtia, eivät miesäänen opastusta. ***

Värien kuvailu

Mistä väri-ilmaisuista pidit erityisesti/ et erityisesti pitänyt ja miksi?

(Kuvailutulkauksessa värejä kuvailtiin mm. seuraavin sanoin:

tummanruskea, heleänvihreä, valkoisena sädehtivä, herkän hopeansävyistä vihreää, synkänsinertävän musta, tummanvihreä, valkoinen jossa on mustia viiruja, valkoharmaarunkoinen, vaaleanharmahtava, ruosteisen kuparin värinen, kauniin vihreä, ainutlaatuinen sekoitus kultaisen kellertävän vihreää, kauniin vaaleaa mutta samalla syvää limetinvihreää sekä kirkkaan vaaleanvihreää...)

Kuvailun etenemisjärjestys

Kuvailun etenemisjärjestyksellä tarkoitetaan tässä sitä, missä järjestyksessä **yksittäisen** kohteen tai näkymän eri kohtia kuvaillaan:

- vasemmalta oikealle (metsäpolkumaisema)
- yleisestä yksityiskohtiin (lahopuu, käävät, rahkasammal, kataja)
- alhaalta ylös (suopursu, rahkasammal)
- laidoilta sisäänpäin (lampi)
- ulkoa itseen päin (polunvarsi ilta-auringossa).

Millainen kuvailutulkkauksen etenemisjärjestys oli mielestäsi miellyttävin/ vähiten miellyttävä ja miksi?

Vaikuttiko kuvailun etenemisjärjestys kuvailutulkkauksen yleiseen miellyttävyyteen?
(myönteisesti, kielteisesti, molempia, ei ollenkaan?)

Kuvailutulkkauksen pituus

Piditkö enemmän lyhyistä vai pitkistä kuvailuista vai yhtä paljon molemmista? Miksi?

(Esimerkiksi kääpiä ja kalliomaisemaa kuvailtiin melko lyhyesti, alun metsäpolkumaisemaa ja katajaa pidemmästi.)

Loppukommentit

Muita luonnon kuvailutulkausta koskevia kommentteja, ajatuksia tai toiveita?

(Toiveita kuvailutulkattavia kohteita?)

Liite 4: Luonnonympäristöjen kuvailutulkkauksen pääperiaatteita

- **Kysy kuulijalta, mitä hän toivoo!**
- Voit kuvailla maisemia, kasveja, kiviä, eläimiä, sieniä, taivasta, maata, vesistöjä – aivan kaikkea luonnossa.
- Etene **yleisestä yksityiskohtiin**. Kerro ensin yleiskuva ja pääpiirteet ja etene sitten muotoihin, väreihin, mittasuhteisiin ja pieniin yksityiskohtiin.
- **Nimeä** kuvailtava laji heti kuvailun alussa, jos tunnistat sen.
- Korosta sitä, mikä tekee kohteesta **erityisen** – mikä kiinnittää sinun huomiosi?
- Kerro selkeästi, **missä kohtaa kuulijan sijainti on** suhteessa kuvailtavaan ympäristöön. Tähän voi käyttää esim. kellotaulua tai oikea, vasen, edessä, takana, viistosti vasemmalla.
- Kuvaile myös **maastoa**: onko polku tasainen, kivinen, juurakkoinen? Nouseeko tai laskeeko polku edessäpäin? Kiinnitä kuulijan huomio mahdollisiin vaikeakulkuisiin kohtiin hieman etukäteen.
- **Etäisyyksiä ja kokoja** voi kuvailla metrimittoina tai verrata kehonosiin tai kuulijalle tuttuihin esineisiin: ”Noin viiden askeleen / kahden metrin päässä on kelohonka.” ”Kivi on samankokoinen kuin kotipihan karviaispensas.”
- **Pysähdysten** kannattaa olla pääsääntöisesti lyhyitä. Voi myös kuvailutulkata samalla, kun liikkuu luonnossa.
- **Kielen** täytyy olla selkeää, yksinkertaista ja suoraa, mutta myös eloisaa, värikästä ja monipuolista. Tavoitteena on ”maalata sanoilla mielen maisema”. Pitkät ja monimutkaiset kuvailut kuormittavat muistia, kun taas värikäs kielenkäyttö tuo kuvailun eloon ja maalaa tehokkaasti maiseman kuulijan mieleen.
- **Ottakaa kaikki aistit käyttöön!** Jos kuvailtavaa kohdetta voi tunnustella, kuunnella, haistella tai jopa maistella, se voi tukea kuvailua ja tehdä kokemuksesta kokonaisvaltaisemman.

Lähteitä ja lisätietoa:

Niina Ollanketo 2021: Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnon kuvailutulkkaus vastaanottajien näkökulmasta.

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013. Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeet kuvailutulkille 2013. <http://kulttuuripalvelu.ay.nkl.fi/kuvailutulkkaus/kuvailutulkkaustoimikunnan-ohjeet-kuvailutulkille-2013>

Riitta Lahtinen, Russ Palmer ja Merja Lahtinen: Aisti kuvailu. 2009. Saatavilla Piki-kirjastoissa.

ENGLISH SUMMARY

WHAT DO AUDIO DESCRIPTION USERS PREFER? RECEPTION STUDY ON THE AD OF NATURAL ENVIRONMENTS

Introduction

Näköammaisten kulttuuripalvelu (2012, 1) defines audio description (AD) as follows: An audio describer puts into words what a visually impaired person (a VIP) cannot see. AD means turning visual information into verbal information. The goal of AD is for VIPs to be part of an experience on a par with people with no visual impairment. AD users are people whose vision is impaired in such a way that it causes significant difficulties in their daily life (NKL 2020), including both blind and partially sighted people. AD helps visually impaired people or VIPs follow the plot of a film or a play more effectively, but also to increase their sense of independence and social inclusion (Fryer 2016, 49–50). AD is a form of multidimensional, intermodal and intermedial translation. In other words, both the communication channel and the sign system change when visual information is turned into auditorily available form as speech, or visual signs are turned into linguistic ones. (Tuominen et al. 2016, 16–17).

This study is concerned with the AD of natural environments. Natural environments in this context mean non-human nature, like local natural environments, national parks, wild animals, plants, bodies of water and other parts of our environment where the influence of humans is less apparent than in urban environments. Spending time in nature has been proven to increase people's physical, mental and social health and wellbeing (Tourula & Rautio 2014, 20, 58; Luonnonvarakeskus 2016), and Finns spend time in nature two to three times a week on average (Salumäki 2019). In short, nature is of great significance to Finns.

The aim of this study is to promote VIPs' equal opportunities to enjoy natural environments and the associated health and wellbeing benefits. In addition, this study can help develop AD in Finland, where little AD research has been done so far. More specifically, this paper seeks to find out what kind of AD choices its users prefer in terms of, for example, expressing size or colours, how subjective or objective the AD should be and other possible preferences.

The research questions are: 1) What do AD users want from the AD of natural environments? 2) Do the current AD guidelines by Näkövammaisten kulttuuripalvelu (2013) (the Finnish Cultural Services for the Visually Impaired) correspond to the wishes of AD users?

Reception studies are used to find out what VIPs think about AD, from the users' point of view. In previous reception studies, the ideal of objective or neutral AD has been questioned. Although many current AD guidelines (such as Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2013) recommend neutral AD, it is not always what AD users prefer, and subjective AD can even enhance the movie experience of VIPs (Bardini 2017; Jekat & Carrer 2018). Therefore, this study will also attempt to find out if the guidelines by Näkövammaisten kulttuuripalvelu (2013) correspond to the preferences of VIPs in terms of subjectivity and neutrality.

Furthermore, current official guidelines include no instructions for the AD of nature, even though the AD of nature has special traits that the current instructions do not respond to sufficiently. The bulk of AD has in fact been made for film and TV (Fryer 2016, 21), and even on an international level the few instructions that could be found and were related to the AD of natural environments were guidelines for the AD of nature documentaries and audio guides (ITC 2000; Neves 2015; Mass Audubon 2016).

AD Requirements

There are several laws in Finland that promote accessibility. The most concrete requirements are included in the Act on the Provision of Digital Services which is based on the EU accessibility directive and uses the WCAG 2.1 accessibility criteria (Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2021a). The Act on Yleisradio Oy also requires that the Finnish public broadcasting company Yleisradio (YLE) offer programs to minority groups and those with special needs, and YLE have increased their supply of programs with AD in recent years (Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993, 3. luku 7 §; Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry 2021). However, only public digital service providers and YLE have concrete AD requirements to respond to. The Finnish Social Security Institution Kela also offers interpreting services for those with hearing deficits, but not for those who have only visual impairments (Kela 2021, 6). In the cultural field, however, there is more progress in AD since the Finnish Film Foundation started to require AD and subtitling for the hearing impaired from all films that receive the foundation's marketing and distribution support grants. Furthermore, they offer a separate grant

for the production of AD and subtitling for the hearing impaired for films. (Suomen Elokuvasäätiö 2021).

AD Guidelines and Challenges

Objectivity or neutrality has generally been considered desirable in AD and many official AD guidelines advise to avoid subjectivity (e.g., ITC 2000, 9, 18; Snyder 2010, 12, 17). However, at least in Europe this attitude has started to change, and the new ADLAB guidelines openly state that all viewers see a slightly different film, so there is always some degree of subjectivity in AD (Remael et al. 2015). Some AD researchers have also suggested that subjectivity might make AD more realistic and fulfilling, richer, freer and better. It can also be practical and help shorten AD. (ITC 2000, 15; Mazur & Chmiel 2012; Fryer 2016, 165). In practical AD work however, subjectivity and objectivity are not so much binary opposites as they are different possibilities on a continuum where AD is located in different places on each occasion, as the audio describer balances between the different needs and aims of AD (Mazur & Chmiel 2012). Recommended ways to use subjectivity in AD can involve the use of metaphor and simile and the interpretation of the meaning of facial expressions, as well as marking a subjective statement as such by using expressions like “In my opinion” (Reviere s.d.; Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry 2013, 3; Fryer 2016, 69).

The AD of colours is challenging and often raises many questions, but it helps VIPs better understand and create a mental image of what is being described, as well as to make use of their previous colour memories (VocalEyes 2016a). Furthermore, colours have emotional and cultural connotations which most VIPs are aware of (Fryer, 2016, 68–69). Some VIPs also want to know about the details of colours: their purity, darkness or lightness, temperature, shades and mixing with other colours (Lahtinen 2009, 96; VocalEyes 2016a).

As for the AD of sizes, distances and other measurements, Näkövammaisten Kulttuuripalvelu (2013, 2) recommends using concrete expressions such as “*at arm’s length*”, “*waist-high*”, “*the shape of an egg*”, or “*the size of a football*”. However, these measurements pose some challenges. Firstly, items used for describing measurements have to be known to the AD user, and secondly, both body parts and items used this way should be a standard size, which humans are not. Some other guidelines (e.g., DCMP 2021) as well as Lahtinen et al. (2009, 104) recommend the use of metric measures in addition to body parts and familiar items, which

offers more flexibility to the audio describer and can be useful since most people in Finland are familiar with the metric system.

As stated earlier, there are no specific instructions for the AD of natural environments, and most AD focuses on film and TV. Most AD research, too, is focused on those fields, and there is very little research regarding AD in environments other than on television and in theatres, at least based on the research carried out for this paper in Finnish, English and Spanish. However, one study on the AD of nature documentaries found that AD enhanced learning about the scientific contents of nature documentaries and made it more pleasant and more interesting to watch (Schmeidler & Kirchner, 2000). Therefore, the AD of guided tours in natural environments could also possibly enhance VIPs' learning about natural phenomena and even enhance the positive effects of nature within them. So far, the most applicable instructions for the AD of nature are those of Josélia Neves (2015) for the creation of audio guides, for example: Highlight what makes the place special; State clearly what the listener's position is in relation to the environment; Stops should be short (1 to 2 minutes).

Methods and data

The goal was to conduct a reception study to find out what VIPs themselves want from AD, so an online questionnaire and a focus group interview were used as the data gathering methods. This research first began in 2020, and the COVID-19 pandemic made it too dangerous to meet people in live situations, and as a result, preparations were made to do everything remotely. Therefore, an AD script for a podcast-like recording of a nature tour was written for objects around a swampy pond in Kruunuvuori, Helsinki, and nature guide Tuomas Lilleberg talked about natural phenomena around those objects. Altogether, nine objects were described: the initial introduction of the landscape; a fallen tree trunk; bracket fungi; *Rhododendron tomentosum* or marsh Labrador tea; sphagnum moss; a pond; the path in the evening sun; a rock mass; and a juniper. In the AD, a variety of AD choices were used to test which ones would satisfy questionnaire respondents and which would not. Some pieces of AD were made as neutral as possible, and in others, subjectivity was a key feature. Subjectivity was expressed by adding in evaluative adjectives such as *wonderful* or *beautiful*, and colours were described in a more detailed and imaginative way in the subjective ADs. Some ADs were short and some long, and some proceeded from the bottom to the top of the described item, some from the general to

details, one from the sides to the centre, and one commenced from the outside towards the describer. The ADs included metric measurements as well as measurement descriptions using body parts or everyday items. The scripts were based on previous AD theory as well as excursions to the location, and to ensure clear and natural AD voicing, reading the script out loud was practised before the recording session. The recording was edited so it would be pleasant to listen to, removing a few utterances of 'um' and stabilising the volume. The recording was then uploaded to YouTube to be published together with the online questionnaire. The questionnaire was drawn up in parallel with the AD script, so there were questions about each of the AD choices that were made in the recording: the AD of measurements and colours, the order of progression with each AD (from the general level to details, for example), and the length of AD. The respondents were not directly asked about subjectivity or neutrality but were asked which of the described items in their opinion had the most enjoyable, the least enjoyable, the clearest and the least clear ADs. 'Enjoyability' is not a very exact scientific term, but when attempting to find out the recipients' preferences, it leaves space for them to define what is important to them in AD and what affects whether they are satisfied with the AD or not. There were separate questions about clarity, even though you could assume clarity in AD is a prerequisite for it being enjoyable. However, other factors can affect AD enjoyability besides clarity.

Background information was also requested to monitor how representative the sample was. There were 2 respondents who had been born blind, 2 who had gone blind in later age, 1 who had gone blind as a child, 6 who had had partial vision since birth, 6 whose vision had become partial later in life, and one said they were a visual person whose vision had declined slowly since childhood until perfect blindness in adulthood. The respondents' ages varied from 20 to 70 years old, and the average age was 53,2 years. Eight respondents were women, 12 men and one of another gender identity. The respondents' places of residence varied from Lapland to Helsinki but were mostly on the southern side of Kuopio.

Moreover, a focus group interview was carried out when there was an opportunity to interview people in a local parish group for VIPs. There were three VIP participants and six participants with no visual impairment who were volunteers in the group. The interview was administered together with university lecturer Anne Ketola. In the interview situation, we first listened to the recording of the audio described nature tour. After that, the interview itself was a semi-structured thematic interview, where we discussed what the participants thought about the different research topics: the enjoyability and clarity of AD, AD of colours and measurements,

the length of AD and the order of the AD. The same questions were used in the interview as in the questionnaire so the answers would be comparable, though minor changes were made as to avoid too much formality during the interview. After the interview, a transcription of the recording was produced.

The interview transcript and the qualitative questionnaire responses were then analysed using abductive qualitative content analysis. Abductive analysis means the analysis is not based on existing theory but rather an attempt was made to draw observations from the data and then use theory to support some of those observations (Eskola 2001). In other words, data-driven content analysis was the blueprint, but at the later stages of analysis the respondents' comments were also compared to existing AD guidelines and theory. The responses are also about a recording which was done according to previous AD theory and the AD scriptwriter's own previous knowledge of AD, so in that sense too, existing AD theory bears an effect on this research. To analyse the quantitative responses on the clarity and enjoyability of each piece of AD, the total number of respondents who had considered a particular piece of AD one of the clearest or one of the most enjoyable was taken, and from that aggregate was subtracted the number of respondents who had considered that piece of AD one of the least clear or least enjoyable pieces of AD. In this way, a compound value was produced for both clarity and enjoyability to produce rankings of all the different pieces of AD on the recording. For other quantitative responses the different answer options were simply ranked based on the number of responses in favour of each. There were so few responses to the questionnaire (24 in total) that it would have been impossible to draw any statistically significant conclusions.

Key results

Measurements:

The respondents' preferences varied greatly: many preferred the metric system for the AD of sizes and distances, some preferred the use of everyday items for it, and some the use of body parts. For each option, there were also respondents who thought the AD was unclear or less enjoyable when sizes were expressed in a certain way. Some also preferred variety in the way sizes and distances were expressed, which could be a good solution to please the different preferences AD users often have. When body parts or everyday items are used for the AD of sizes, the audio describer should make sure to only use body parts or everyday items whose size is constant, and not those whose size can vary. With everyday items, the audio describer should

also make sure that the AD users are familiar with the item. Some respondents also said the best way to describe an item's size depends on the item being described. For example, it is a good idea to consider the shape of the item that is being described and the item or body part that is used to describe its size: a finger's or a wrist's width to describe a tree trunk or branch also corresponds with the shape, whereas "the height of a football" does not work so well. Some respondents also hoped for more description of the terrain and its shapes, as well as the described items' relative size and position to their surroundings. As for body parts, they should not be old measures, like span (*vaaksa*) or cubit (*kyynärä*) which were used in the recording, unless the audio describer is certain that the listeners are familiar with those measures.

Colours:

As for the AD of colours, many respondents reflected on how the type of visual impairment might affect preferences and how difficult it is to describe colour, since everyone sees colours in a slightly different way. Some respondents who had previously been able to see colour were able to return to some of their visual memories with the help of AD. On the other hand, people who have never seen colours can experience them as feelings and enjoy the AD of colours that way, as one such respondent highlighted. Many respondents enjoyed the detailed AD of colour including shades, mixture of different colours, darkness and light. Some however said that less colour description would have been enough, so here, too, there are individual differences in taste. Some also said that it is important for AD to be balanced, so that it does not focus too much on colours or other details, but rather to create a balanced whole. On average however, the AD of colours seemed to be important to AD users.

AD's order of progression:

The order of progression was most often considered enjoyable when an individual AD started from the general level and then went into details. This is the order of progression which the current guidelines by Näkövammaisten kulttuuripalvelu (2013, 2) recommend, and the results of this study support that recommendation. Many respondents also preferred going from the sides to the centre of the described item, and from the bottom to the top. The popularity of these options could be related to them being used in a suitable context: proceeding from the sides to the centre seems to have been a good choice for a swampy pond, and bottom to top for plants. Thus, the described item's nature can also affect which progression order is preferred, whereas

proceeding from the general level into details can be a generally satisfactory solution that fits most situations. Furthermore, it can sometimes be useful to present things in a particular order to, for example, highlight a detail. One respondent also noted that it would be good to only use one or two different kinds of progression order in the same AD ensemble.

The length of AD:

On average, respondents seemed to slightly prefer short and to-the-point AD over long descriptions. However, some also said the AD should not be too short because an AD that is too short leaves the listener wondering about what was missing in the AD and may leave questions unanswered. And again, there was so much variation in the respondents' opinions that it is impossible to define any clear preference. Suitable AD length seems to vary depending on the AD user's personal preferences, the described item or view and sometimes even the audio describer's own interest. When considering the length of AD, it is important to take into account AD users' attention span and potential distractions in the environment which might make it harder to focus on the AD.

Enjoyability:

The moss and the juniper were mentioned as particularly enjoyable pieces of AD during the interview. In addition, there were individual comments in the questionnaire responses stating that enjoyability was improved by the participation of an expert, detailed description of small things in nature, the balanced inclusion of knowledge, shapes and colours in AD, and the fact that the recording was done in nature. Earlier sections have included discussion on what AD choices have been considered less enjoyable. In addition to this, one respondent answered that AD is less enjoyable when it causes questions and does not create a whole. Many respondents also said that the audio describer's voicing affects the enjoyability of the AD, and wished for clear, calm and natural voicing. This was not a theme that was asked about, but the fact that many respondents still brought it up seems to highlight how important AD voicing is. It would, therefore, be beneficial if AD training included some basics of voicing, which was also suggested in the ADLAB training materials and by Fryer (2016, 87–99).

Based on the compound values of enjoyability (as explained in Methods and Data), the initial introduction of the landscape, the pond and the path in the evening sun were considered to be the most enjoyable pieces of AD. In other words, long descriptions of large spaces or landscapes

were the most enjoyable. The other AD choices in those pieces of AD varied, but the popularity of these pieces of AD could be related to the fact that landscapes are inaccessible to VIPs through other senses, whereas smaller things can be touched, smelled or even tasted. Immediate surroundings can also be sensed through hearing, but large landscapes are more difficult to assess that way, except perhaps through listening to echoes. The importance of the description of landscapes can also be related to the fact that landscapes can be part of our cultural identity, for example in the case of traditional national landscapes. Furthermore, there are often viewpoints along nature paths and hiking trails, which for one reason or another attract people. That is precisely why VIPs should also be allowed to be made aware of what makes these views so special.

Subjective ADs scored slightly better than objective ADs in terms of enjoyability, which shows that subjectivity may even improve the enjoyability of AD. As Fryer (2016) suggested, it could be beneficial to admit that AD is always somewhat subjective and proceed to discuss what subjectivity means in practice, what kind of subjectivity AD may include, the varying preferences of AD users and how to alert users to the fact that something in AD is a subjective interpretation by the audio describer. The popularity of subjective pieces of AD may also have been improved because often they were longer descriptions than the neutral ones, so listeners had more time and knowledge to create an image in their mind. These short descriptions will be discussed further in the next section on clarity.

Clarity:

As stated previously, the respondents found metric measures a clear way of describing size. Some respondents found descriptions of large spaces or views the clearest, whereas others thought the AD of plants was the clearest. Three respondents mentioned that when the AD is clear it helps them to paint a picture of what is being described in their mind.

Based on the calculation for the compound value of quantitative responses on clarity as explained in the previous chapter, the initial introduction of the landscape was rated higher than any other piece of AD in clarity. This could however be related to this AD's position as the first segment on the recording, as it may have been easier to focus on listening to the AD at the start of the recording. The marsh Labrador tea, the juniper and the pond were also considered clear pieces of AD more frequently than average. Both the juniper's and the pond's AD progressed from a general level to details, which seems to have improved AD clarity, as discussed also in

the earlier section on the AD's order of progress. The most unclear piece of AD was clearly the fallen tree trunk. Its description was neutral, short and proceeded from the general level to details, so it complied with general AD guidelines. However, several qualitative responses mentioned that the expression "the height of a football" was an unclear way to measure the height of the fallen tree trunk. Because the AD was short, just this one unclear expression may have influenced its reception. Some confusion may have been caused due to the unclear boundaries between the roles of the audio describer and the nature guide. After this piece of AD, the nature guide also described what one part of the tree trunk looked like, when it should have been the audio describer who did this. Other pieces of AD which were considered less clear than the average were also short, so it is possible that short pieces of AD are more likely to leave questions unanswered and therefore can be less clear than longer pieces of AD. One of the least unclear was the AD of the path in the evening sun, which was long, but it was completely improvised on the spot, so the AD was less organised than in other pieces of AD in the recording. It was also the only piece of AD where the order of progress went from outside towards the audio describer, which was mentioned as a challenging way to perceive things in the qualitative responses. Objectivity or subjectivity on the other hand did not seem to affect clarity. So at least in terms of AD clarity there is no reason to avoid subjectivity based on these results, but rather there are other factors that influence AD clarity.

Enjoyability and clarity in relation to each other

The initial introduction of the landscape scored very well in both enjoyability and clarity, and the pond, the juniper and the marsh Labrador tea scored fairly well in both. The fallen tree trunk scored badly in both, and the bracket fungi scored relatively badly in both. The only piece of AD where there was a clear difference between its enjoyability score and clarity score was the path in the evening sun. It was considered enjoyable notably more frequently than it was considered clear – in fact, it was one of the most highly rated pieces of AD for enjoyability and one of the lowest rated for clarity. This contrast makes one question the idea that clarity is a prerequisite for enjoyable AD. One possible explanation to the particularly high enjoyability score of this piece of AD is that it was voiced in a more natural manner than other pieces of AD, because this example was improvised and not read aloud from a script. Some respondents also noted that AD is enjoyable when the audio describer finds something interesting in the object of AD, which was the case here. Here many evaluative adjectives were also used, such as "wonderful" and "beautiful", and on average, subjectivity seems to have improved AD

enjoyability, as discussed in the next paragraph. In conclusion, other aspects of AD may be more important in terms of AD enjoyability than clarity is.

Objectivity and subjectivity

Although this study provides an effective contribution to the field of AD, more in-depth textual analysis of the AD script would have been required to produce a comprehensive study on objectivity and subjectivity. However, some respondents commented directly on the evaluative expressions in the AD. Two of them questioned whether it is always necessary to avoid personal views, and even suggested more evaluative terms for use in AD, like *rugged*, *delicate*, *traditional*, or *mysterious*. On the other hand, two respondents noted that VIPs should be allowed to decide for themselves whether something is beautiful or not, and that some VIPs may feel left out if something is described as “*wonderful*” or “*beautiful*” and they cannot see it for themselves, which had bothered one respondent. Therefore, the use of subjectivity in AD requires tact and skills to read the situation and the audience. It is also worthwhile for the audio describer to consider their own position in social settings: they may be considered an expert, which may cause some social pressure to agree with the opinions of the audio describer if they use evaluative expressions, and can therefore affect how AD users perceive subjectivity in AD. At the same time, subjective pieces of AD were considered slightly more enjoyable than more neutral pieces of AD, so it seems that in the context of AD for natural environments, subjectivity can also enhance the enjoyment of AD. Especially since all AD is somewhat affected by subjectivity (Fryer 2016, 164–165), it would be more constructive to proceed from discussing whether there should be subjectivity in AD or not into discussing best practices on subjectivity and how subjectivity can best be used for the benefit of AD users.

Differences between people with different kinds of visual impairment:

There was a lot of in-group variation within different groups of VIPs. In all groups, at least half of the group said they liked both short and long descriptions equally, so variation in AD length seems advisable. Those whose vision had deteriorated later in life thought the AD of the path in the evening sun was enjoyable, whereas the initial introduction of the landscape was enjoyable for most people who had been partially sighted since birth. Half of those who had been partially sighted since birth said detailed descriptions made AD enjoyable, and it is possible that detailed AD is particularly important for partially sighted people since it may

support their own sense of sight and help perceive what is being described. All in all, personal preferences and experiences seemed to matter more in terms of AD preferences than the type of visual impairment these respondents had. It is therefore important to take into account the diversity of AD users and their preferences.

Conclusion

The current AD guidelines by Näkövammaisten kulttuuripalvelu (2013) partly correspond to AD users' preferences, but not completely. Advancing from the general level to details, as is advised in the guidelines, was the order of progress that respondents most preferred. Other progress orders may be used, for example, to highlight a detail or if a certain order of progress suits a specific object of AD well, such as progressing from the sides to the centre of a pond or from the bottom to the top of plants.

In terms of the AD of size and the use of subjectivity however, it seems that the guidelines could be updated. In other words, metric measures should not be excluded from the guidelines, and subjectivity should be expressly allowed, if not recommended. Especially since all AD is somewhat affected by subjectivity (Fryer 2016, 164–165), it would be more constructive for the guidelines to include instructions on what kind of subjectivity is advisable and what would and would not work well in AD.

In addition, when everyday items or body parts are used to express size or measures, as advised in the current guidelines (Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2013), the following aspects should be considered:

1. The items used should be familiar to the listener.
2. The size of the items and body parts used should be stable and unchangeable.
3. The shape of the item or body part should also be considered, and that it is comparable to the object of AD.
4. If body part measures are used, AD should not include old measures (i.e., *vaaksa* or span; *kyynärä* or cubit) unless the listeners are familiar with them.

Furthermore, voicing aspects of AD could be discussed more in the guidelines, perhaps based on Fryer's instructions (2016, 87–101). AD users wanted clear and calm articulation and a

natural style of speaking. They brought up these preferences despite not being asked anything about voicing in this study, which highlights further the importance of AD voicing.

One important aspect that is missing from the current guidelines is that AD users should always be asked about what they want from AD, whenever possible. VIPs are first and foremost individuals, and their personal preferences vary a lot, so it may be impossible to please everyone with one AD, but it is still worthwhile to ask users what they prefer whenever possible. It may feel like extra work for the audio describer but can also help with professional development in order to be able to respond to different AD needs and preferences. For example, in museums and on nature tours it is possible and recommendable to spend time at the start listening to the AD users' wishes and that way find out what to focus on in the AD.

This study is primarily about the AD of natural environments, but many of its results are also applicable in other AD contexts. For the AD of natural environments, respondents hoped for short enough pieces of AD to avoid getting cold. On average, the AD of colours was important, but user preferences varied on how detailed it should be. Many respondents hoped for balanced AD, including colours, shapes, and other details, and numerous participants thought the presence of a nature guide was a good addition to complement the AD. Many participants also wanted to hear descriptions of the terrain's shapes and the relative distances of the objects of AD in relation to the surroundings. The importance of multisensory experiences to complement AD should be studied further, but there were some comments that suggested it is important for VIPs to have opportunities to use their other senses to experience nature.

If this study were conducted again today, the study by Chmiel and Mazur (2016) on reception studies would be used as a basis for the questionnaire and respondents would be given the opportunity to give their details for a later interview with more detailed questions. Another option would be to organise a nature tour with AD and ask for feedback after the tour. In the latter option, the importance of multisensory experiences and the effects of weather could be studied too, as the setting would be more realistic. As for the planning and execution of the recording, there were several things that could have been carried out differently, but as this is the first study to attempt to find out about users' preferences for the AD of nature, the less ideal AD solutions in the recording have also offered insight into the further development of AD. The results of this study are not definitive due to the small number of respondents, but they do give some indications on how to develop AD and what kind of research is needed. In fact, any kind of AD research is important in Finland where there has been so little AD research until recent years, and reception studies are especially important as they offer important insight into

what AD users really want from AD. Future reception studies could investigate, for example, what kind of subjectivity works in AD and how these findings could be implemented. It would also be interesting to investigate the cognitive processes of AD users and how they might affect AD practices. A specific question for future research on the AD of nature would be whether it is easier to process information so that the object of AD is first described and then the guide offers information about it, or with facts first and AD after. In-depth analysis of the AD script could also help in the analysis of the users' feedback.

The practical relevance of this study has already become visible before its publication, as the researcher has been invited to teach several AD courses in a night school and one in Tampere University, as well as to participate in and hold webinars on the AD of the environment. One short training was also organised on the AD of nature, and for that training specific instruction on the AD of nature were drawn up (Liite 4). There are a lot of people interested in learning AD in Finland at the moment, but not many teachers or researchers. The AD field is clearly growing, and it is important that AD users are at the heart of AD development, and that AD guidelines are based on research-based knowledge.